

Kauno technologijos universitetas

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui slėpti mokesčius

Baigiamasis magistro projektas

Gabija Sajetauskaitė

Projekto autorė

Doc. dr. Kristina Kundelienė

Vadovė

Kaunas, 2022

Kauno technologijos universitetas

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui slėpti mokesčius

Baigiamasis magistro projektas

Apskaita ir auditas (6211LX037)

Gabija Sajetauskaitė

Projekto autorė

Doc. dr.

Kristina Kundelienė

Vadovė

Doc. dr.

Šviesa Leitonienė

Recenzentė

Kaunas, 2022

Kauno technologijos universitetas

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Gabija Sajetauskaitė

Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui slėpti mokesčius

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Gabija Sajetauskaitė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Sajetauskaitė, Gabija. Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui slėpti mokesčius. Magistro baigiamojo projekto vadovė doc. dr. Kristina Kundelienė; Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir verslo fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): Apskaita, Verslas ir viešoji vadyba.

Reikšminiai žodžiai: mokesčių slėpimas, korupcijos įtaka, finansiniai nusikaltimai.

Kaunas, 2022. 72 p.

Santrauka

Temos aktualumas. Transformuojantis ir keičiantis šiuolaikiniam pasauliui, finansinis nusikalstamumas tampa paplitusiu reiškiniu tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose šalyse. Finansiniai nusikaltimai yra nusikalstama veikla, kurią atlieka asmenys ar nusikalstamos organizacijos, siekdamos ekonominės naudos neteisėtais metodais. Dažniausi finansiniai nusikaltimai, su kuriais šiandien susiduriama, yra korupcija, pinigų plovimas, sukčiavimas, mokesčių vengimas, jų slėpimas (Lietuvos Respublikos Vyriausybės Kanceliarija, 2016). Mokesčių mokėjimas, vengimas juos mokėti ar jų slėpimas turi tiesioginės įtakos žmonėms bei vyriausybėms, kadangi kiekvienos valstybės gyvavimo pagrindas yra mokesčiai (Rutkauskas ir Ivaškaitė-Tamošiūtė, 2015). Pasak Alm'o, Martinez-Vazquez'o ir McClellan'o (2016), mokesčių slėpimas bei korupcija yra dvi atskiros problemos, tačiau gali lengvai susipinti ir paveikti ne tik fizinius, bet ir juridinius asmenis. Korumpuotesnės įmonės gali būti labiau linkusios slėpti mokesčius, nes dažniausiai tokios įmonės siekia didesnio pelno neteisėtais būdais. Tačiau reikėtų nepamiršti ir to, jog kartais didesnis mokesčių slėpimo lygis gali paskatinti korupciją (OECD ir Pasaulio Bankas, 2018). Viso to pasekmės yra nedeklaruojamos pajamos, iškraipiančios statistinius duomenis apie ekonomikos būklę. Visgi nors ir yra vyriausybės bandoma kovoti su finansiniais nusikaltimais, jie vis tiek išlieka ir daro neigiamą įtaką ekonomikai (Šlepetys, 2010). Mokesčių slėpimo bei korupcijos ryšio egzistavimas, žala juridiniams asmenims, valstybei bei jos piliečiams, naujų mokesčių slėpimo būdų naudojimas rodo nagrinėjamos temos aktualumą.

Darbo objektas – Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui slėpti mokesčius.

Tikslas – Ištirti, ar korupcija lemia organizacijų polinkį slėpti mokesčius.

Tyrimo rezultatai parodė, kad korupcija ir mokesčių slėpimas yra įvardijami kaip vieni ryškiausių šių dienų finansinių nusikaltimų. Apibendrinant mokslinėje literatūroje išanalizuotus tyrimus buvo padaryta išvada, jog korupcija daro įtaką organizacijoms slėpti mokesčius, o jų ryšį nulemia šie veiksniai: sudėtingi mokestiniai įstatymai, didelė mokestinė našta, įvairūs politiniai ryšiai, valstybės pareigūnų verslo patikrinimai, nepasitikėjimas valdžia, skirtingas pramonės sektorius. Atlikus kiekybinį bei kokybinį tyrimą paaiškėjo, jog Marijampolės miesto logistikos įmonių atstovai yra susidūrę tiek su korupcija, tiek su mokesčių slėpimu. Anketinės apklausos rezultatai išryškino, kad verslo atstovų nuomone naudojantis korupcija galima išspręsti tam tikras problemas, pagreitinti procesus, tačiau visa tai veda į mokesčių slėpimą. Šis tyrimas atskleidė, kad korupcija lemia mokesčių slėpimą. O atlikus ekspertų interviu gauti rezultatai buvo patvirtinti, kadangi nuomonės sutapo - kyšininkavimą ir mokesčių slėpimą lemia siekis daugiau uždirbti/turėti. Atliko tyrimo rezultatai patvirtino išanalizuotoje mokslinėje literatūroje gautas išvadas, kad korupcija daro įtaką organizacijoms slėpti mokesčius.

Sajetauskaite, Gabija. Impact of Corruption on the Propensity of Organizations to Evade Taxes. Master's Final Degree Project supervisor asoc. prof. dr. Kristina Kundeliene; School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): Accounting, Business and Public Management.

Keywords: tax evasion, impact of corruption, financial crimes.

Kaunas, 2022. 72.

Summary

As the modern World transforms and changes the financial crimes keeps becoming common phenomenon in both developed and developing countries. Financial crimes are the criminal activities committed by individuals or criminal organizations for the purpose of obtaining economic gain through illegal activities. The most common financial crimes faced today are corruption, money laundering, fraud, tax evasion and avoidance (Lietuvos Respublikos Vyriausybės Kanceliarija, 2016). Payment of taxes, tax evasion or avoidance has a direct impact on the population and government as the basis of each state's existence is taxes paid by taxpayers and thus the state acquires the power to carry out its functions: to provide public goods, services, redistribute income and stabilize the economy (Rutkauskas and Ivaskaite-Tamosiute, 2015). According to Alm, Martinez-Vazquez and McClellan (2016) tax evasion and corruption are two separate problems but they can easily intertwine and affect not only individuals but also legal entities. More corrupt companies may be more liable to tax evasion because such companies tend to make higher profits in illegal ways. However, sometimes it could be that higher level of tax evasion can lead to the corruption (OECD and World Bank, 2018). The consequences of all these activities are undeclared income which distorts statistics on the state of the economy. Although, the government attempts to combat financial crime but they still persist and have a negative impact on the economy (Slepetys, 2011). These problems also conclude a threat to the economic operations. Due to their financial consequences they can lead companies to bankruptcy. The existence of the link between tax evasion and corruption, the damage to legal entities, the state and citizens the use of new methods of tax evasion, show the relevance of the topic.

Object - Impact of corruption on the propensity of organizations to evade taxes.

Goal - To determine whether corruption contributes to the propensity of organizations to evade taxes.

Main results of the investigations showed that corruption and tax evasion are identified as one of the most serious financial crime today. Summarizing the research analyzed in the scientific relationship is determined by the following factors: high tax burden, difficult tax laws, various political connections, business inspections of public officials, different industrial sectors. The investigation revealed that the representatives of Marijampole logistics companies are facing both corruption and tax evasion. The results of the survey showed that in the opinion of business participators the use of corruption can solve certain problems or speed up some processes but all this leads to the tax evasion. This investigation revealed that corruption leads to tax evasion. And the results of the expert interviews were confirmed as opinions coincided – bribery and tax evasion are determined by the desire to earn more/have more. The results of the research confirmed the finding in the analyzed scientific literature that corruption has an impact for organizations to evade taxes.

Turinys

Santrumpų ir terminų sąrašas.....	6
Paveikslų sąrašas	7
Lentelių sąrašas	8
Įvadas.....	9
1. Korupcijos įtakos organizacijų polinkiui į mokesčių slėpimą problematika	11
1.1 Korupcijos bei mokesčių slėpimo samprata.....	11
1.2 Korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšys	17
2. Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio teoriniai aspektai.....	19
2.1 Korupcijos ir mokesčių slėpimo teorinė apibrėžtis	19
2.2 Korupcijos ir mokesčių slėpimo matavimo būdų identifikavimas	23
2.2.1 Mokesčių slėpimo matavimo būdai	23
2.2.2 Korupcijos matavimo būdai ir suvokimo indekso (KSI) identifikavimas	24
2.3 Korupcijos ir mokesčių slėpimo matavimo būdų pritaikymas tyrimuose	26
2.4 Korupcijos ir mokesčių slėpimo konceptualus modelis.....	41
3. Korupcijos įtakos organizacijų polinkiui į mokesčių slėpimą tyrimo metodologija.....	42
4. Korupcijos įtakos organizacijų polinkiui slėpti mokesčius tyrimas.....	46
4.1 Anketinės apklausos tyrimo rezultatai.....	46
4.2 Ekspertų nuomonės tyrimo rezultatai apie korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį organizacijose.....	57
4.3 Tyrimo rezultatų apibendrinimas	62
Išvados	65
Literatūros sąrašas	67
Informacijos šaltinių sąrašas.....	72
Priedai.....	73

Terminų sąrašas

Terminai:

1. Endogeniškas kintamasis – kintamasis, priklausantis nuo kitų sistemos kintamųjų.
2. Endogeniškumas – kintamasis arba pokyčiai, kurie atsiranda iš modelio ar sistemos viduje.
3. Nepotizmas - tai korupcija, kuri susijusi su šeimos narių skyrimu į vyriausybės pareigas.

Paveikslų sąrašas

1 pav. Pasaulio žemėlapis sudarytas Transparency International. (2017).....	11
2 pav. Korupcijos rūšys pagal sferas. (Sudaryta autorės pagal Palidauskaitę (2005) ir Morris'ą (2011))	13
3 pav. Korupcijos rūšys pagal pasireiškimo lygį. (Sudaryta autorės pagal Palidauskaitę (2005))....	13
4 pav. Korupcijos rūšys pagal trukmę. (Sudaryta autorės pagal Palidauskaitę (2005)).....	14
5 pav. Korupcijos rūšys pagal organizacijos grandžių pavaldumą. (Sudaryta autorės pagal Sakalauską (2017))	14
6 pav. Korupcijos rūšys pagal korupcijos pasmerkimą visuomenėje. (Sudaryta autorės pagal Gavelį (2010))	15
7 pav. Korupcijos rūšys pagal formas. (Sudaryta autorės pagal Morris'as (2011))	15
8 pav. Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys (Alm, Liu, 2018).....	18
9 pav. Teorinis tyrimo modelis.....	41
10 pav. Empirinio tyrimo modelis.	43
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas.....	46
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės dydį.	47
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal korupcijos atvejų versle vertinimą.....	47
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal prioritetų reikšmingumą mažinant korupciją vertinimą (taškais).....	48
15 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar verslo aplinkoje jiems yra tekę girdėti kyšio davimo atvejų valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams.....	50
16 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems, kaip verslo atstovams, yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams.	50
17 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems, kaip verslo atstovams yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams (pagal įmonės dydį)	51
18 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems, kaip verslo atstovams yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams (pagal įmonės dydį)	51
19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vertinimą, ar jie duotų kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams, jei tai būtų vienintelė priemonė įkurti arba išlaikyti verslą. ...	52
20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, koku atveju jie ryžtųsi duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams.	53
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems kaip verslo atstovams, yra tekę slėpti mokesčius.....	54
22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems kaip verslo atstovams, yra tekę slėpti mokesčius. (Pagal įmonės dydį).....	54
23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems kaip verslo atstovams, yra tekę slėpti mokesčius. (Pagal turto vertę.).....	55
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek kartų jiems tekę slėpti mokesčius.....	55
25 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, kas juos paskatino slėpti mokesčius.....	56

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Korupcijos suvokimo balai: aprašomoji statistika. (Sudaryta autorės pagal Ketkar'ą ir Murtuza, 2005.)	25
2 lentelė. IV vertinimo rezultatai (Sudaryta autorės pagal Alm'ą ir Liu'į, 2018)	29
3 lentelė. PSM rezultatai. (Sudaryta autorės pagal Alm'ą ir Liu'į, 2018)	29
4 lentelė. Aprašomoji statistinė analizė (Amara ir Klif'as, 2018).	33
5 lentelė. Vienamatės analizės rezultatai (Amara ir Klif'as, 2018)	33
6 lentelė. Daugybinių regresijų rezultatai. (Amara ir Klif'as, 2018)	34
7 lentelė. Aprašomosios statistikos rezultatai (Amara ir Klif'as, 2019)	36
8 lentelė. Verslo aplinkos ir įmonių veiklos tyrimas (BEEP) (Pasaulio Bankas, 2013)	38
9 lentelė. Korupcijos ir mokesčių slėpimo OLS regresijos rezultatai (Kalaj, 2015)	39
10 lentelė. Korupcijos ir mokesčių slėpimo teorinių tyrimų apibendrinimas	40
11 lentelė. Anketinė apklausos klausimyno pagrindimas	44
12 lentelė. Interviu klausimyno pagrindimas	45
13 lentelė. 2015-2022m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje numatytų siekių vertinimas	48
14 lentelė. Institucijų korumpuotumo vertinimas balais (proc.)	56
15 lentelė. Korupcijos rizikos stiprumo įvertinimas penkiabalėje skalėje (proc.)	57
16 lentelė. Ekspertų vertinimu kyšininkavimo pavyzdžiai	58
17 lentelė. Ekspertų išskirtos kyšininkavimo priežastys	59
18 lentelė. Ekspertų nuomonė, ar korupcija lemia mokesčių slėpimą	60
19 lentelė. Korupcijos mažinimo būdai ekspertų vertinimu	60
20 lentelė. Ekspertų nuomone mokesčių slėpimo priežastys	62

Ivadas

Temos aktualumas. Transformuojantis ir keičiantis šiuolaikiniam pasauliui, finansinis nusikalstamumas tampa paplitusiu reiškiniu tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose šalyse. Finansiniai nusikaltimai yra nusikalstama veikla, kurią atlieka asmenys ar nusikalstamos organizacijos, siekdamos ekonominės naudos neteisėtais metodais. Anot Šlepečio (2010), finansiniai nusikaltimai, kurie pastaraisiais metais visame pasaulyje tapo kritine problema, daro didelę žalą ekonomikai ir visuomenei, o pajamos iš finansinių nusikaltimų sudaro didelę pasaulio BVP (bendro vidaus produkto) dalį. Dažniausi finansiniai nusikaltimai, su kuriais šiandien susiduriama, yra korupcija, pinigų plovimas, sukčiavimas, mokesčių vengimas, jų slėpimas (Lietuvos Respublikos Vyriausybės Kanceliarija, 2016). Mokesčių mokėjimas, vengimas juos mokėti ar jų slėpimas turi tiesioginės įtakos žmonėms bei vyriausybėms, kadangi kiekvienos valstybės gyvavimo pagrindas yra mokesčiai, kuriuos sumoka mokesčių mokėtojai, ir tokiu būdu valstybė įgauna galią vykdyti savo funkcijas: kurti įstatymus, teikti visuomenines prekes ir paslaugas, perskirstyti pajamas, stabilizuoti ekonomiką (Rutkauskas ir Ivaškaitė-Tamošiūtė, 2015). Mokesčių formavime bei paskirstyme dalyvauja tokie veikėjai kaip: politikai, mokslininkai, gydytojai, juridiniai bei fiziniai asmenys. Visi šie valstybės veikėjai skirtingai vertina mokesčių mokėjimą (Weigel'is, 2020). Pasak Alm'o, Martinez-Vazquez'o ir McClellan'o (2016), mokesčių slėpimas bei korupcija yra dvi atskiros problemos, tačiau gali lengvai susipinti ir paveikti ne tik fizinius, bet ir juridinius asmenis. Korumpuotesnės įmonės gali būti labiau linkusios slėpti mokesčius, nes dažniausiai tokios įmonės siekia didesnio pelno neteisėtais būdais. Tačiau reikėtų nepamiršti ir to, jog kartais didesnis mokesčių slėpimo lygis gali paskatinti korupciją (OECD ir Pasaulio Bankas, 2018). Viso to pasekmės yra nedeklaruojamos pajamos, iškraipantys statistinius duomenis apie ekonomikos būklę. Mokesčių slėpimas bei korupcija yra kaip sąmoningas finansinės informacijos iškraipymas (Yikona, 2011), kuris kelia realią grėsmę šalies finansiniam saugumui, kadangi sumažina valstybės ir vietos valdžios pajamas. Visgi nors vyriausybės ir bando kovoti su finansiniais nusikaltimais, jie vis tiek išlieka ir daro neigiamą įtaką ekonomikai (Šlepetys, 2010). Šios problemos taip pat kelia grėsmę patiems ekonominės veiklos vykdytojams. Dėl savo finansinių pasekmių jos gali įmones nuvesti į bankrotą. Mokesčių slėpimo bei korupcijos ryšio egzistavimas, žala juridiniams asmenims, valstybei bei jos piliečiams, naujų mokesčių slėpimo būdų naudojimas rodo nagrinėjamos temos aktualumą.

Darbo problema. Nors ši tema kamuoja visuomenės gyvenimą ne vienerius metus, tačiau mokslinėje literatūroje trūksta tyrimų ir vis dar lieka neaišku, kokią įtaką korupcija daro organizacijoms slėpti mokesčius. Atitinkamai formuluojama darbo problema – ar iš tiesų korupcijos įtaka organizacijoms lemia mokesčių slėpimą.

Darbo objektas - Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui slėpti mokesčius.

Darbo tikslas – Ištirti, ar korupcija lemia organizacijų polinkį slėpti mokesčius.

Darbo uždaviniai:

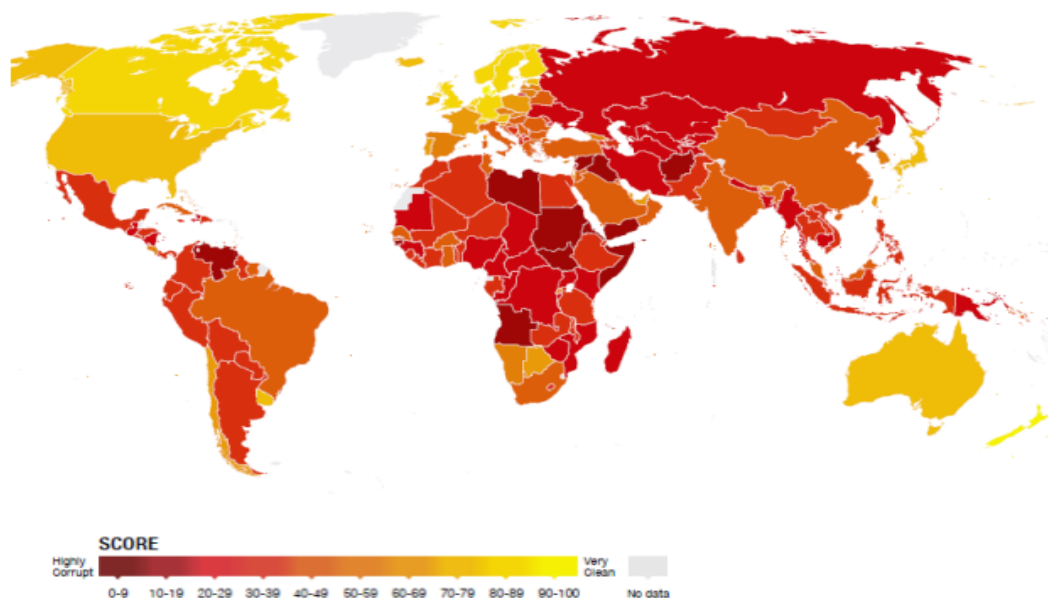
1. Atskleisti korupcijos ir mokesčių slėpimo sąsajas bei problematiką;
2. Išnagrinėti mokslinės literatūros, analizuojančius mokesčių slėpimo ir korupcijos ryšio, teorinius aspektus;
3. Sudaryti korupcijos įtakos organizacijų mokesčių slėpimui tyrimo metodologiją;
4. Atlikti korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio tyrimą ir apibendrinti rezultatus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros loginės bei sisteminės analizės metodas, anketinės apklausos metodas, ekspertinis interviu metodas.

1. Korupcijos įtakos organizacijų polinkiui į mokesčių slėpimą problematika

1.1 Korupcijos bei mokesčių slėpimo samprata

Šiuolaikiniame pasaulyje įprasta teigti, kad korupcija bei mokesčių slėpimas kamuoja beveik visas besivystančias ir išsivysčiusias šalis, tai nėra naujos problemos, su kuriomis susiduria šių dienų ekonomika. Neretai yra sakoma, kad korupcija yra turbūt toks senas reiškinys kaip ir pati žmonija. Korupcija paprastai apibrėžiama kaip viešosios tarnybos naudojimas asmeninei naudai. Tai neigiamas, o kartais net pražūtingas poveikis daugeliui visuomenės ir ekonomikos sričių, yra plataus masto ir aprašytas daugybės mokslininkų (Alm'as ir Liu'is (2018), Beliūnienė (2020), Morris'as (2011)). Turimi atliktų tyrimų įrodymai leidžia teigti, kad korupcija yra plačiai paplitusi. Tai galima matyti 1 paveikslėlyje „Korupcijos paplitimo žemėlapyje“, kuriame pateikiami 2016 m. korupcijos masto įverčiai naudojant Transparency International korupcijos suvokimo indeksą (KSI) angl. Corruption perception index (CPI). Žemėlapyje tamsesnės spalvos reiškia didesnę korupcijos lygį, o šviesesnės mažesnę. Didelis korupcijos lygis yra siejamas su skaidrumo stoka. Atitinkamai, jei politikai ar su jais susijusios įmonės veikia šešėlinėje ekonomikoje arba agresyviai valdo mokesčius, dėl kurių vengiama mokėti mokesčius, aukšta korupcinė aplinka apsaugo juos nuo bet kokių galimų ieškinių dėl neteisėtų veiksmų. Korupcija yra svarbi dėl daugelio priežasčių, kadangi dėl jos egzistavimo atsiranda netinkamas išteklių naudojimo paskirstymas. O tai gali turėti įtakos investicijoms, nedarbui, ekonomikos augimui. Korupcijos egzistavimas ir jos aptikimas vyriausybėms yra brangus ir reikalaujantis nemažai išteklių, kadangi išmatuoti korupcijos mastą bei nubausti ją praktikuojančius asmenis reikia ne tik laiko, bet ir tam tikrų priemonių. Korupcija šalyje iš esmės keičia pajamų paskirstymą taip paveikdama skurdą ir socialinę bei ekonominę nelygybę šalyje. Yra manoma, kad aukštas korupcijos lygis gali sumažinti visuomenės kontrolę ir sumažinti fiskalinių institucijų galimybes vykdyti mokesčių įstatymus bei bausti politikus, įmones, dalyvaujančias mokesčių slėpimo praktikoje, o tai savo ruožtu virsta derlinga juodosios ekonomikos dirva. Priešingai, žema korupcinė aplinka skatina skaidrumą, o politikai ir su jais susijusios įmonės veikia su didesne visuomenės kontrole, kuri sukuria palankią aplinką kovoti su mokesčių slėpimu ir mažinti šešėlinę ekonomiką (Alm'as ir Liu'is, 2018).

1 pav. Korupcijos paplitimo žemėlapis (Transparency International, 2017)

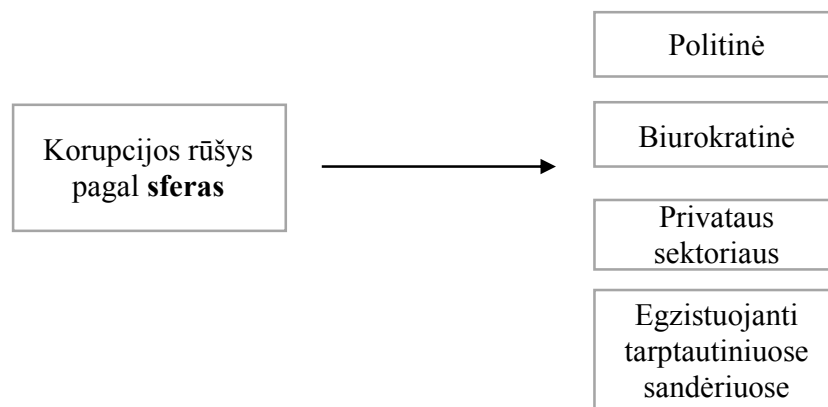
Šiandieninėje ekonomikoje finansiniai nusikaltimai yra paplitusi bei opi problema, vienas iš ryškiausių šių dienų finansinių nusikaltimų yra korupcija. Dr. Lina Beliūnienė straipsnyje teigia, kad „korupcija yra nesudėtingas nematuojamas fenomenas, perėjus prie susitarimo, kad jos matavimai galimi, nors ir nesant visuotinai priimtino korupcijos apibrėžimo, svarstymas, kaip tai daryti, iki šiol lieka viena iš pagrindinių korupcijos temų mokslininkų rengiamose publikacijose bei nacionalinių ir tarptautinių institucijų, dirbančių kovos su korupcija srityje, praktikoje [...] Neretai pripažįstama – kisdama laike, erdvėje, korupcija kaip reiškinys skirtingomis formomis pasireiškia įvairiose srityse ir egzistuoja daug būdų ją matuoti, priklausomai nuo to, ką konkrečiai siekiama matuoti, vertinti.“ (Beliūnienė, 2020).

Kembridžo (angl. Cambridge) terminų žodyne korupcija yra apibrėžiama kaip nesąžiningas ar neteisėtas elgesys, susijęs su asmeniu, kuris užima valdžios pozicijas, pavyzdžiui, pinigų priėmimas už neteisėtą ar amoralų elgesį. Korupcija apibrėžiama kaip neteisėtas, blogas ar nesąžiningas elgesys ypač tų žmonių, kurie užima valdžios pozicijas.

Korupcija paprastai apibrėžiama, kaip piktnaudžiavimas valdžia siekiant asmeninės naudos. Plačiausiai yra kalbama apie kyšininkavimą, kuris dažniausiai yra prilyginamas neteisėtam mokėjimui vyriausybės pareigūnui mainais už tam tikrų mokesčių slėpimą. Be kyšininkavimo korupcija apima dėkingumo mokesčių/papirkinėjimą, kuris veikia panašiai kaip kyšis – kai neteisėtas mokėjimas atliekamas iš pačios vyriausybės premijos dalies, arba kai valstybės pareigūnas grasina pasinaudoti valstybės galia ir tokiu būdu siekia paskatinti kyšio mokėjimą. Korupcija taip pat apima grobstymą, kai valstybės pareigūnai naudoja viešąsias lėšas savoms reikmėms. Korupcija yra glaudžiai susijusi su sukčiavimu – dažnai sudėtingos ir vaizdingos schemas, kurias pareigūnai parengė naudodamiesi valstybės lėšomis kartu su civiliais bendrininkais. Tokioms schemoms yra priskiriama – suklastotų įmonių steigimas, vyriausybės sąskaitų permokėjimas pagal sutartis ar kitoks didžiųjų knygų taisymas siekiant paslėpti viešųjų lėšų dingimą. Be šių su korupcija paprastai susijusių veiksmų, korupcija taip pat apima tokią įvairią veiklą kaip nepotizmas, interesų konfliktas, kai viešojo sektoriaus darbai ar išmokos yra neteisėtai nukreipiami šeimai, draugams arba sprendimų priėmėjų naudai. Net rinkimų srityje korupcija apima įvairią veiklą, pavyzdžiui, neteisėtą kompanijos įnašą, neteisėtas išlaidas, rinkėjų sukčiavimą ir balsų pirkimą (Morris'as, 2011). Autorius taip pat mano, jog korupcinė veikla priklauso nuo to, kiek korupcinės veiklos vyksta visoje visuomenėje. Kaip šalims sekasi kontroliuoti korupcijos reiškinį ir tapti skaidresnėms, atskleidžia nevyriausybinių organizacijų Tarptautinio skaidrumo (angl. Transparency International), kuri yra tarptautinių korupcijos suvokimo tyrimų pradininkė. Kasmet yra atliekamas korupcijos suvokimo (KSI) indekso tyrimas (Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba).

Mokslinėje literatūroje korupcijos rūšys yra išskiriamos pagal kelias ypatybes. Pasak Palidauskaitės (2005), atskleidžiant korupcijos esmę galima giliau analizuoti korupcijos rūšis bei formas, įdomu tai, kad kartais korupcijos rūšys yra prilyginamos korupcijos formoms. Autorė teigia, kad: „korupcijos rūšys labiau atspindi bendresnę korumpuotos veiklos pasireiškimo kontekstą, o tuo tarpu forma labiau atspindi elgesio specifiką.“ (Palidauskaitė, 2005). Korupcijos rūšys yra klasifikuojamos pagal reiškimosi sferas, pagal korupcijos pasireiškimo lygį, pagal laiko kriterijų arba trukmę, pagal organizacijų grandžių pavaldumą, korupcija yra diferencijuojama pagal tam tikras formas bei išskiriama pagal visuomenėje esantį korupcijos pasmerkimo lygį.

Autoriai Palidauskaitė (2005) ir Morris'as (2011) išskiria korupcijos rūšis pagal sferas (žr. 2pav.).

2 pav. Korupcijos rūšys pagal sferas. (Sudaryta autorės pagal Palidauskaitę (2005) ir Morris'ą (2011))

Akademikai Palidauskaitė (2005) ir Morris'as (2011) korupcijos rūšis pagal sferas apibūdina:

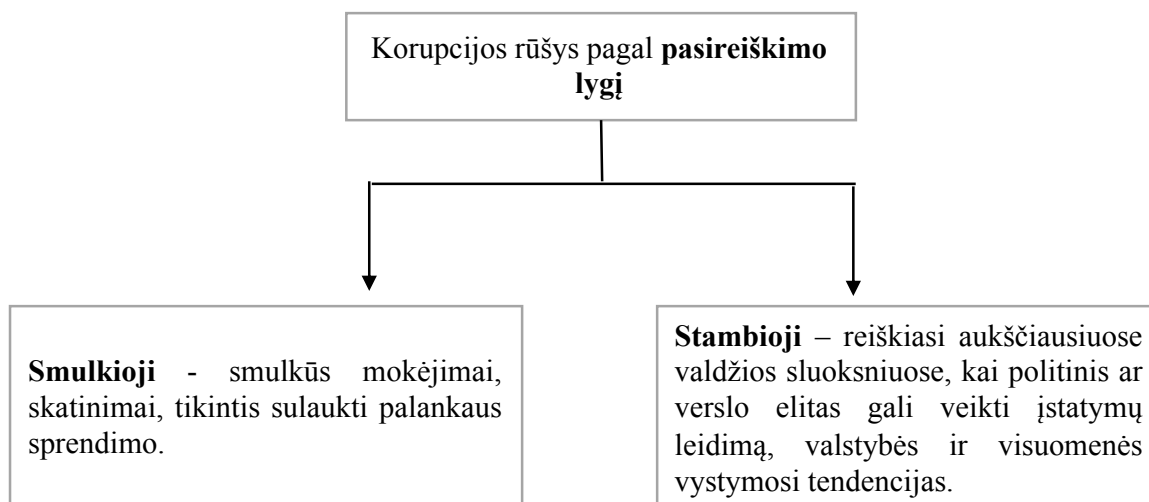
Politinė - apima „valstybės pareigūnus“ – tai reiškia, kad korupcija gali įvykti praktiškai bet kurioje vyriausybės vykdomoje veikloje. Kai įstatymų leidėjai įvykdo rinkimų arba referendumo suklastotų dokumentų panaudojimą, balsų sukčiavimą, tyčinį rinkimų dokumentų sugadinimą, sunaikinimą, paslėpimą, pagrobimą. Politinė korupcija paprastai reiškia korupciją, vykstančią formuojant politiką arba politinės sistemos indėlį.

Biurokratinė - korupcija yra susijusi su politikos įgyvendinimu, tyčinis jau esančių įstatymų, taisyklių ir nuostatų iškraipymas juos vykdant valstybės ar ne valstybės veikėjų labui, neteisėtu ir neskaidriu būdu suteikiant privačios naudos valstybės tarnautojams.

Privataus sektoriaus – kai į korupcines veikas įtraukiami ne tik viešosios valdžios įgaliojimų neturintys asmenys, bet ir tokius įgaliojimus turintys asmenys (su sąlyga, kad pastarieji dalyvauja tik kaip paperkantys ar kitaip korumpuojantys subjektai arba korupcinės veikos vykdymo talkininkai).

Egzistuojanti tarptautiniuose sandėriuose – kai korupcija yra susijusi su investicijomis, daro įtaką jų valdymui, tokiu būdu išauga investicijų kaštai, paveikia ir susilpnina tiesiogines užsienio investicijas.

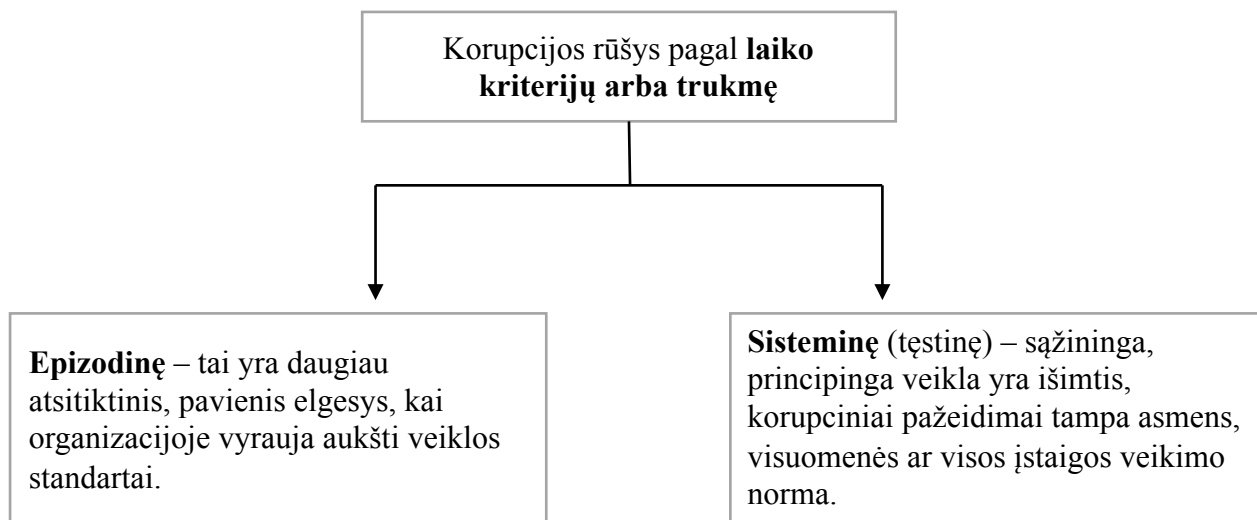
Taip pat autorė Palidauskaitė (2005) pagal korupcijos pasireiškimo lygį gali išskirti šias korupcijos rūšis:

3 pav. Korupcijos rūšys pagal pasireiškimo lygį. (Sudaryta autorės pagal Palidauskaitę (2005))

Pasak autorės Palidauskaitės (2005), korupcijos rūšys pagal pasireiškimo lygį yra skirstomos į smulkiają ir stambiają. Kaip matoma 3 paveiksle smulkioji korupcija yra apibūdinama kaip atitinkami skatinimai ar smulkmeniški mokėjimai, siekiant sulaukti naudingo (palankaus) tam tikro sprendimo. O stambioji yra apibrėžiamas kaip egzistavimas aukščiausiuose valdžios sluoksniuose, kai įstatymų leidimas bei valstybės ir visuomenės vystymosi tendencijos gali būti paveiktos politinio ar verslo elito.

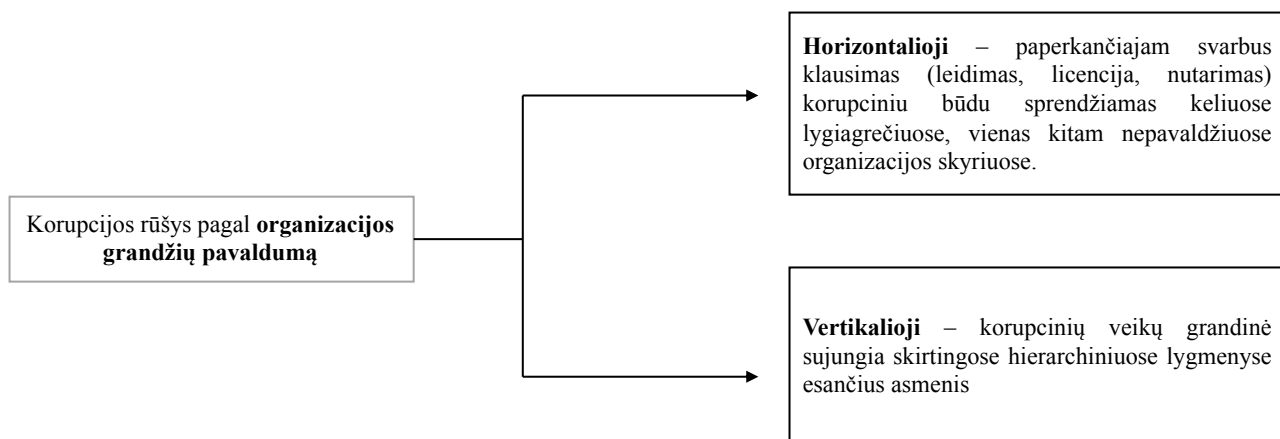
Palidauskaitė (2005) išskiria korupcijos rūšis ir pagal laiko kriterijų:

4 pav. Korupcijos rūšys pagal trukmę. (Sudaryta autorės pagal Palidauskaitę (2005))

Palidauskaitė (2005) korupcijos rūšis pagal laiko trukmę išskiria į epizodinę ir tęstinę (žr. 4 pav.). Autorės teigimu, kai organizacijoje vyrauja aukšti veiklos standartai ir vyksta pavienis ar atsitiktinis elgesys, tuomet korupcijos rūšis pagal laiko trukmę yra išskiriama į epizodinę, o kai sąžininga veikla tampa reta ar net išimtimi, tuomet korupciniai pažeidimai yra pripažįstami asmens, visuomenės ar visos įstaigos veikimo norma ir korupcijos rūšis pagal laiko trukmę yra išskiriama į tęstinę.

Sakalauskas (2017) išskiria korupcijos rūšis pagal organizacijos grandžių pavaldumą:

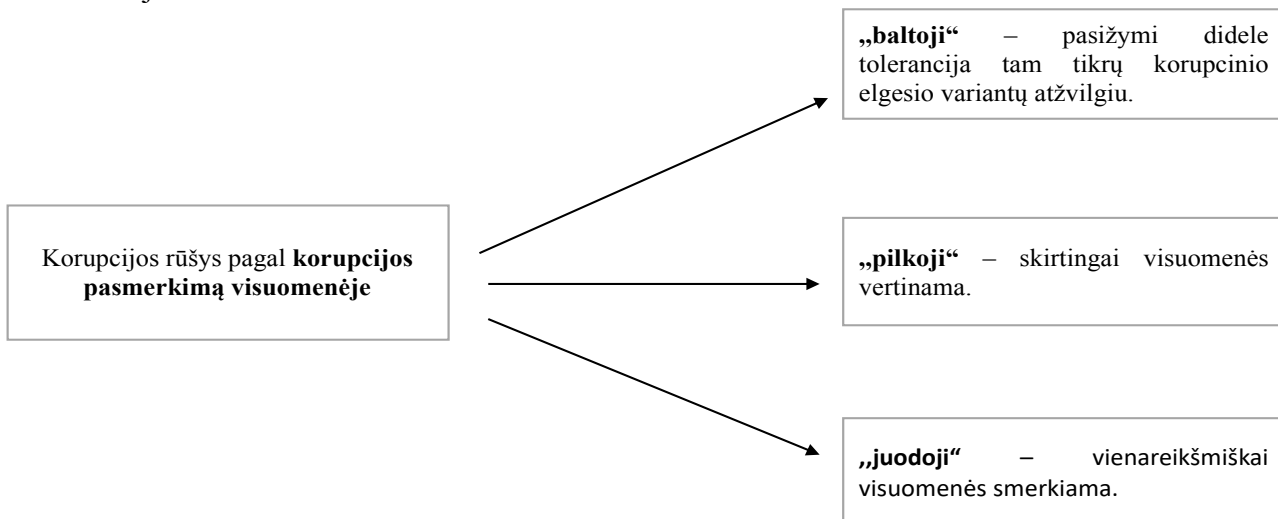

5 pav. Korupcijos rūšys pagal organizacijos grandžių pavaldumą. (Sudaryta autorės pagal Sakalauską (2017))

Kaip matoma 5 paveikslėlyje teisininkas Sakalauskas (2017) korupcijos rūšis pagal organizacijos grandžių pavaldumą išskiria į horizontaliąją ir vertikaliją. Anot autoriaus, horizontalioji rūšis – tai

paperkančiajam asmeniui svarbus klausimas, sprendžiamas korupciniu būdu keliuose organizacijos skyriuose, kurie nėra vienas kitam pavaldūs. O vertikalioji – tai korupcinių veiklų grandinė, kurios tikslas sujungti asmenis, esančius skirtinguose hierarchiniuose lygmenyse.

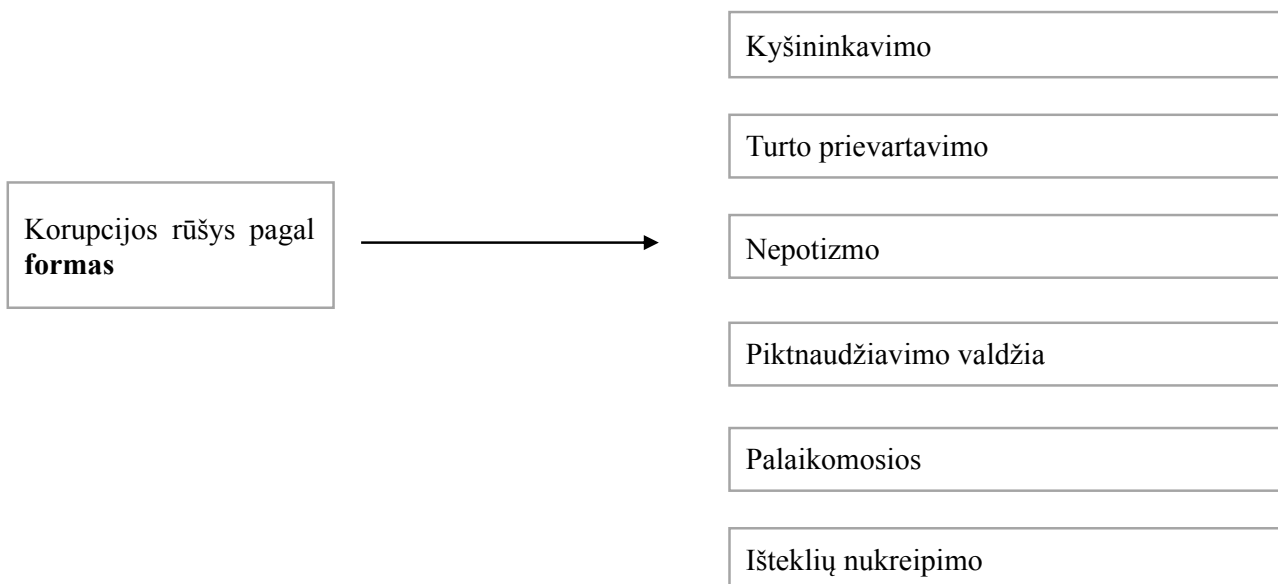
Gavelis (2010) mokslinėje literatūroje aprašo korupcijos rūšis pagal korupcijos pasmerkimą visuomenėje:

6 pav. Korupcijos rūšys pagal korupcijos pasmerkimą visuomenėje. (Sudaryta autorės pagal Gavelį (2010))

Pasak mokslininko Gavelio (2010), korupcijos rūšys pagal korupcijos pasmerkimą visuomenėje (žr. 6 pav.) yra skirstomos į tris lygmenis: „baltoji“ – kuomet korupcinis elgesys yra vertinamas su didele tolerancija, „pilkoji“ – kai visuomenė vertina ir tolerantiškai ir smerkiamai, „juodoji“ – kai visuomenė smerkia korupcinį elgesį be išlygų.

Mokslininkas Morris‘as (2011) korupciją diferencijuoja pagal tam tikras formas:

7 pav. Korupcijos rūšys pagal formas. (Sudaryta autorės pagal Morris‘ą (2011))

Korupcijos rūšių yra išskiriama labai daug. Mokslininkas Morris‘as (2011) korupcijos rūšis pagal formas (žr. 7 pav.) išskyrė ir apibūdino taip:

- Kyšininkavimas, kai visuomenė neteisėtai naudoja mokėjimus ar kyšius, norėdami paveikti valstybės politikos turinį ar jo įgyvendinimą, norėdama išvengti baudos, įvertinti egzaminą, konkursą ir pan.
- Turto prievartavimas – valstybės pareigūnų naudojimas valstybės valdžia ir piktnaudžiavimą reikalaujant neteisėtų mokėjimų ar nuomos mokesčio už teisėtų ar neteisėtų paslaugų teikimą. Vykdamas turto prievartą įtakos kryptis juda iš valstybės į visuomenę, o kyšininkavimas keičia kryptį.
- Nepotizmas – tai korupcija, kuri susijusi su šeimos narių skyrimu į vyriausybės pareigas.
- Piktnaudžiavimas valdžia - pasinaudojimas galimos galios situacija, kurią siūlo vaidmuo, kad gautumėte naudos iš kažko.
- Palaikomoji – korupcija, sustiprinanti veiksmus, skirtus apsaugoti ir sustiprinti esamą korupciją.
- Išteklių nukreipimas - tai susideda iš bendro intereso projektui skirtų išteklių dalies nukreipimo asmeniniams tikslams.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog korupcija yra vienas ryškiausių šių dienų finansinių nusikaltimų. Dažnai korupcija yra suprantama kaip nesąžiningas bei neteisėtas elgesys. Jai yra priskiriamos tam tikros formos ir rūšys, kurios parodo tiek veiklos pasireiškimo kontekstą, tiek elgesio specifiką.

Mokesčių slėpimas yra taip pat aktuali tema kaip ir korupcija. Tai plačiai paplitęs reiškinys šiandieniniame verslo pasaulyje. Mokesčių slėpimo sąvoka dažniausiai yra suvokiama kaip neigiamas reiškinys. Ji gali būti apibrėžiama kaip bet kokia veikla, sumažinanti įmonės mokesčius neteisėtais būdais. Anot ekonomistų Chiarini‘a, Ferrara ir Marzano (2022), mokesčių slėpimas yra apibrėžiamas kaip mokesčių vengimas, jų nesilaikymas, klaidingų mokesčių duomenų teikimas, nepakankamų mokesčių duomenų teikimas. Pasak jų, šis reiškinys yra ne tik finansinių mokesčių institucijų problema, bet ir tokia, kuri pasižymi makroekonominių svyravimų pasireiškimo savybėmis. Pasak autorių Gerxhani‘is ir Wintrobe (2019), mokesčių slėpimo problema yra didesnė instituciškai mažiau išsivysčiusiose šalyse. Jie taip pat mano, jog aukštesnis išsilavinimo lygis ypač prisideda prie didesnio pasitikėjimo šalies vyriausybe ir taip tam tikru mastu sušvelnina mokesčių slėpimo problemą. Pasak autoriaus Tanzi‘is (2018), mokesčių slėpimas – tai neteisėti mokesčių mokėtojų veiksmai, kuriais siekiama išvengti privalomų mokesčių.

Anot Vasiliausko (2006), mokesčių slėpimas taip pat yra apibrėžiamas kaip – šiurkščiausias mokesčių nemokėjimo išvengimas, pasireiškiantis tokiais fiziniais veiksmais kaip akivaizdžiai neteisingų duomenų apie pajamas ir turtą pateikimas, dokumentų klastojimas, sukčiavimas ir kiti tiesmukiški veiksmai, nukreipti į mokesčių bazės nuslėpimą. Pasak Dowling‘o (2014), mokesčių slėpimas – tai sąžiningas mokesčių įstatymų pažeidimas. Autorius teigia, jog tai yra tiesioginis mokesčių sumažinimas, kuris yra nagrinėjamas tyrimų plačiame spektre. Viename iš spektrų mokesčiai yra sąnaudos, o įmonės gali užsiimti mokesčių valdymu arba slėpimu, siekdamos sumažinti išlaidas, padidinti pelningumą. Įmonės, užsiimančios mokesčių slėpimu, laikomos socialiai neatsakingomis. Akademikas Mullineux‘as (2014) mokesčių slėpimą apibrėžia kaip neteisėtą mokesčių vengimą. O autorius Schon‘as (2008) mano, jog mokesčių slėpimas yra labiausiai paplitęs tarptautinėse įmonėse, nes dėl jų plataus išsidėstymo yra palanku slėpti mokesčius bei gauti didesnę pelną tose šalyse, kuriose mokesčių režimas yra pats „palankiausias“. Pasak Celimene‘is, Dufrenot, Mophou ir N‘Guerekata‘as (2016), mokesčių slėpimas yra blogas dalykas ir negali būti niekaip pateisinamas.

Pasaulio Bankas (2017) teigia, kad „mokesčių slėpimas yra bendradarbiavimo stokos visuomenėje apraiška ir skatinamas dėl to, kad valstybė nėra įsipareigojusi naudoti išteklius viešosioms gėrybės ir paslaugoms teikti“. Dažnai mokesčiai slepiami besivystančiose šalyse, kur daugelis įmonių yra mažos ir norėdamos išsaugoti, kuo daugiau pinigų, slepia mokesčius pasitelkdamos kyšininkavimu ar kitomis korupcijos formomis.

Taigi, remiantis mokslinės literatūros šaltinių analize galima teigti, kad tiek korupcijos, tiek mokesčių slėpimo reiškiniai yra pripažįstami finansiniais nusikaltimais, su kuriais visuomenė dažnai susiduria savo kasdienybėje. Analizuojant korupcijos sampratą buvo pastebėta, kad korupcija yra glaudžiai susijusi su sukčiavimu ir kyšininkavimu. Didžiausias korupcijos egzistavimas yra tarp aukštas pareigas valdžioje užimančių asmenų. Remiantis išanalizuota mokesčių slėpimo koncepcija buvo pastebėta, jog tai yra pats šurkščiausias mokesčių nemokėjimo išvengimas. Taip pat išryškėjo, kad įmonės, kurios užsiima tiek mokesčių slėpimu, tiek korupcija dažniausiai yra ekonomiškai besivystančiose šalyse.

1.2 Korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšys

Mokslinėje literatūroje autoriai pabrėžia, kad nors korupcija ir mokesčių slėpimas yra dvi skirtingos ir atskiros problemos, tačiau jos gali lengvai egzistuoti kartu. Korupcija, remiantis esama literatūra, modeliuojama įvairiai. Kai kurie tyrimai teigia, kad korupcija gali padidinti įmonės efektyvumą ir padėti augti. Tačiau pastebima, kad daugumoje literatūros šaltinių korupcija sukelia neigiamą poveikį tiek įmonėms, tiek valstybei. Yra teigiama, kad korupcija mažina investicijas ir taip mažina ekonomikos augimą (Mauro, 1995). Kalbant apie korupcijos ir mokesčių slėpimo santykį autoriai Tanzi'is ir Davoodi'is (2000) teigia, kad ekonomiką, kuriai būdinga didelė korupcija, esą kankina ir didelė mokesčių slėpimo veikla. Kadangi empirinių tyrimų apie mokesčių slėpimą ir korupciją yra labai nedaug, nedaugelis teorinių straipsnių nustato, kad korupcija tarp mokesčių vykdymo agentų padidina mokesčių slėpimą. Tačiau vis dėl to autorius Akdede'is (2006) teigia, jog dažniausiai yra nustatomas teigiamas ryšys tarp korupcijos ir mokesčių slėpimo. Mokslininkas Anccocia (2003) svarsto paprastą ekonomikos modelį, kai mokesčių mokėtojai gali paskatinti išvengti mokesčių ir sankcijų, papirkdami už mokesčių surinkimą atsakingus valstybės pareigūnus. Yra manoma, kad didesnės baudos už mokesčių slėpimą padidins mokesčių laikymąsi dėl dviprasmiško poveikio korupcijai, o didesnės baudos už korupciją sumažina korupciją padidindamos mokesčių laikymąsi. Korupcija leidžia nuslėpti mokesčius, nes mokesčių mokėtojams lengviau paslėpti savo pajamas, o mokesčių slėpimas gali prisidėti prie korupcijos. Vyriausybės formuotojams labai svarbu suprasti abiejų problemų santykį. Autoriai Alm'as, Martinez-Vazquez'as ir McClellan'as (2016) vykdo tyrimą, kurio pagrindiniai vertinimo rezultatai pateikia nuoseklius įrodymus, kad korupcija yra pagrindinis mokesčių slėpimo variklis įmonėse. Rezultatai rodo, kad mokesčių pareigūnų korupcija yra statistiškai bei ekonomiškai reikšmingas mokesčių slėpimo juridiniams asmenims veiksnys. Iš autorių atliktos analizės matyti, jog didesni kyšiai lemia didesnį mokesčių slėpimą ir rezultatai patvirtina, jog mokesčių laikymasis priklauso nuo mokesčių vykdytojų sąžiningumo.

Vėlesniais metais autorius Alm'as (2018) ir toliau nagrinėja korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšį juridiniams asmenims ir atlieka empirinį tyrimą. Akademikai Alm'as ir Liu'is (2018) teigia, kad tarp korupcijos ir mokesčių slėpimo vyrauja teigiamas ryšys – didėjant korupcijai didėja ir mokesčių slėpimas (žr. 8 pav.). Šių autorių nagrinėjamo atvejo tyrimas pateikia įtikinamų empirinių įrodymų, kad korupcija yra priežastinis įmonės slėpti mokesčius faktorius. Yra manoma, kad daugiau audituojamos įmonės sumažina mokesčių slėpimo riziką bei galimybę užsiimti korupcija, o tai lemia

mažesnę šių dviejų kintamųjų santykio susidarymą, tačiau pastebima ir tai, jog dažniausiai griežtesni mokesčių įstatymai ir aukštesni mokesčių tarifai paprastai skatina korupciją bei automatiškai korupcija padidina mokesčių slėpimą. Autoriai teigia, kad korupcijos galimybė (pvz. mokesčių pareigūnų papirkimas) turi įtakos įmonės mokesčių slėpimo sprendimui (Alm'as ir Liu'is, 2018).

**Tax evasion (index from 0-1, with 1 the highest level of tax evasion):
Corruption is positively associated with tax evasion.**

8 pav. Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys (Alm'as, Liu'is, 2018).

Nors dauguma mokslininkų teigia, jog korupcija ir mokesčių slėpimas yra susiję reiškiniai, tačiau gali būti matomas ir šiek tiek kitoks požiūris. Autorius Goerke'is (2006) teigia, kad įmonės gali bandyti nuslėpti pelno mokesčių ir taip pat gali vengti vykdyti teisinius gamybos veiklos apribojimus papirkdamos biurokratus. Tačiau autorius mano, kad mokesčių slėpimas neturi įtakos korupcijos veiklai įmonės lygmeniu, o mokesčių slėpimo biudžetiniai padariniai sukelia mažiau korupcijos. Politikos priemonės, pakeičiančios korupcijos naudą ar nuostolius, turi nesisteminę poveikį mokesčių slėpimui (Akdede'is, 2006).

Taigi, apžvelgus mokslinėje literatūroje aprašomus tyrimus galima daryti išvadą, jog korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys yra stiprus. Šie du finansiniai nusikaltimai yra glaudžiai susiję įvairiose srityse. Šį ryšį nulemia šalies ekonominis požiūris į mokesčius. Yra manoma, kad kuo statistiškai didesnis mokesčių slėpimo lygis visoje šalyje, tuo labiau tos šalies juridiniai asmenys yra linkę į korupciją ir to rezultatas – mokesčių slėpimas. Analizuojant literatūrą išryškėjo, kad labiausiai korumpuoti asmenys yra aukštas pareigas užimantys valdžios pareigūnai. Taip pat buvo pastebėta, kad korupcijos bei mokesčių slėpimo egzistavimas yra labiausiai paplitęs besivystančiose šalyse.

2. Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio teoriniai aspektai

2.1 Korupcijos ir mokesčių slėpimo teorinė apibrėžtis

Ekonomistai plačiai nagrinėja mokesčių slėpimo temą, taip yra todėl, kad pasak mokslininkų Benk'o, Budak'o, Puren'o ir Erdem'o (2015) mokesčių slėpimas yra vienas iš reiškinų, dėl kurių prarandamos pajamos ir mažinamas mokesčių sistemos efektyvumas. Teorinė literatūra apie mokesčių slėpimą buvo sukurta remiantis revoliuciniais Allingham'o ir Sandmo (1972) tyrimais, kurie buvo modeliuojami pagal Beckerio (1968) ekonominę požiūrį į nusikalstamumą. Tyrime buvo tiriamas asmens sprendimas dėl mokesčių slėpimo kaip pasirinkimas elgtis neteisėtai. Mokslininkai Burton'as, Karlinsky'is ir Blanthorne (2005) mokesčių slėpimo nusikaltimo sunkumą prilyginimo tokiems sunkiems nusikaltimams kaip pagrobimas, vairavimas išgėrus, grobstymas, kyšininkavimas. Pasak šių mokslininkų mokesčių našta yra viena iš pagrindinių mokesčių slėpimo priežasčių. Europos ekonomistas Bayer'is (2006) nustatė, kad didesni mokesčių tarifai skatina mokesčių slėpimą. O mokslininkai Cebula ir Douglas'as (2014) tam pritarė teigdami, kad didesnis pajamų apmokestinimas lemia didesnę mokesčių slėpimą. Kiti mokslininkai mano, kad mokesčių slėpimą lemia gyventojų išsilavinimo lygis, mokesčių naštos paskirstymo būdas, mokesčių sistemos struktūra, taip pat nedarbas bei urbanizacija (Amoh'as ir Ali-Nakyea'as, 2019).

Pasak Coca, Ulian ir Faida (2014) išskiriama daugybė mokesčių slėpimo priežasčių: valstybės pareigūnų korupcija, darbuotojų papirkimas, ilgą laiką remiant ir išlaikant subsidijas kai kuriems produktams, dėl šios priežasties atsirado galimybė įmonėms sutelkti savo veiklą į sritis, kuriose valstybė siūlo subsidijas ir kt.

Anot autorių Alm'as ir kt. (2016) mokesčių slėpimo apibrėžimas reiškia neteisėtus ir tyčinius veiksmus, kurių imasi asmenys, siekdami sumažinti savo mokesčius įsipareigojimus. Neretai mokesčių slėpimas atsiranda dėl asmenų noro išvengti mokesčių. Jie fiktyviai nurodo mažesnes pajamas, kad sumokėtų mažiau pajamų mokesčio, nepateikia atitinkamų mokesčių deklaracijų, užsiima mainais ir tokiu būdu nuslepia mokesčius. Juridiniai asmenys neretai naudojami pridėtinės vertės mokesčiu (PVM). Įmonės neužsiregistruoja kaip PVM mokėtojai, nurodo nepakankamą pardavimų skaičių arba pateikia apgaulingas sąskaitas faktūras. Atlikdami empirinį tyrimą autoriai daro prielaidą, kad įmonės pasirenka, kiek rodyti pajamas, ir nuo to priklauso, kiek jie sumokės mokesčių, taip pat ir korumpuoto mokesčių administratoriaus papirkimas yra vertinama kaip galimybė slėpti mokesčius (Alm'as ir kt., 2016).

Mokslininkai Karauone ir kt. (2020) teigia, kad mokesčių slėpimas ir korupcija yra būdinga politinei ekonomikai, kuri savo ruožtu mažina mokesčių pajamas ir stabdo ekonomikos vystymąsi didindama mokesčius. Autoriai pabrėžia, kad pasauliniu mastu užfiksuota didelio atgarsio atvejai, kai mokesčių slėpimas ir korupcija laikomi nusikaltimu tose šalyse, kurios ekonomiškai funkcionuoja aukštu lygiu. Pavyzdžiui, Kinijoje už mokesčių slėpimą 2001 m. asmenys buvo įkalinti iki gyvos galvos. Tai reiškia, kad net ir ekonomiškai stipriose šalyse korupcija bei mokesčių slėpimas egzistuoja. Autoriai teigia, kad jei vyriausybė siekia padidinti šalies mokesčių pajamas, ji pirmiausia turėtų užtikrinti, kad mokesčių administravimas vyktų sąžiningai (Alm'as ir kt., 2016). Mokesčių administratoriai, kurie linkę priimti kyšius, ne tik prisideda prie mokesčių trūkumo, bet ir padidina mokesčių mokėtojų norą slėpti mokesčius ir užsiimti korupcija. Vyriausybės formuodamos sau tinkančią politiką ir leisdamos egzistuoti korupcinei veiklai sukuria palankią aplinką mokesčių slėpimui ir pajamų praradimui (Karauone ir kt., 2020).

Tačiau Kenyon'as (2008) pabrėžia, jog korupcija ir mokesčių slėpimas yra labai svarbūs kiekvienai valstybei, nes turi pasekmių finansinių išteklių pasiskirstymui. Kalaj (2015) laikosi nuomonės, kad mokesčius slepiančios įmonės atitraukia darbo jėgą nuo tų, kurios sąžiningai moka mokesčius. Anot autorės, mokesčių slėpimas ir korupcija mažina valstybės galimybes didinti pajamas ir teikti būtinas viešąsias paslaugas. Šios pasekmės gali pakenkti socialiniam gyvenimui, egzistuojančiam tarp valstybės ir ekonomikos veikėjų (Kalaj, 2015).

Autoriai Alm'as ir kt. (2016) kalba apie korupcijos įtaką mokesčių slėpimui juridiniams asmenims. Empiriniame tyrime daroma prielaida, kad įmonė pasirenka, kiek papirkinėti mokesčių administratorius ar kitaip tariant kiek elgtis korumpuoti ir kokią tai įtaką turės mokesčių slėpimui. Pasak Slemrod'o ir Katuscak'o (2002), šalyje esantis aukštas korupcijos lygis gali sumažinti asmenų tendenciją pasitikėti savo vyriausybe, jos sukurtais įstatymais, o ypač sąžiningai laikytis mokesčių naštos. Įmonės, kurios užsiima kyšininkavimu bei kita neteisėta korumpuota veikla, ne tik sukelia mokesčių trūkumą dėl didesnio mokesčių slėpimo, bet ir pasisavina dalį valstybei priklausančių surinktų mokesčių. Svarbi šio tyrimo identifikavimo strategijos dalis yra ta, jog manoma, kad korupcija bei mokesčių slėpimas įmonės lygmeniu skiriasi. Analizuojant tyrimą buvo atsižvelgta į tai, jog tose šalyse, kuriose korupcija yra labai stipri, mokesčių mokėtojų, mokesčių administratorių bei įmonių požiūris į mokesčių mokėjimą labai skiriasi. Atsižvelgiant į skirtingus įmonės požymius (dydį, pelningumą, verslo tipą) yra manoma, kad mokesčių administratoriai, linkę į kyšių priėmimą, su įmonėmis elgiasi skirtingai. Jau seniai yra pripažinta, kad valstybės pareigūnai dažnai yra savanaudiški ir siekiantys asmeninės naudos piktnaudžiaudami tarnybine padėtimi. Jų neteisėtas elgesys apima tokius veiksmus kaip kyšio reikalavimas išduoti licenciją, sutarčių sudarymas mainais už pinigus, subsidijų teikimas, vagystės iš valstybės išdo ir vyriausybei priklausančių prekių pardavimas juodosios rinkos kainomis. Visus šiuos veiksmus galima apibūdinti kaip piktnaudžiavimą valstybine tarnybine padėtimi siekiant asmeninės naudos arba korupcija. Todėl atlikus analizę rezultatai rodo, kad mokesčių pareigūnų korupcija yra statistiškai ir ekonomiškai reikšmingas mokesčių slėpimo veiksnys. Mokesčių administratoriai, kurie prašo kyšio, už tai, jog sumažinti pardavimų pajamas, tam kad mokėti mažiau mokesčių, patvirtina iškeltą hipotezę, kad mokesčių laikymasis, visu pirma, priklauso nuo mokesčių vykdytojų požiūrio į mokesčius ir jų darbo kokybės. Autoriai patvirtina, kad kyšiai lemia didesnę įmonių išsisukinėjimą nuo mokesčių mokėjimo. Tai reiškia, kad vyriausybė, siekianti sumažinti mokesčių slėpimą, pirmiausia turi stengtis užtikrinti sąžiningą mokesčių administravimą. Sąžiningi juridiniai asmenys laikosi galiojančių mokesčių įstatymų, veiksmingai sumažindami mokesčių slėpimą. Sąžiningas mokesčių administravimas yra labai svarbus kiekvienai valstybei (Alm'as ir kt., 2016).

Tolimesniais metais autorius Alm'as (2018) kartu su ekonomistu Liu'is (2018) toliau tiria korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį. Autorių atliktas empirinis atvejo tyrimas pateikia įtikinamų empirinių įrodymų, kad korupcija yra priežastinis įmonės mokesčių slėpimo veiksnys, kadangi yra teigiama, jog korupcija ir mokesčių slėpimas įmonėse bus nustatomas kartu, tai reiškia, kad korupcijos galimybė padidina organizacijų polinkį į mokesčių slėpimą. Atvejo analizė taip pat patvirtino ir prieš tai autoriaus Alm'o (2018) atliktame tyrime išsikeltą prielaidą, kad labiau audituojamos įmonės yra mažiau linkusios į korupciją ir sąžiningiau moka mokesčius, o griežtesni mokesčių įstatymų reglamentai ir didesni mokesčių tarifai paprastai padidina mokesčių slėpimą. Mokslininkai Alm'as ir Liu'is (2018) taip pat mano, jog korupciją išmatuoti yra gana sudėtinga, todėl yra remiamasi Korupcijos suvokimo indeksu (KSI) iš „Transparency International“ (TI), Pasaulio banko, Vyriausybės rodiklių indeksais. Nors šie indeksai ir skiriasi savo konstrukcija bei principu, tačiau jie

visi tam tikru būdu remiasi korupcijos suvokimu. Nors yra žinoma daugybė korupcijos modeliavimo būdų, daugelis visų modelių yra pagrįsti prielaida, kad asmenys yra racionalūs, kontroliuojami ir suinteresuoti savo įmonės pelningumu, daroma išvada, kad juridiniai asmenys užsiima korupcija, jei laukiama korupcijos nauda yra didesnė už numatomą baudą (sugavimo atveju). Taip pat labai didelę įtaką korupcijai bei mokesčių slėpimui turi socialinis kontekstas, kuo visuomenė yra labiau išsilavinusi ir turi platų suvokimą apie mokesčių mokėjimą, tuo korupcijos ir mokesčių slėpimo lygis yra mažesnis. Didesnis kyšininkavimas lemia didesnę juridinių asmenų polinkį į mokesčių slėpimą. (Alm'as ir Liu'is, 2018).

Autoriai Amara ir Klif'as (2018) atliko tyrimą (naudodami 120 išsivysčiusių ir besivystančių šalių imtį), kurio rezultatai parodė, kad finansinių nusikaltimų lygis yra teigiamai susijęs su mokesčių slėpimu. Visa tai būdinga toms šalims, kuriose yra didelis korupcijos lygis. Vadinasi, galima teigti, kad aukštas korupcijos lygis šalyje lemia skaidrumo stoką, kadangi plečia finansinių nusikaltimų ir šešėlinės ekonomikos mastą, o tai automatiškai virsta dideliu mokesčių slėpimo lygiu. Autoriai padarė išvadą, kad atitinkamai tose šalyse, kuriose yra daug finansinių nusikaltimų, gali susidaryti palankios sąlygos mokesčių nevykdymui ir neteisėtiems veiksams tarp savo gyventojų, reiškiančių didelį mokesčių slėpimo lygį. Autorių teigimu dėl didelio korupcijos paplitimo gali padidėti polinkis į finansinius nusikaltimus, kas lemia menką mokesčių prievolių vykdymą. Šis tyrimas atskleidė, kad korupcija gali sumažinti bet kurios šalies galimybes sąžiningai vykdyti įstatymus ir bausti asmenis, kurie užsiima finansiniais nusikaltimais. Dėl padarytų finansinių nusikaltimų atsiranda derlinga juodosios ekonomikos dirva, lemianti didesnę mokesčių slėpimą (Amara ir Klif'as, 2018). Autoriai atliekant tyrimą išsikelia dvi hipotezes:

- H1. Finansiniai nusikaltimai teigiamai siejami su mokesčių slėpimu;
- H2. Teigiamas ryšys tarp finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo yra daugiau (mažiau) ryškus aplinkoje, kuriai būdingas aukštas (žemas) korupcijos lygis (Amara ir Klif'as, 2018).

Mokslininkams Amara ir Klif'as (2018) atlikus tyrimą buvo patvirtinta, kad finansiniai nusikaltimai teigiamai siejami su mokesčių slėpimu, o teigiamas ryšys taro finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo yra labiau ryškus toje aplinkoje, kur yra būdingas aukštas korupcijos lygis.

Nors daugumoje nagrinėtų tyrimų autoriai teigia, kad korupcija ir mokesčių slėpimas yra susiję ir darantys įtaką vienas kitam reiškiniai, yra tirama ir kitokia nuomonė. Autoriai Amoh'as ir Ali-Nakye'is (2019) tyrime nagrinėjo, ar korupcinė veikla skatina mokesčių slėpimą. Autoriai nagrinėdami šį tyrimą išsikelė taip pat dvi hipotezes:

- H1. Korupcinė veikla nesukelia mokesčių slėpimo;
- H2. Koreliacijos tarp korupcinės veiklos nėra.

Nagrinėdami priešingą korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį autoriai atliko tyrimą rinkdami duomenis apie korupciją iš Pasaulio ekonomikos forumo (angl. WEF). „WEF“ teikia duomenis apie kelis korupcijos aspektus, skirtingai nei „Transparency International“ korupcijos suvokimo indeksas ar Pasaulio banko korupcijos indeksas ir Tarptautinis šalies rizikos vadovas (Amoh'as ir Ali-Nakye'is, 2019). Remiantis mokslininku Anderson'u (2015) šiame tyrime buvo pasirinktos penkios korupcijos dimensijos ir analizei iškelti tokie klausimai:

1. Viešųjų lėšų nukreipimas. Klausimas: Ar jūsų šalyje dažnas viešųjų lėšų nukreipimas įmonėms, asmenims ar grupėms dėl korupcijos? (1 = labai dažnas; 7 = niekada neįvyksta).
2. Etiškas įmonių elgesys. Klausimas: Kaip savo šalyje įvertintumėte įmonių korporacinę etiką (etišką elgesį bendraujant su valstybės pareigūnais, politikais ir kitomis firmomis)? (1 = labai prastas – tarp blogiausių pasaulyje; 7 = puikus – tarp geriausių pasaulyje).
3. Vyriausybinių pareigūnų priimtų sprendimų palankumas. Klausimas: Kiek jūsų šalyje vyriausybės pareigūnai, sprenddami dėl politikos ir sutarčių, rodo palankumą įmonėms ir asmenims? (1 = visada rodo pirmenybę; 7 = niekada nerodo pirmenybės).
4. Organizuotas nusikalstamumas. Klausimas: Kiek jūsų šalyje organizuotas nusikalstamumas patiria išlaidų įmonėms? (1 = didžiąją dalimi; 7 = visiškai ne).
5. Neteisėti mokėjimai ir kyšiai. Klausimas: Ar jūsų šalyje įmonės moka nedokumentuotus papildomus mokėjimus arba kyšius, susijusius su importu ir eksportu? Komunalinės paslaugos; metiniai mokesčių mokėjimai; viešųjų pirkimų ir licencijų sudarymo ir palankių teismo sprendimų gavimo? (1 = labai dažnas; 7 = niekada nepasitaiko) (Amoh'as ir Ali-Nakyea'is, 2019).

Šiuose korupcijos rodikliuose mažesnis balas rodo, kad egzistuoja didesnis suvokiamas korupcijos laipsnis (Amoh ir Ali-Nakyea, 2019).

Tačiau ekonomistams Amoh'as ir Ali-Nakyea'is (2019) atlikus tyrimą išsikeltos hipotezės nepasitvirtino. Gauti empiriniai rezultatai parodė, kad korupcinė veikla turi didelę įtaką kitiems finansiniams nusikaltimams ir iš tiesų sukelia mokesčių slėpimą. Taip pat paaiškėjo, kad vyrauja koreliacija tarp korupcinių veiklų, tai rodo, kad daugumoje kylančių ekonomikos šalių dominuoja daugiau nei vienas korupcijos aspektas.

Remiantis analizuojama literatūra galima matyti, kad korupcija ir mokesčių slėpimas apskritai trukdo ekonomikos augimui ir riboja vyriausybės galimybes teikti viešąsias gėrybes ir paslaugas, reikalingas remti rinkos institucijoms ir visuomenės gerovei (Payne'o ir Saunoris, 2020). Ši opi problema taip pat yra analizuojama ir autorių Payne'o ir Saunoris'o (2020). Jie išanalizavo, jog korupcija lemia mokesčių slėpimą įmonėse, tačiau tai priklauso nuo bendro šalies ekonominio požiūrio į mokesčius. Tai reiškia, kuo statistiškai didesnis mokesčių slėpimo lygis visoje šalyje, tuo labiau tos šalies juridiniai asmenys yra linkę į korupciją ir to rezultatas – mokesčių slėpimas. Buvo naudojami Verslo aplinkos ir įmonių našumo tyrimo duomenys norint įrodyti, jog kyšiai mokesčių pareigūnams daro įtaką juridinių asmenų polinkiui į mokesčių slėpimą. Atliktas tyrimas pagrindžia, jog korupcijos paplitimas buvo pagrindinis veiksnys didėjant mokesčių slėpimui įmonėse. Kita vertus, yra ir kitokia nuomonė, kad juridinių asmenų polinkis veikti šėšėlinėje ekonomikoje nebūtinai atspindi jų norą nuslėpti mokesčius (Payne'is ir Saunoris'as, 2020).

Autoriai teigia, kad vidutinės ir didelės įmonės rečiau slepia mokesčius, palyginti su mažomis įmonėmis, kadangi jos turi didesnę galią visomis prasmėmis. Įmonės, kurios labiau pasitiki vyriausybe, sumažina tiek korupcijos, tiek mokesčių slėpimo elgesį. Korupcijos ir mokesčių slėpimo mastai gali skirtis ne tik pagal šalį, bet ir pagal veiklos sektorių (Luzgina, 2017). Pavyzdžiui, anot autorių Payne'o ir Saunoris'o (2020), dauguma pramonės šakų, išskyrus viešbučių ir restoranų pramonę, rodo neigiamą polinkį slėpti mokesčius. Įdomu tai, kad anot autorių, mokesčių slėpimas labiausiai paplitęs nekilnojamojo turto pramonės šakoje. O pasak autorės Luzginos (2017), statybos tradiciškai yra sritis, kurioje labai didelė korupcijos ir šėšėlinės ekonomikos plėtros rizika. Išanalizavus šį tyrimą galima pastebėti statistiškai reikšmingą ryšį tarp korupcijos ir mokesčių

slėpimo juridiniams asmenims. Yra grindžiama, jog korupcijos poveikis mokesčių slėpimui didėja, kai mokesčių slėpimas tampa vis labiau paplitęs. Taip pat teigiama, kad įmonės polinkis į mokesčių slėpimą skiriasi atsižvelgiant į įmonės dydį, pelningumą, korupcijos kontrolę. Nors skirtingose pramonėse korupcijos bei mokesčių slėpimo dydis skiriasi, tačiau ši problema yra labai opi (Payne'is ir Saunoris'as, 2020).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad korupcinė veikla ir mokesčių slėpimas egzistuoja kartu ir vienas nuo kito priklauso. Korupcija užsiima tiek mokesčių mokėtojai (individualūs asmenys, įmonės), tiek valstybės pareigūnai. Visuomenė labiau linkusi į korupcinę veikla gali sudaryti sąlygas slėpti mokesčius, nes korumpuoti pareigūnai siekia daugiau pajamų per kyšius ir atvirkščiai didesnis mokesčių slėpimo lygis gali paskatinti korupciją, nes suteikia daugiau galimybių papirkti mokesčių administratorius.

2.2 Korupcijos ir mokesčių slėpimo matavimo būdų identifikavimas

2.2.1 Mokesčių slėpimo matavimo būdai

Atsižvelgiant į tai, kad mokesčių slėpimo tiesiogiai stebėti ir išmatuoti negalima ir jis yra susijęs su šešėline ekonomika, tyrėjams yra sunku išmatuoti šį kintamąjį. Yra taikomi įvairūs metodai siekiant išmatuoti mokesčių slėpimo lygį: yra atliekamos apklausos, siekiant įvertinti asmenų suvokimą apie mokesčių slėpimą kaip šalies mokesčių slėpimo balo pavyzdį. Mokesčių slėpimui įvertinti gali būti taikomi mikro-tiesioginiai arba mikro-netiesioginiai metodai (Amara ir Klif'as, 2018). Schneider'is (2004) teigia, kad apklausos metodas yra mikro-tiesioginis metodas mokesčių slėpimui vertinti. Tačiau vienas iš pagrindinių šio metodų trūkumų yra tai, jog mokesčių mokėtojų apklausos rezultatų korektiškumas priklauso nuo respondentų noro atsakyti į klausimus teisingai, o tai tiesiogiai paveiks duomenų kokybę (Schneider'is, 2004). Tokiai nuomonei pritaria ir mokslininkas Alm'as (2012), autorius teigia, kad apklausos duoda daug naudingos mokesčių mokėtojų požiūrio informacijos, tačiau jų duomenų apie mokesčių slėpimą patikimumas kelia didelį įtarimą, nes asmenys gali teikti neteisingus atsakymus arba aplamai neteikti jokių atsakymų. Kad neteisėtos veiklos tokios kaip kyšininkavimas ir mokesčių slėpimas vertinimas yra sudėtingas pritaria ir mokslininkai Gauthier'ius, Goyette'is ir Kouame'is (2021). Jų nuomone apklausos atsakymai gali nukentėti dėl šališkumo. Kai kurios įmonės gali nuspręsti atskleisti, kad užsiima korupcija ir mokesčių slėpimu, o kitos gali tyčia nuspręsti neatsakyti į tokius klausimus arba atsakyti klaidingai. Lygiai tokią pat nuomonę turi ir Fuest'o ir Riedel (2010) teigdami, kad ypač kalbant apie mokesčių slėpimą, gali kilti didelių abejonių, kiek pašnekovai prisipažįsta elgdamiesi nesažiningai. Mokslininkai mano, kad toks informacijos apie mokesčių slėpimą rinkimas yra neginčijamas iššūkis besivystančiose ekonomikos šalyse, o apklausos rezultatai gali nukentėti dėl nekorektiškų atsakymų. Kalbant apie mikro-tiesioginį metodą mokesčių auditas yra dar vienas iš būdų mokesčių slėpimui įvertinti. Tačiau pagrindinis šio metodo trūkumas – jis atspindi tik tą šešėlinės ekonomikos pajamų dalį, kurią valstybinėms institucijoms pavyksta atrasti, ir tai sudaro tik dalį nuslėptų mokesčių. Be to, tyrėjams paprastai nėra suteikiama prieiga prie duomenų, atsižvelgiant į jų konfidencialumą. Kalbant apie makro-netiesioginius metodus yra pastebima, kad buvo sukurti keli metodai mokesčių slėpimui vertinti. Ekonomistas Schneider'is (2004) įvardino penkias makroekonominės metodikas:

- Nacionalinių išlaidų ir pajamų statistikos neatitikimas: šis metodas pagrįstas nacionalinėje apskaitoje numatoma lygybe tarp bendrojo pajamų mato ir išlaidų mato, skirtumas tarp šių rodiklių atspindi šešėlinės ekonomikos dydį;

- Neatitikimas tarp oficialios ir faktinės darbo jėgos: šis metodas daro prielaidą, kad darbo jėgos sumažėjimas oficialioje veikloje gali rodyti, kad šešėlinės ekonomikos dydis vienoje aplinkoje apskaičiuojamas naudojant ekonomikoje dalyvaujančios darbo jėgos procento sumažėjimą;
- Sandorių metodas: šis metodas daro prielaidą, kad tarp sandorių apimties ir oficialaus bendrojo pajamų mato yra nuolatinis ryšys. Jei sandorių apimtis turėtų būti lygi bendrajam nominaliojo pajamų rodikliui, tai šešėlinės ekonomikos dydį galima įvertinti iš bendro nominaliojo mato atėmus oficialųjį;
- Valiutos paklausos metodas: šis metodas reiškia, kad šešėlinės operacijos atliekamos mokėjimų grynaisiais pinigais forma, kad valdžios institucijoms neliktų jokių pastebimų pėdsakų;
- Fizinės sąnaudos (elektros suvartojimas): kadangi tarp elektros energijos suvartojimo ir bendro pajamų mato yra stiprus ryšys, šešėlinės ekonomikos dydį galima įvertinti iš bendro pajamų mato atėmus oficialųjį (Khliif'as ir Achek'as, 2015).

Taigi, išanalizavus mokesčių slėpimo matavimo būdus išryškėjo, kad nors ir šešėlinė ekonomika akivaizdžiai ir nėra mokesčių slėpimo sinonimas, tačiau nepaisant to mokslininkai dažnai naudoja šešėlinės ekonomikos įvertimus, kad nustatytų mokesčių slėpimo dydį. Buvo pastebėta, kad mokslininkai naudoja tiek mikro-tiesioginius, tiek makro-netiesioginius metodus matuojant mokesčių slėpimą. Nors ir yra manoma, jog apklausos metodas kartais gali būti sudėtingai vertinimas dėl šališkumo. Vis dėl to, tai vienas iš prieinamiausių būdų siekiant išmatuoti mokesčių slėpimą.

2.2.2 Korupcijos matavimo būdai ir suvokimo indekso (KSI) identifikavimas

Daugelis įvairių šalių mokslininkų mano, kad korupcijos lygį išmatuoti yra ganėtinai sunku arba net neįmanoma (Tanzi'is, 1998). Nepaisant to yra vienas metodas, pripažįstamas visame pasaulyje ir leidžiantis nustatyti korupcijos lygį šalyje – tai korupcijos suvokimo indeksas (KSI), sukurtas pasaulinės nevyriausybinių organizacijų „Transperancy International“ (TI), tiriančios įvairaus pobūdžio korupciją (Domashova'as ir Politova, 2021). Šio metodo taikymo paskirtis – įvertinti korupcijos rizikos mastą, korupcijos poveikį socialiniam ir ekonominiam vystymuisi (Transperancy International, Lietuvos skyrius). Korupcijos suvokimo indeksas kiekvienais metais yra publikuojamas tarptautinės antikorupcinės organizacijos „Transperancy International“ (Domashova'as ir Politova, 2021). „Transperancy International“ publikuodama korupcijos suvokimo indekso rezultatus suskirsto įvairias pasaulio šalis pagal korupcijos paplitimą nuo mažiausiai korumpuotos iki didžiausią korupcijos paplitimą turinčios šalies. Kasmet vyksta tyrimai su verslininkais ir analitikais įvairiose šalyse, taip pat apklausos su ekspertais ir tuo remiantis sudaromas korupcijos suvokimo indeksas. Šis indeksas svyruoja nuo 0 iki 100 balų, kur 100 balų rodo žemiausią korupcijos suvokimo lygį, kas reiškia skaidrumą, o 0 didžiausią įmanomą korupcijos lygį šalyje (Domashova'as ir Politova, 2021). Šiuo pačiu principu korupcijos lygis matuojamas ir Lietuvoje. Remiantis Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba 2020 m. „Transperancy International“ (TI) korupcijos suvokimo indeksas (KSI) tyrime Lietuvai buvo skirti 60 balų (lygiai tiek pat kaip 2019 metais) iš 100 galimų ir 35 vieta 180 šalių sąrašė. Lietuva užėmė 14 vietą tarp Europos Sąjungos (ES) valstybių. Pasak Beliūnienės (2020), LR vyriausybės programoje buvo nurodyta, kad 2021 m. Lietuvos KSI vertinimas sieks 70 balų. Remiantis Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos duomenimis 2021 m. Lietuvai KSI vertinime buvo skirtas 61 vienas balas ir 34 vieta iš 180 šalių sąrašo.

Korupcijos suvokimo indeksas gali būti nustatytas ne tik išsivysčiusiose šalyse, tačiau ir besivystančiose. 1996 m. buvo atlikta mokslininkų Ketkar‘as ir Murtuza (2005) analizė, kurios metu buvo įtrauktos 54 šalys ir suskirstytos į dvi grupes: 22 išsivysčiusių šalių grupę ir 32 besivystančių šalių grupę. Tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių korupcijos suvokimo indekso balų diapazonas yra 6 (skirtumas tarp aukščiausio ir žemiausio KSI balo), tačiau išsivysčiusių šalių standartinių nuokrypių diapazonas yra daug mažesnis – 1,80 lyginant su 2,60 besivystančių šalių. Išsivysčiusių šalių KSI balų vidurkis buvo maždaug dvigubai didesnis 7,65 palyginti su tik 3,77 besivystančiose šalyse. Standartinės paklaidos vidurkis išsivysčiusiems ir besivystančioms šalims yra atitinkamai 1,65 ir 1,83. Kai standartinės vidurkio paklaidos yra normalizuotos pagal variacijos koeficientą. Iš žemiau esančios 1 lentelės galima matyti, kad besivystančių šalių vidutinė dispersija yra 49%, o išsivysčiusiose šalyse – 22%. Apibendrinant galima teigti, kad besivystančių šalių žemas vidutinis KSI balas – 3,77 rodo, kad jose suvokiama didesnė korupcija, lyginant su korupcija išsivysčiusiose šalyse (Ketkar‘as ir Murtuza, 2005).

1 lentelė. Korupcijos suvokimo balai: aprašomoji statistika. (Sudaryta autorės pagal Ketkar‘ą ir Murtuza, 2005.)

Statistika	Besivystančios šalys	Išsivysčiusios šalys
KSI balų vidurkis	3.77	7.65
Vidurkio standartinės paklaidos	1.83	1.65
Vidutinė dispersija	0.49	0.22
Didžiausias KSI balas	8.80	9.43
Mažiausias KSI balas	0.69	3.42

Taip pat Pasaulio banko grupė yra sukūrusi korupcijos kontrolės indeksą, kuris matuoja, koku mastu viešoji galia yra naudojama siekiant privačios naudos, įskaitant smulkias ir dideles korupcijos formas, taip pat valstybės užgrobimą ir privačių interesų tenkinimą. Šis indeksas taip pat matuoja politikos ir institucinių sistemų, skirtų ne tik užkirsti kelią korupcijai, bet ir siekti su ja kovoti, stiprumą ir veiksmingumą visoje šalyje. Korupcijos kontrolės indeksas buvo skirtas įvairiais būdais patobulinti ir išplėsti „Transparency International“ sukurtam korupcijos suvokimo indeksui (Baldock‘as, 2020).

Dar vienas iš korupcijos matavimo metodų yra apklausos būdas. Pasak ekonomistės Wismulek (2019) visuomenės nuomonės tyrimai atlieka gyvybiškai svarbų vaidmenį korupcijos matavimo tyrimuose. Autorė mano, jog korupcijos patirtis yra susijusi su piliečių nesąžiningu dalyvavimu korupcinėje veikloje. Siekiant įvertinti šį fenomeną yra atliekamos apklausos, kuriose yra pateikiami klausimai tiesiogiai apie korupcinius veiksmus, dažniausiai apie kyšio davimą. Korupcijos paplitimas dažnai yra susijęs su sektoriumi ir su apklausos klausimu apie respondento kontaktą su tam tikra institucija. Wismulek (2019) laikosi nuomonės, kad korupcija yra socialiai paniekiamas elgesys, todėl mokslininkai yra susirūpinę dėl atsako šališkumo. Tačiau nepaisant tokio apribojimo, tyrėjai korupcijos matavimo priemones laiko perspektyviausiu pastarojo dešimtmečio pokyčiu ir teigia, jog respondentai vis dėlto yra linkę atsakyti į tokio pobūdžio apklausas. Tokiam pat požiūriui pritaria ir mokslininkai Reinikka ir Svensson‘as (2006). Jie pritaria, kad nors kiekybiškai įvertinti korupciją yra sunku, bet tai nėra neįmanoma, o puikus įrankis tai padaryti yra apklausos. Apie apklausos metodus tiriant korupciją kalba ir Chabova (2016). Autorė teigia, kad apklausos metodo naudojimo privalumas

– jog apklaustos yra orientuotos į žmones, kurie realiai bendrauja su valdžios institucijomis ir matuoja realų korupcijos dydį, o ne tik suvokimą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad nors ir yra ne vienas korupcijos išmatavimo būdų, tačiau labiausiai paplitęs ir daugiausiai naudojamas – Korupcijos suvokimo indeksas, kuris yra nustatomas skirtingai ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse. Tačiau reikia nepamiršti ir to, jog siekiant nustatyti korupcijos dydį ne retai yra pasitelkiama apklausų metodų, kuris leidžia apklausti respondentus tam tikrame sektoriuje arba respondentus, kurie turi realų ryšį su valdžios pareigūnais. Šis metodas yra vienas iš prieinamiausių šių dienų ekonomistams.

2.3 Korupcijos ir mokesčių slėpimo matavimo būdų pritaikymas tyrimuose

Mokslininkai Alm'as ir kt. (2016) gilinasi į įmonių polinkį į mokesčių slėpimą bei korupciją. Autoriai atlikdami tyrimą apskaičiuoja įmonės mokesčių slėpimo lygį naudodamiesi išsamiais įmonės duomenimis, kurie buvo naudojami iš Pasaulio banko, bei verslo aplinkos ir įmonių veiklos rezultatų tyrimų. Autoriai naudoja tiek instrumentinių kintamųjų metodus, tiek polinkio balų derinimo (PSM) metodus kaip paaiškinamuosius kintamuosius, kurie fiksuoja pagrindinius mokesčių slėpimo ir korupcijos veiksnius, kad ištirtų bei įvertintų korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšį.

Mokslininkai Alm'as ir kt. (2016) atlikdami empirinį tyrimą dėl mokesčių slėpimo ir korupcijos ryšio, atliko apklausą tarp įmonių, užsiimančių skirtinga ekonomine veikla. Apklausa buvo vykdoma tarp daugiau nei 16 000 įmonių iš 32 skirtingų pasaulio šalių. Tačiau dėl trūkstančių duomenų tiriama imtis buvo apie 8 000 įmonių. Atlikus apklausą paaiškėjo, kad korupcija yra skirtingai pasireiškiantis fenomenas skirtingų sektorių įmonėse bei šalyse. Jos pasireiškimą lemia įmonės dydis, pelningumas, žinomumas visuomenėje, verslo rūšis. Skirtingose šalyse yra daug kyšininkavimo ir mokesčių slėpimo nevienalytiškumo. 1-ame priede yra pateikiama informacija apie šį nevienalytiškumą, naudojant duomenis apie pagrindinių kintamųjų vidurkius bei standartinius nuokrypius pagal šalį: įmonių, kurios slepia mokesčius, vidutinis procentas pardavimų, apie kuriuos praneša mokesčių tikslais, įmonių, kurios papirkinėja vidutinis procentas kyšininkavimo. Atlikus tyrimą buvo pastebėta, kad kyšininkavimo ir mokesčių slėpimo lygis skiriasi šalyse. Pavyzdžiui, Albanijoje, kur yra didžiausias mokesčių kyšininkavimas, net 34% įmonių teigia, kad neužsiima kyšininkavimu mokesčių tikslais, o tarkime mažiausiai korumpuotoje šalyje – Airijoje, net 11% įmonių teigia, kad duoda kyšius mokesčių slėpimo tikslais. Panašų modelį galima pastebėti ir mokesčių slėpimo atveju, kai kurių šalių įmonės pripažįsta, kad deklaruoja ne visas pajamas. Tačiau yra tam tikri veiksniai, kurie gali lemti įmonės finansinių ataskaitų teikimą labiau korumpuotoje aplinkoje. Vienas iš tokių veiksnių – ar įmonė buvo anksčiau audituota, ar įmonė prieš tai ataskaitiniu laikotarpiu tikrino mokesčių inspekcija. Tyrimas rodo, kad jeigu įmonė nėra prieš tai susidūrusi su tokiais tikrinimais, ji bus labiau linkusi į korupciją ir mokesčių slėpimą. Autoriams atliekant analizę buvo tiriamas bendras įmonių vidaus mokesčių slėpimo ir korupcijos ryšys (Alm'as ir kt., 2016).

1 priede galima matyti ir korupcijos (kyšininkavimo) paplitimą. Autoriai Alm'as ir kt. (2016) teigia, jog santykinai išsivysčiusiose šalyse Airijoje, Ispanijoje, Vokietijoje, Pietų Korėjoje mažiau nei trečdalis įmonių praneša apie kyšių davimą mokesčių administratoriams. Šioje analizėje galima pastebėti ir tai, jog korupcijos problema yra plačiai paplitusi, tai rodo kyšių lygis. Vidutinis kyšininkavimo lygis procentais svyruoja nuo 0,05% Ispanijoje iki 2,9% Tadžikistane. Daugiau nei 75% analizuotų šalių kyšiai sudaro daugiau 0,5% nuo pardavimų pajamų.

Autoriai taip pat atliko apklausą, kurios metu buvo atsižvelgta į tai, jog rezultatai gali būti šiek tiek iškreipti, kadangi uždavus tiesioginį klausimą apie mokesčių slėpimą retai kuri įmonė norės pateikti save neigiamai, todėl stengsis atsakyti taip, jog atrodytų skaidriai. Dėl šios priežasties buvo atlikta netiesioginė apklausa siekiant apriboti klaidingus rezultatus. Atliekant apklausą yra manoma, kad respondento atsakymas bus pagrįstas jo paties patirtimi, jo paties elgesio pavyzdžiu. Tačiau nors ir netiesioginės apklausos metodas sumažina klaidingų rezultatų galimybę, tačiau rezultatai vis tiek gali būti netikslūs, nes įmonės skirtingai supranta ir vertina savo elgesį mokesčių slėpimo aspektu. Jei įmonė nepripažįsta, kad slepia mokesčius, ji negali pasidalinti apie savo mokesčių slėpimo patirtį. Tačiau dėl formalių aukštos kokybės audito duomenų trūkumo tokio tipo apklausų duomenys dažnai yra vienintelis būdas tirti mokesčių slėpimą įmonės lygmeniu (McClellan, 2013). Vertinant įmonės korupcijos (kyšininkavimo) lygį taip pat yra naudojamas netiesioginis apklausos metodas. Apklausos būdu yra apklausiamos įmonės, ar moka procentą neoficialiais mokėjimais, ar dovanomis nuo metinių pardavimo pajamų valstybės pareigūnams, kad sumažintų mokestinę našą. Vertinant, ar įmonė papirko mokesčių slėpimo tikslais valstybės pareigūnus, apklausoje pirmiausia yra klausama, kiek kartų įmonė buvo tikrinama mokesčių administratorių, o tuomet yra klausama, ar kuriame nors iš šių patikrinimų buvo tikimasis, ar galbūt prašoma dovanos ar neoficialaus mokėjimo dėl „paslaugos“. Panašūs klausimai užduodami ir tuomet, kai norima išsiaiškinti apie kitas kyšininkavimo rūšis (kyšiai norint kreiptis į teismą, gauti reikiamus leidimus). Atliekant šią analizę Pasaulio bankas užtikrino respondentams, kad bet kokie atsakymai į klausimus nesukels jokių teisinių pasekmių (Alm'as ir kt., 2016).

Pasak Alm'as ir kt. (2016) analizuojant mokesčių slėpimo lygį yra labai svarbu paminėti veiksnius, kurie gali turėti įtakos įmonių sprendimui teikti teisingus finansinius duomenis korupcinėje aplinkoje. Vienas iš veiksnių yra tai, ar įmonė anksčiau buvo audituota, ar įmonė buvo tikrinta mokesčių inspekcijos. Mokesčių patikrinimas apskaičiuojamas atliekant apklausą, ar įmonė anksčiau buvo susidūrusi su mokesčių pareigūnais. Galimi atsakymai 1, jei susitikimų skaičius didesnis už nulį, o kitu atveju – 0. Bendri įmonės pardavimai yra dar vienas veiksnys, galintis turėti įtakos sprendimui slėpti mokesčius. Mokesčių slėpimo išlaidos yra susijusios su apklausos klausimais, kuriuose klausama, kaip mokesčių teisės aktai ir mokesčių tarifai kaip kliūtis verslui. Abu šie kintamieji vertinami klausiant apklausos respondento, kiek kiekvienas kintamasis trukdo dabartinei įmonės veiklai, pateikiant keturis atsakymus nuo „nėra kliūčių“ iki „labai daug kliūčių“. Nors šie kintamieji tiesiogiai neišmatuoja mokesčių slėpimo išlaidų, tačiau įmonės požiūris į mokesčių reguliavimą ir mokesčių tarifus kaip kliūtis verslui suteikia naudingos informacijos apie šias išlaidas. Įmonių mokesčių slėpimo išlaidos sudaro pinigines ir nepinigas išlaidas. Kai kurios pinigines išlaidos paprastai yra susiję su mokesčių slėpimu, tai yra atlyginimai buhalteriams ir teisininkams, kurie leidžia nuslėpti mokesčius, arba banko mokesčiai susiję su sąskaita, kurioje galima paslėpti pajamas, nepiniginės ar psichologinės išlaidos kyla dėl galimos gėdos būti įkliūtam dėl mokesčių slėpimo. Šios išlaidos gali prisidėti prie to, kad įmonės mokesčių reglamentus/tarifus laiko kliūtimi verslui. Kai įmonė patiria mažas išlaidas yra manoma, kad joms lengviau nuslėpti mokesčius. Kai mokesčius nuslėpti yra lengva ir pigu, jie nesudaro didelės kliūties verslui, o įmonė paprasčiausiai nuslėps mokesčius ir toliau vykdys savo veiklą. Tačiau, kai mokesčių slėpimo išlaidos yra didelės ir slėpimas nėra toks paprastas, šiuo atžvilgiu mokesčiai vis labiau tampa kliūtimi verslui, nes didėja mokesčių slėpimo kaštai (Alm'as ir kt., 2016).

Atliekant tolimesnį tyrimą yra daroma prielaida, kad mokestinės korupcijos lygis šalyje, kurioje įmonė vykdo savo veiklą, turi įtakos mokesčių slėpimo dydžiui, todėl korupcija ir mokesčių slėpimas

yra nustatomi kartu. Cule ir Fulton (2005) teigia, kad įmonių polinkis slėpti mokesčius ir mokesčių administratorių korupcija yra viena kitą papildanti veikla – korupcija gali paskatinti daugiau įmonių sukčiauti ir slėpti mokesčius, tačiau kuo daugiau įmonės slepia mokesčius, tuo daugiau atsiranda galimybių papirkti mokesčių administratorius ir tokiu būdu užsiimti korupcija. Tiriant šį ryšį yra taikomi keli metodai. Pirmasis – instrumentinių kintamųjų metodas. Tinkama priemonė tirti korupcijos kintamiesiems yra ta, kuri yra susijusi su korupcija, bet nesusijusi su mokesčių slėpimu. Vienas kintamųjų, atitinkančių šiuos reikalavimus, apima įvairių tipų informaciją apie kitą įmonės kyšininkavimo veiklą. Tokie kintamieji apima tai, ar įmonė papirko valdžios institucijas, kad prisijungtų prie infrastruktūros, gautų verslo liudijimą ir vyriausybės sutartį. Autoriai teigia, kad šie kintamieji yra tinkamos priemonės dėl kelių priežasčių. Visuomenėje įsigalėjus korupcijai, šios rūšies kyšiai augs kartu su mokesčių pareigūnų papirkinėjimu siekiant nuslėpti mokesčius. Yra manoma, kad jeigu įmonei patinka kyšininkauti ir dėl kitų priežasčių, mažai tikėtina, kad papirkimas dėl mokesčių slėpimo būtų nepriimtinas. Dėl to kiti kyšio kintamieji atitinka pirmąją instrumentinių kintamųjų sąlygą – jie yra koreliuojami su kyšininkavimu susidoroti su mokesčiais. Kadangi instrumentiniais kintamaisiais „kyšininkavimas“ neturi įtakos įmonės santykiams su mokesčių institucijomis, jis taip pat nepriklauso nuo mokesčių slėpimo atsiradimo. Tam tikra prasme kyšiai gali būti vertinami kaip verslo išlaidos panašios į darbo užmokestį. Kadangi šios išlaidos turi įtakos bendroms pajamoms ir pelnui, jos yra priskiriamos antrajai instrumentinių kintamųjų sąlygai – šios priemonės nepriklauso nuo įmonės sprendimo teikti ataskaitas (Alm'as ir kt., 2016).

Autoriams atliekant analizę yra ištiriamas bendras įmonių vidaus mokesčių slėpimo ir korupcijos ryšys. Atlikus IV kintamojo regresiją yra matoma, kad kyšiai dėl sutarčių suklastojimo, licencijos gavimo dėl infrastruktūros teigiamai koreliuoja su mokesčių slėpimu. IV kintamojo regresijos atveju yra įrodyta, jog korupcija yra reikšmingas mokesčių slėpimo veiksnys. Nors atliekant šią regresiją buvo naudoti regioniniai, o ne šalies duomenys, todėl korupcijos poveikis tampa netiksliai įvertintas. Tačiau IV analizės rezultatus patvirtina ir polinkio balo atitikimo regresija. Galiausiai trečioji empirinio tyrimo strategija pripažįsta bendrai endogeninius santykius tarp mokesčių slėpimo ir korupcijos. Tai reiškia, kad įmonės sprendimas slėpti mokesčius ir naudotis kyšininkavimu yra kartu nustatyti ir gali būti vertinami vienu metu (Alm'as ir kt., 2016).

Taigi, autoriai padarė išvadą, kad korupcija leidžia slėpti mokesčius, nes mokesčių mokėtojams lengviau paslėpti savo pajamas, o mokesčių slėpimas gali prisidėti prie korupcijos. Politikos formuotojai turi suprasti abiejų problemų santykį. Viso tyrimo pagrindiniai vertinimo rezultatai pateikia nuoseklius įrodymus, kad korupcija yra mokesčių slėpimo variklis. Rezultatai rodo, kad mokesčių pareigūnų korupcija yra statistiškai bei ekonomiškai reikšmingas mokesčių slėpimo juridiniams asmenims veiksnys. Iš atliktos analizės matyti, jog didesni kyšiai lemia didesnę mokesčių slėpimą ir rezultatai patvirtina, jog mokesčių laikymasis priklauso nuo mokesčių vykdytojų sąžiningumo. Korumpuotos įmonės ne tik sukelia mokesčių trūkumą dėl didesnio mokesčių slėpimo, bet ir pasisavina dalį valstybei priklausančių surinktų mokesčių (Alm'as ir kt., 2016).

Atliekant tyrimą buvo sudaryta formulė (Alm'as ir Liu's, 2018):

$$\text{Mokesčių slėpimo dydis} = \beta_0 + \beta_1 \text{ kyšis už mokesčius} + \beta_2 \text{ kyšiai ir pardavimo \%} + \beta_3 \text{ auditas} + \beta_4 \text{ mokestinės taisyklės} + \beta_5 \text{ mokestiniai tarifai} \quad (1)$$

Šios formulės tikslas – įvertinti, ar korupcija ir mokesčių slėpimas yra nustatomi kartu. Tai reiškia, ar korupcijos egzistavimas skatina įmones slėpti mokesčius bei, ar mokesčių slėpimas sukuria

galimybes įmonėms užsiimti kyšininkavimu bei papirkinėti mokesčių administratorius. Siekiant patikrinti šį endogeniškumą buvo taikomi du alternatyvūs metodai.

IV metodas – kurio metu yra naudojami instrumentiniai kintamieji: kyšininkavimas dėl mokesčių naštos ir kyšininkavimas nuo įmonės pardavimo pajamų. Autoriai Alm‘as ir Liu‘is (2018) teigia, kad kintamasis „kyšininkavimas dėl mokesčių naštos“ priklauso nuo kitos įmonės kyšininkavimo veiklos. Pasak autorių nuomonės, korupcijos kultūra lemia didelę kyšininkavimo veiklos koreliaciją. O kintamasis „kyšininkavimas nuo įmonės pardavimo pajamų“ priklauso nuo laiko, kurį įmonės praleidžia rengiant mokesčių taisyklių laikymąsi viduje. Antrasis polinkio balo derinimo metodas (PSM) – kurio metu yra lyginamos įmonės, kurios užsiima kyšininkavimu, su įmonėmis, kurios tuo neužsiima. Yra atkreipiamas dėmesys, kokios savybės priklauso tiek vienoms, tiek kitoms įmonėms.

2 lentelė. IV vertinimo rezultatai (Sudaryta autorės pagal Alm‘ą ir Liu‘į, 2018)

Kintamieji	Mokesčių slėpimas (1)	Mokesčių slėpimas (2)
Kyšininkavimas dėl mokesčių	-3.609 (1.741)	-4.973 (2.132)
Kyšininkavimas nuo pardavimo pajamų	-3.623 (0.821)	-2.386 (1.135)
Auditas	0.435 (0.760)	0.575 (0.404)
Mokesčių paskirstymas kaip kliūtis	0.006 (0.360)	-0.0438 (0.237)
Mokesčių dydis kaip kliūtis	-0.606 (0.189)	0.020 (0.230)
Individuali veikla		-4.401 (1.003)
Mažoji bendrija		-3.075 (1.023)
Viešasis sektorius		0.376 (1.761)

Apžvelgiant 2 lentelėje gautus IV metodo rezultatus galima matyti, jog kyšininkavimas dėl mokesčių ir kyšininkavimas nuo pardavimo pajamų turi stiprų neigiamą ryšį su mokesčių slėpimu šiose įmonėse. Beveik visi įverčiai turi neigiamas reikšmes, kas reiškia, jog koeficientai yra reikšmingi. Tačiau matyti ir tai, jog auditas turi teigiamą (nereikšmingą) koeficientą ir tai reiškia, kad audituojamos įmonės mažina teisingų finansinių ataskaitų teikimą.

3 lentelė. PSM rezultatai. (Sudaryta autorės pagal Alm‘ą ir Liu‘į, 2018)

	„Unmatched“	„Nearest Neighbor“	„Kernel – Gaussian“	„Kernel – Epanechnikov“
Įmonės, užsiimančios kyšininkavimu	86.225	86.225	86.225	86.304
Įmonės, neužsiimančios kyšininkavimu	92.691	90.628	90.807	90.706
Skirtumas	-6.466	-4.402	-4.581	-4.402
Standartinė paklaida	0.369	0.735	0.493	0.545
t-testas	-17.5	-5.99	-9.29	-8.07

Vertinant PSM analizės rezultatus (žr. 3 lent.) galima pastebėti, jog įmonės, kurios užsiima kyšininkavimu praneša apie mažesnę procentinę mokesčių slėpimo lygį negu įmonės, kurios

neužsiima kyšininkavimu. Kontrolinė grupė svyruoja nuo -4.402 iki – 6.446. Apibendrinant šiuos rezultatus galima teigti, jog tiek kyšininkavimu užsiimančios, tiek neužsiimančios įmonės yra linkusios į mokesčių slėpimą.

Mokslininkai Cule ir Fulton'as (2005) teigia, kad nors didesnis pelnas ir mokestinės prievolės lemia didesnę mokesčių slėpimą bei didesnę korupciją, sustiprintas įmonių auditas ir didesnių baudų nustatymas sumažina mokesčių slėpimą tik tada, kai mokesčių slėpimas bei korupcija nėra plačiai paplitę. Kita vertus, pasak Payne'is ir kt. (2020), yra manoma, kad jei mokesčių slėpimas ir korupcija yra paplitę, auditas bei didesnės baudos padidins korupcijos bei mokesčių slėpimo lygį šalyje.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad korupcija yra statistiškai ir ekonomiškai reikšmingas mokesčių slėpimo veiksnys. Rezultatai parodo, kad kyšininkavimas sumažina teisingą pajamų deklaravimą, didesni kyšiai skatina didesnę mokesčių slėpimą (Alm'as, Liu'is, 2018).

Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį tiria ir kiti mokslininkai. Autorių Payne'is, Saunoris'as, ir Econ'as (2020) atliktas empirinis tyrimas prisideda prie besiformuojančios literatūros apie korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį. Akademikai teigia, jog šalys, kuriose yra giliai įsišaknijusi mokesčių slėpimo elgesio kultūra, gali turėti unikalių institucinių ir kultūrinių aspektų, kurie lemia skirtingus mokesčių slėpimo veiksnius. Pavyzdžiui, šalyse, kuriose mokesčių slėpimo paplitimas mažesnis, gali apsiriboti keliais galimais mokesčių slėpimo sektoriais, o esant plačiam mokesčių slėpimo paplitimui, greičiausiai mokesčiai bus slepiami daugumoje sektorių. Todėl siekiant atsižvelgti į šį nevienalytiškumą buvo panaudota instrumentinių kintamųjų metodas. Skirtingai nei kituose atliktuose tyrimuose šis metodas leidžia įvertinti kyšininkavimo poveikį sąlyginiam mokesčių slėpimo pasiskirstymui (Payne'is ir kt., 2020).

Atliekant empirinį tyrimą pasirinktas tyrimo metodas – apklausa. Tyrimo metu buvo naudojami duomenys iš 25 šalių, iš Rytų Europos bei Centrinės Azijos. Visos 25 šalys buvo įtrauktos į analizę.

Pagrindinis priklausomas kintamasis buvo mokesčių slėpimas. Siekiant iširti, kiek įmonių yra linkusios į mokesčių slėpimą respondentams buvo užduotas klausimas „Pripažindami iššūkius ir sunkumus, su kuriais susiduria daugelis įmonių, siekdamos visiškai laikytis mokesčių taisyklių, kiek procentų nuo visų metinių pardavimų jūsų įmonė pateikia teisingas ataskaitas mokesčių tikslams?“. Remiantis gautais rezultatais buvo nustatyta, kad maždaug 39% atrinktų įmonių pranešė apie tam tikrą mokesčių slėpimo lygį. Pagrindinis nepriklausomas kintamasis buvo korupcija, pagrįstas tokiu klausimu: „Kiek procentų vidutiniškai visų metinių pardavimų tokios įmonės kaip jūs sumoka neoficialiais mokėjimais/dovanomis valstybės pareigūnams?“. Bandant išsiaiškinti korupcijos paplitimą buvo taip pat klausiama: „Galvodami apie neoficialius mokėjimus/dovanas, ar galėtumėte pasakyti, kaip dažnai tokios įmonės kaip jūsų mokėtų/ dovanotų toliau nurodytais tikslais: gauti verslo liudijimus ir leidimus; prisijungti prie viešųjų paslaugų; siekiant sumažinti mokestinę naštą. Atliekant apklausą buvo kontroliuojamos įmonių savybės: įmonės dydis, teisinis statusas, pramonė ir nuosavybė. Įmonės dydis pagal darbuotojų skaičių buvo suskirstytas į tris kategorijas (maža, vidutinė ir didelė). Teisinis statusas apėmė individualias veiklas, mažąsias bendrijas ir kt., individualių veiklų atstovai paprastai turi didesnę polinkį slėpti mokesčius lyginant su kitomis teisinėmis formomis. Buvo pastebėta, kad įmonės, labiau pasitikinčios savo vyriausybe, siekdamos gauti svarbios informacijos, susijusios su įstatymais ir reglamentais, yra mažiau linkusios slėpti mokesčius, todėl dar vienas kintamasis buvo įtrauktas - pasitikėjimas valdžia. Įmonės nuosavybė, tiek vidaus, tiek užsienio, taip pat gali turėti įtakos įmonės sprendimui slėpti mokesčius. Todėl buvo įtrauktas fiktyvus kintamasis,

ar įmonė įsteigta užsienyje, ar ten turi akcijų, ar ne. Galiausiai atsižvelgiant į konkrečius sektoriui būdingus mokesčių slėpimo aspektus, buvo įtrauktas fiktyvus pramonės kintamasis, skirtas gamybai, statybai, transportavimui, didmeninei ir mažmeninei prekybai, nekilnojamam turtui, viešbučiams ir restoranams (Payne'is ir kt., 2020).

Šiame tyrime norint nustatyti korupcijos poveikį juridinių asmenų mokesčių slėpimui, buvo sudaryta ne tik apklausa, bet ir regresijos modelis:

$$\text{Mokesčių slėpimas} = 1/4 \beta + \beta \text{ Kyšininkavimas}_{i,j,t} + \text{Mokesčių naštos vnt. } \beta_{i,j,t} + \text{Mokesčių laikymasis} \\ \gamma X_{i,j,t}^k + \varepsilon_{i,j,t} \quad (2)$$

kur i, j ir t indeksuoja atitinkamai įmonę, šalį ir metus. Modeliui įvertinti buvo naudojama Cenzūruota kvantilinio instrumentinio kintamojo (CQIV) technika (Chernozhukov'as, 2015). Pagrindinis CQIV vertinimo metodo pranašumas yra tas, kad jis leidžia įvertinti kyšininkavimo poveikį sąlyginiam mokesčių slėpimo paskirstymui. Be to, CQIV metodika kontroliuoja kyšininkavimo endogeniškumą naudodama instrumentinius kintamuosius. Įdomus faktas tas, kad korupcijai buvo naudojami trys būdai: neoficialių mokėjimų vyriausybinėms sutartims gauti, licencijų ir leidimų dažnumas, glaudus ryšys su visuomene. Šie būdai lėmė juridinių asmenų polinkį į mokesčių slėpimą (Payne'is ir kt., 2020).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad užsienyje valdomos įmonės lyginant su vietinėmis įmonėmis yra mažiau linkusios slėpti mokesčius. Vidutinės ir didelės įmonės yra labiau linkusios slėpti mokesčius negu mažos. Tačiau didesnės įmonės rečiau slepia mokesčius negu vidutinės. Individualių veiklų savininkai, bendrijos dažniau užsiima neteisėta veikla – slepia mokesčius lyginant su didelėmis korporacijomis. Darant išvadas apie fiktyvių pramonės kintamųjų įtraukimą, visos pramonės šakos, išskyrus viešbučių ir restoranų pramonę, rodo neigiamą polinkį slėpti mokesčius, kai mokesčių slėpimo paplitimas yra mažas. Įdomu tai, kad kai mokesčių slėpimas yra labiausiai aktyvus, nekilnojamojo turto pramonė rodo teigiamą poveikį slėpti mokesčius. Pagal tyrime išanalizuotą statistinį reikšmingumą statyba, gamyba ir nekilnojamasis turtas yra statistiškai reikšmingi, o kasyba, transportas ir viešbučiai yra statistiškai nereikšmingi. Tyrimo rezultatuose buvo aiškiai matyti, kad kasybos pramonė greičiausiai slėps mokesčius. Rezultatai rodo, kad esamas mokesčių slėpimo lygis yra svarbus veiksnys kuriant mokesčių slėpimo kontrolės aplinką – politikos veiksmingumas priklauso nuo mokesčių slėpimo paplitimo. Pavyzdžiui, politika, kuria siekiama kontroliuoti korupciją ir sumažinti mokesčių našta bei mokesčių laikymosi išlaidas, bus veiksmingesnė, kai bus labiau paplitęs mokesčių slėpimas (Payne'is ir kt., 2020).

Apie korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšio egzistavimą gilinasi ir autorė Luzgina (2017). Siekiant suprasti problemą buvo atlikta apklausa statybų pramonės sektoriuje. Įmonėms buvo užduoti klausimai, kurie padėjo suprasti tikrąjį korupcijos ir mokesčių slėpimo vaizdą. Suformuotame klausimyne buvo įtraukti netiesioginiai klausimai apie korupcijos ir mokesčių slėpimo situaciją statybų sektoriuje Baltarusijoje. Pirmoji klausimų dalis padėjo suprasti esamą situaciją įmonėse ir apėmė tokius rodiklius kaip pelno augimas ar mažėjimas, vidutinis atlyginimų lygis įmonėje, o antroje klausimų dalyje buvo pateikiama informacija apie neoficialių atlyginimų, neteisėtų dovanų ar paslėptų pajamų lygį. Šioje dalyje taip pat buvo pateikiami klausimai apie pagrindines verslo kliūtis, nacionalinių teisės aktų kokybę, vyriausybės paramą verslui. Antros dalies apklausos rezultatai leido nustatyti pagrindines šešėlinės ekonomikos priežastis ir sąlygas statybų sektoriuje Baltarusijos Respublikoje. Apklausoje dalyvavo 50 statybos pramonės įmonių, kurių dauguma turėjo privačią

nuosavybės formą, tačiau buvo ir valstybinių įmonių, Autorės Luzginos atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad maždaug 50% apklaustų įmonių gauna atlyginimus vokeliuose, kas reiškia, jog darbo užmokestis yra nuslepiamas ir nesumokami mokesčiai. Įdomu ir tai, jog 60% apklaustų įmonių teigia, kad dalį pramonės produkcijos vykdo neregistruotos įmonės. O tai reiškia mokestinių pajamų generavimo trūkumą. Tyrimo metu buvo nustatyta, jog korupcija ir mokesčių slėpimas yra vienas kita papildantys veiksniai (Luzgina, 2017).

Taigi, išanalizavus šį tyrimą galima teigti, jog statybos įmonių apklausa parodė, jog statybų sektoriuje yra problemų, susijusių su korupcija ir mokesčių slėpimu. Remiantis gautais rezultatais buvo matyti, jog įmonių dalis pajamų yra slepiama, darbo užmokestis išmokamas vokeliuose, kartais darbdaviai neoficialiai samdo savo darbuotojus arba dalį savo pajamų išleidžia neoficialiai tam tikriems leidimas gauti ar pagreitinti reikiamus statybų procesus.

Korupcijos ir mokesčių slėpimo temą tyrė ir autoriai Amara ir Klif'as (2018). Jie atlikto tyrimą „Finansiniai nusikaltimai: korupcija ir mokesčių slėpimas, tarpvalstybinis tyrimas.“, kuriame buvo tiriamas ryšys tarp finansinių nusikaltimų (pvz. korupcija) ir mokesčių slėpimo. Tiriant priklausomą kintamąjį – mokesčių slėpimą, buvo naudojamas makro-netiesioginis metodas, pagrįstas ekonominiu šešėlinės ekonomikos įverčiu, sukurtu Schneiderio (2004). Šis metodas susideda iš struktūrinių lygčių modelio su vienu nepastebėtu kintamuoju – šešėlinės ekonomikos dydžiu. Tyrimo metu buvo nustatyta, jog mažiausia mokesčių slėpimo vertė yra Šveicarijoje 8,5%, vidutinė Kroatijoje 32,1%, o didžiausia Bolivijoje 66,1%. Moderuojantis kintamasis – korupcijos lygis, prilyginamas kaip problemiškausias veiksnio svoriui.

Tyrimo pradinę imtį sudaro 162 šalys. Kadangi pasaulinio konkurencingumo ataskaitoje (2014–2015 m.) yra tik 144 šalys, neįtraukiame 18 šioje ataskaitoje nenurodytų parametru. Galiausiai, Bazelio AML indekso 2016 m. ataskaitoje įtraukta tik 120 šalių, taigi buvo pašalintos 24 šalys. Todėl į galutinį pavyzdį įtraukta 120 šalių (Amara ir Klif'as, 2018).

Buvo sudaryta lygtis hipotezėms patikrinti:

$$TEV_i = \alpha_0 + \alpha_1 FC_i + \alpha_2 COR_i + \alpha_3 IP_i + \alpha_4 MKS_i + \alpha_5 CTR_i + \varepsilon_i \quad (3)$$

Linijinis mažiausių kvadratų metodas. Sudaryta autorių Amara ir Klif'o (2018)

Lygties kintamieji buvo išskirti į: priklausomas kintamasis (TEV = mokesčių slėpimo lygis, lyginamas su šešėlinės ekonomikos dydžiu), nepriklausomas kintamasis (FC = finansinių nusikaltimų lygis vienoje šalyje), moderuojamas kintamasis (COR = korupcijos lygis vienoje šalyje), valdymo kintamieji (IP = investuotojo lygis vienoje šalyje, MKS = rinkos dydis, CTR = mokesčių reguliavimo sudėtingumas).

Autoriai norėdami patikrinti hipotezę (H2), kuri teigia, kad korupcijos lygis turi įtakos ryšiui tarp finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo, bendrą imtį padalijo į dvi dalis:

1. Mažai korumpuota aplinka (mažesnė arba lygi korupcijos (angl. COR) medianai) (žr. 4 lent.).
2. Labai korumpuota aplinka (didesnė už medianą) (Amara ir Klif'as, 2018).

H2 testas apima stipresnę teigiamą ryšį tarp finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo šalyse, kurioms būdingas aukštas korupcijos lygis.

Atliekant tyrimą buvo naudojama aprašomoji statistinė analizė pateikta žemiau esančioje 4 lentelėje. Priklausomo kintamojo atveju mokesčių slėpimo vidurkis yra 31,878 proc. ir svyruoja nuo 8,500 iki 66,100 procentų. Finansinių nusikaltimų vidurkis yra 5,805 ir svyruoja nuo 3,050 iki 8,610. Investuotojų apsaugos vidurkis yra 5,480 ir svyruoja nuo 2,300 iki 9,700 (Amara ir Klif'as, 2018).

4 lentelė. Aprašomoji statistinė analizė (Amara ir Klif'as, 2018).

Kintamasis	Peržiūros	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
TEV	120	31,878	13,188	8,500	66,100
FC	120	5,805	1,173	3,050	8,610
COR	120	10,075	6,850	0	24,500
IP	120	5,480	1,588	2,300	9,700
MKS	120	3,950	1,124	1,300	6,900
CTR	120	6,237	4,780	0	23,200

Amara ir Klif'as (2018) gilinasi į korupcijos lygį, kurio vidurkis sudaro 10,075 proc. ir svyruoja nuo 0 iki 24,500 proc. Nulinė korupcijos reikšmė rodo, kad nė vienas Pasaulio ekonomikos forumo apklausos respondentas nelaiko korupcijos kliūtimi verslui. Ši vertė gaunama Danijai, Japonijai, Naujajai Zelandijai ir Šveicarijai, o didžiausia – Gajanai. Kalbant apie mokesčių reguliavimo sudėtingumą, vidurkis yra apie 6,237 proc. ir svyruoja nuo minimalios vertės 0 Angoloje iki didžiausios vertės 23,200 procentų Lenkijoje. Galiausiai rinkos dydžio vidurkis yra 3,950 ir svyruoja nuo 1,300 iki 6,900 (Amara ir Klif'as, 2018).

Tyrime naudotos vienmatės analizės rezultatai pateikti 5-oje lentelėje.

5 lentelė. Vienmatės analizės rezultatai (Amara ir Klif'as, 2018)

Kintamasis	TEV	FC	IP	COR	MKS	CTR
TEV	1,000					
FC	0,447	1,000				
IP	-0,296	-0,360	1,000			
COR	0,583	0,487	-0,186	1,000		
MKS	-0,475	-0,270	0,314	-0,320	1,000	
CTR	-0,269	-0,390	0,078	-0,301	0,436	1,000

Rezultatai rodo (žr. 5lent.), kad yra reikšmingas teigiamas ryšys tarp mokesčių slėpimo ir finansinių nusikaltimų (0,447). Ši išvada suteikia preliminarų H1 (Finansiniai nusikaltimai teigiamai siejami su mokesčių slėpimu) palaikymą. Investuotojų apsauga neigiamai koreliuoja su mokesčių slėpimu (0,296). Be to, panašu, kad korupcija reikšmingai ir teigiamai siejama su mokesčių slėpimu, kai Pirsono koeficientas yra 0,583. Galiausiai, rinkos dydis ir mokesčių reguliavimas neigiamai koreliuoja su mokesčių slėpimu, o Pirsono koreliacijos sudaro atitinkamai 0,475 ir 0,269 (Amara ir Klif'as, 2018).

Žemiau esančioje 6-oje lentelėje pateikiami gauti 1 modelyje daugybinių regresijų rezultatai. Prieš tai gautos išvados rodo, kad finansiniai nusikaltimai yra teigiamai susiję su mokesčių slėpimu (Coeff = 1,809; t = 1,850). Šis rezultatas palaiko H1 ir reiškia, kad didelis finansinių nusikaltimų lygis gali sukurti palankią dirvą juodajai ekonomikai, mokesčių nevykdymui ir neteisėtiems mokesčių mokėtojų veiksams, dėl kurių kyla didelis mokesčių slėpimo lygis.

6 lentelė. Daugybinių regresijų rezultatai. (Amara ir Klif'as, 2018)

Priklausomas kintamasis: Mokesčių slėpimas								
Kintamasis	Modelis 1 Su korupcija		Modelis 2 Be korupcijos		Modelis 3 Didelė korupcija		Modelis 4 Maža korupcija	
	Koeficientas (Coeff)	T-statistics	Koeficientas (Coeff)	T-statistics	Koeficientas (Coeff)	T-statistics	Koeficientas (Coeff)	T-statistics
X	29,684	3,710	26,675	3,360	29,757	2,300	33,991	2,910
FC	1,809	1,850	3,779	3,810	2,698	2,100	2,925	1,930
COR	0,791	5,080						
IP	-0,595	-0,930	-0,486	-0,690	1,011	0,950	-1,368	-1,590
MKS	-3,537	-3,690	-4,466	-4,300	-4,131	-2,600	-3,972	-3,110
CTR	0,151	0,670	0,917	0,370	0,275	0,670	0,090	0,310
F (p-value)	19,580	0,000	14,820	0,000	3,250	0,018	7,250	0,000
R ²	43,850%		31,720%		13,220%		29,770%	
Max VIF	1,610		1,420		1,360		1,390	
Pastebėjimai	120		120		60		60	

Korupcijos lygis taip pat teigiamai ir reikšmingai siejamas su mokesčių slėpimu (žr. 6 lent.) (Coeff = 0,791; t = 5,080), o rinkos dydis neigiamai susijęs su tuo pačiu kintamuoju (Coeff = 3,537; t = 3,690). Galiausiai yra teigiama, kad nei investuotojų apsaugos kintamasis, nei mokesčių reguliavimo sudėtingumas nėra reikšmingai susiję su mokesčių slėpimu. Kontroliuojant multikolineariškumą, VIF rodo, kad 1 modelis neturi tokios problemos, nes didžiausias VIF yra 1,610. Bendra modelio aiškinamoji galia yra reikšmingai didelė (F = 19,580; p < 0,000), o pakoreguotas R kvadratas siekia 43,850 proc. 2 modelyje buvo pašalintas korupcijos kintamasis, kad būtų iširta, kaip finansiniai nusikaltimai įtakoja mokesčių slėpimą be tokio kintamojo. Išvados rodo, kad ryšys tarp finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo tampa reikšmingesnis (Coeff = 3,779; t = 3,810), palyginti su 1 modeliu. Tai reiškia, kad didėjant mokesčių slėpimui finansiniai nusikaltimai ir korupcija papildo vienas kitą. Kalbant apie 1 modelį, rinkos dydis turi didelę neigiamą įtaką mokesčių slėpimui (Coeff = 4,466; t = 4,300). 2 modelis taip pat kenčia nuo daugiakolineariškumo, nes visi VIF yra mažesni už 1,420 (Amara ir Klif'as, 2018).

Norėdami patikrinti korupcijos lygio mažinantį poveikį finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo ryšiui (H2 hipotezė), bendrą imtį buvo suskirstoma į šalis, kurioms būdingas aukštas ir žemas korupcijos lygis. Mažai korumpuotos aplinkos imties atveju asociacija išlieka reikšminga (žr. 6 lentelė) esant 10 procentų reikšmingumo lygiui (Coeff = 2,925; t = 1,930) (4 modelis), o ji tampa reikšminga esant 5 procentų reikšmingumo lygiui (Coeff = 2,698; t = 2,100) (3 modelis). Šie rezultatai patvirtina H2, teigdami, kad korupcija mažina ryšį tarp finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo, o toks ryšys labiau vyrauja aukštoje korupcinėje aplinkoje. Šios išvados rodo, kad šalys, kurioms būdingas didelis korupcijos lygis, gali sukurti palankią aplinką finansiniams nusikaltimams vystytis, o tai lemia juodosios ekonomikos apimčių didėjimą ir didesnį mokesčių slėpimo lygį.

Kalbant apie 1 ir 2 modelius, rinkos dydis išsaugo neigiamą ir reikšmingą poveikį mokesčių slėpimui arba 3 modeliui (žr. 6 lent.) (Coeff = 4,131; t = 2,660) arba 4 modeliui (Coeff = 3,972; t = 3,110). Galiausiai, 3 ir 4 modeliai kenčia nuo multikolinearumo problemos, nes visi VIF yra atitinkamai mažesni už 1,360 ir 1,390 (Amara ir Klif'as, 2018).

Autoriai Amara ir Klif'as (2018) padarė išvadą, kad šalys, kurioms būdingas didelis finansinių nusikaltimų lygis, sukuria palankią dirvą juodajai ekonomikai ir piliečių elgesiui su mokesčių nesilaikymu, o tai reiškia didelį mokesčių slėpimą. Be to, korupcija gali sudaryti palankią aplinką finansinių nusikaltimų vystymuisi, o tai reiškia, kad plečiasi juodosios ekonomikos mastai ir išauga mokesčių slėpimo lygis. Šio tyrimo empirinės išvados įspėja politikos formuotojus ir vyriausybes apie neigiamą finansinių nusikaltimų ir korupcijos poveikį valstybės pajamoms. Rezultatai svarbūs besivystančioms ir kylančioms ekonomikoms, kurios siekia mažinti finansinių nusikaltimų ir šešėlinės ekonomikos lygį, kad būtų padidintas mokestinis įsipareigojimas ir ekonominė plėtra.

Tolimesniais metais akademikai Amara ir Klif'as (2019) ir toliau nagrinėjo korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį. Tiesa, šį kartą mokslininkai atliko tyrimą, kurio metu buvo tiriamas tiesioginis politinio ryšio poveikis mokesčių slėpimui šalies lygmeniu. Norint patikrinti, ar korupcija turi įtakos šiam ryšiui, ji buvo įtraukta į tyrimą kaip vienas iš kintamųjų. Autoriai vykdydami tyrimą teigia, jog aukštas korupcijos lygis gali sumažinti visuomenės kontrolę sąžiningai mokėti mokesčius, taip pat gali sumažinti fiskalinių institucijų pareigas vykdyti mokesčių įstatymus bei bausti politikus, dalyvaujančius mokesčių slėpimo praktikoje. Visa tai virsta juodosios ekonomikos ir didesnio mokesčių slėpimo dirva. Priešingai, žema korupcinė aplinka skatina skaidrumą, o politikai bei su jais susijusios organizacijos veikia su didesne visuomenės kontrole, kuri sukuria palankią aplinką kovoti su mokesčių slėpimu ir taip mažinti šešėlinės ekonomikos mastą. Siekdami išsiaiškinti, kad teigiamas ryšys tarp politinių ryšių ir mokesčių slėpimo yra reikšmingesnis aukštu korupcijos lygiu pasižyminčios šalims, mokslininkai išsikėlė hipotezę:

H1-teigiamas ryšys tarp politinių ryšių ir mokesčių slėpimo yra stipresnis jurisdikcijose, kuriose yra didesnis korupcijos lygis.

Į tyrimą Amara ir Klif'as (2019) įtraukė 35 šalis. Tyrime priklausomas kintamasis buvo išskirtas – mokesčių slėpimas. Mokesčių slėpimo lygis buvo matuojamas makro-netiesioginiu metodu, pagrįstu ekonominiu šešėlinės ekonomikos įvertinimu remiantis mokslininkais Schneider'iu, Raczkowsk'iu ir Mroz'u. (2015). Iš tyrimo gautų rezultatų matyti, kad mažiausias mokesčių slėpimo lygis yra taip pat Šveicarijoje (8,5%) kaip ir buvo matyti ankstesniais metais atliktame tyrime, tačiau didžiausias yra Tailande, net 50,6%. Vidutinis mokesčių slėpimo lygis yra Indonezijoje (18,9%). Politinio ryšio matas šalyje rodo politinių ryšių turinčių įmonių pasiskirstymą pagal šalį. Pati mažiausia politinio ryšio reikšmė buvo rasta Olandijoje (0,01%), vidutinė (2,56%) Singapūre, o didžiausia Rusijoje (87,75%). Tyrime moderuojantis kintamasis buvo išskirtas korupcijos lygis. Minimalus korupcijos lygis buvo rastas Danijoje bei Suomijoje (0), vidutinis Belgijoje, o maksimalus Indonezijoje ir Rusijoje 7100 balų. Mokslininkai toliau vykdydami tyrimą įtraukė keturis kontrolės kintamuosius: investuotojų apsaugos lygį, mokesčių reguliavimą, rinkos dydį bei politinį nestabilumą. Richardson'as (2006) turi nuomonę, kad mokesčių reguliavimo sudėtingumas ir teisinė sistema gali turėti įtakos mokesčių slėpimui. Taip pat, mano, kad didesnė rinkos apimtis gali sumažinti juodosios ekonomikos dydį, o politinis nestabilumas gali būti palanki dirva šešėlinės ekonomikos veiklai, kas reiškia didelį mokesčių slėpimą. Taigi, mokslininkai Amara ir Klif'as (2019) sudarė OLS regresijos formulę hipotezei patikrinti:

$$TEV_i = \alpha_0 + \alpha_1 POL_i + \alpha_2 COR_i + \alpha_3 CTR_i + \alpha_4 POLINST + \alpha_5 IP_i + \alpha_6 MKS_i + \varepsilon_i \quad (4)$$

Lygties kintamieji: TEV = mokesčių slėpimo lygis, lyginamas su šešėlinės ekonomikos dydžiu, POL = politinių ryšių lygis vienoje šalyje, COR = korupcijos lygis vienoje šalyje, CTR = mokesčių reguliavimo sudėtingumas, POLINST = politinio nestabilumo laipsnis vienoje šalyje, IP = investuotojo lygis vienoje šalyje, MKS = rinkos dydis.

Aprašomosios statistikos rezultatai pateikti 7-oje lentelėje. 1 modelyje išvados rodo, kad politiniai ryšiai yra teigiamai susiję su mokesčių slėpimu (Coeff = 0,186); t = 2,670). (Amara ir Klif^{as}, 2019) Šis rezultatas leidžia manyti, kad šalyje aukšti politiniai ryšiai gali padidinti mokesčių mokėtojų elgesį su mokesčių nesilaikymu, o tai lemia didelį mokesčių vengimo lygį. Tai reiškia, kad politiniais santykiais pagrįstos ekonomikos gali paskatinti įmonių vadovybę imtis agresyvaus mokesčių slėpimo elgesio, sumažinti mokesčių institucijų galimybes vykdyti mokesčių įstatymus ir sukurti palankią aplinką juodajai ekonomikai, o tai reiškia didesnį mokesčių slėpimo lygį. Iš rezultatų matyti, kad korupcijos lygis taip pat teigiamai ir reikšmingai susijęs su mokesčių slėpimu (Coeff = 2,750; t = 4,140). Kalbant apie kitus kintamuosius, jie visi neturi reikšmingos įtakos mokesčių slėpimui (Amara ir Klif^{as}, 2019).

7 lentelė. Aprašomosios statistikos rezultatai (Amara ir Klif^{as}, 2019)

Priklausomas kintamasis: Mokesčių slėpimas								
	Modelis 1		Modelis 2		Modelis 3		Modelis 4	
Kintamasis	Koeficientas (Coeff)	T-statistics	Koeficientas (Coeff)	T-statistics	Koeficientas (Coeff)	T-statistics	Koeficientas (Coeff)	T-statistics
X	16,131	2,750	18,907	2,600	14,929	2,320	19,789	3,160
POL	0,186	2,670	0,326	4,290				
COR	2,753	4,140			3,616	5,660		
POL*COR_Dum							0,398	5,920
CTR	0,031	0,130	-0,395	-1,450	0,066	0,250	-0,356	-1,510
POLINST	0,367	1,490	0,803	2,880	0,175	0,670	0,696	2,920
IP	-1,079	-0,250	-8,569	-1,710	1,512	0,320	-5,941	-1,380
MKS	-8,369	-1,010	5,157	0,540	-8,708	-0,960	2,526	0,310
F (p-value)	11,630	0,000		6,760		10,350		11,160
R ²	62,230%		45,860%		57,900%		59,910%	
Max VIF	2,190		1,340		1,670		1,350	
Pastebėjimai	35		35		35		35	

Atliekant tyrimą toliau autoriai Amara ir Klif^{as} (2019) 2-ame modelyje pašalino korupcijos kintamąjį, kad įvertintų, ar politiniai ryšiai gali paveikti mokesčių slėpimą be korupcijos. Rezultatai pateikti 7 lentelėje rodo, kad ryšys tarp politinių ryšių ir mokesčių slėpimo tampa reikšmingesnis (Coeff = 3,260; t = 4,290), lyginant su 1-uju modeliu. Atitinkamai galima teigti, kad didėjant mokesčių slėpimui politiniai ryšiai ir korupcijos lygis papildo vienas kitą. Priešingai nei 1 modelyje, politinis nestabilumas tampa reikšmingu mokesčių slėpimo prognozuotoju, nes pastarasis teigiamai veikia mokesčių slėpimo kintamąjį (Coeff = 0,803; t=1,710). 3 modelyje pašalinamas politinių ryšių kintamasis, kad iširti, kaip korupcija gali paveikti mokesčių slėpimą. Buvo pastebėta, kad reikšmingą teigiamą poveikį mokesčių slėpimui turi tik korupcijos kintamasi (Coeff = 3,616; t = 5,660). Siekiant patikrinti išsikeltą hipotezę į tyrimą yra įtraukiami politinių ryšių sąveikos ir fiktyvus korupcijos kintamasis. Šis sąveikos kintamasis fiksuoja politinių ryšių poveikį esant aukštai korupcinei aplinkai. Iš rezultatų 7 lentelėje galima matyti, kad neigiamas politinių ryšių poveikis esant stipriai korumpuotai aplinkai tampa stipresnis (Coeff = 0,398); t = 5,920), palyginti su 1 ir 2 modeliais. Autoriai teigia, kad ši išvada patvirtina išsikeltą hipotezę, o tai rodo, kad korupcija mažina ryšį tarp

politinių ryšių ir mokesčių slėpimas yra ryškesnis vyraujant korupcinei aplinkai. Pasak autorių, tai reiškia, kad neigiamais santykiais pagrįstos ekonomikos poveikis mokesčių slėpimui yra didesnis korupcijoje aplinkoje dėl sumažėjusių sąžiningų mokesčių vykdymo. O tai skatina mokesčių mokėtojus imtis neteisėtos mokesčių valdymo praktikos pagal šešėlinę ekonomiką. Pažvelgus į politinio nestabilumo kintamąjį galima matyti, kad šis taip pat yra teigiamai susijęs su mokesčių slėpimu (Coeff = 0,696; t = 2,920) (Amara ir Klif'as, 2019).

Išanalizavus autorių Amara ir Klif'o (2019) tyrimą, galima daryti išvadą, kad politiniai ryšiai yra teigiamai siejami su mokesčių slėpimu ir šis ryšys stipriau vyrauja esant aukštai korupcinei aplinkai. Taigi, galima teigti, kad korupcija sukelia juodosios ekonomikos dirvą, dėl to yra palanku atsirasti mokesčių slėpimui. Ši išvada patvirtina ir anksčiau tirtus autorių tyrimus.

Autorius Akdede (2006) teigia, kad viena įdomių tyrimų problemų būtų pažvelgti į kyšininkavimo ir mokesčių slėpimo sąveiką. Kyšininkavimas ir mokesčių slėpimas, be abejo, gali egzistuoti nepriklausomai: jei nėra kyšininkavimo, tai dar nereiškia, kad nėra mokesčių slėpimo. Straipsnyje yra analizuojamas modelis, kuriame analizuojama mokesčių slėpimo bei korupcijos (būtent kyšininkavimo) problema. Modelyje yra trys skirtingos žmonių grupės: individualūs mokesčių mokėtojai, mokesčių rinkėjai ir inspektoriai (mokesčių administratoriai). Mokesčių rinkėjai taip pat gali būti laikomi žemo lygio inspektoriais, kurie turi galimybę ištirti mokesčių mokėtojų mokesčių deklaracijas. Jie yra pirmieji žmonės, kurie susisiekiama su mokesčių mokėtojais. Inspektoriai gali būti laikomi aukšto lygio valdžios pareigūnais, kurie audituoja asmenis bei tikrina mokesčių rinkėjus. Sukurtame modelyje inspektoriai yra pagrindiniai mokesčių koordinatoriai, o mokesčių rinkėjai yra agentai. Šiame modelyje yra analizuojama agento problema. Visuomenė, kurioje veikia šis modelis, tikisi tam tikro korupcijos lygio, vadinasi, yra tikimasi, kad vyriausybės pareigūnai tam tikru lygiu yra korumpuoti. Modelyje kiekviena žmonių grupė stengiasi maksimaliai padidinti bei išsaugoti savo pajamas: juridiniai asmenys, atsižvelgdami į tai, kad mokesčių rinkėjai prašo kyšių pagal gyventojų mokesčius siekia maksimaliai padidinti savo pajamas, mokesčių rinkėjai stengiasi maksimaliai padidinti kyšius, o pagrindinis asmuo stengiasi maksimaliai padidinti vyriausybės pajamas. Yra manoma, kad mokesčių mokėtojai kyšius gali laikyti mokesčių slėpimo įrankiais (Akdede, 2006).

Tačiau autoriai Tanzi'is ir Davodi'is (2018) mano, kad reikšmingiausia sąsaja finansiniuose nusikaltimuose yra tarp mokesčių slėpimo ir kyšininkavimo. Be abejo, kyšininkavimas ir mokesčių slėpimas gali egzistuoti ir nepriklausomai - jei nėra kyšininkavimo, tai dar nereiškia, kad nėra mokesčių slėpimo. Pasak autorių, kai kuriose įmonėse korupcijos bei mokesčių slėpimo problema gali atsirasti tyčia. Kartais ši problema kyla, kai mokesčių rinkėjas gali surinkti mažus kyšius iš nedidelių įmonių, o mokesčių inspektorius gali sąmoningai sumažinti korupcijos tikimybę. Autorius Akdede (2006) pastebi, kad neretai keletą metų dirbę aukšto lygio valstybinėje kontrolės įstaigoje pareigūnai pereina į didžiuosius verslus ir užsiima korupcija siekdami nuslėpti kuo daugiau mokesčių.

Apibendrinant išanalizuotą modelį galima teigti, jog kai kuriose šalyse korupcijos bei mokesčių slėpimo problema gali atsirasti tyčia. Kartais ši problema kyla, kai mokesčių rinkėjai gali rinkti nedidelius kyšius iš mažų įmonių, o mokesčių pareigūnai gali sumažinti korupcijos tikimybę. Šiame tyrime buvo pastebėta, jog valstybės kontrolės pareigūnai, turintys kelerių metų stažą, neretai sukuria savo verslus ir užsiima korupcija siekdami nuslėpti mokesčius.

Autorius Kalaj (2015) taip pat gilinosi į mokesčių slėpimo ir korupcijos ryšio sąveiką. Todėl siekdamas ištirti įmonės lygmeniu korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį atliko tyrimą Albanijoje. Tyrimo metu buvo panaudota apklausos metodas pasirenkant interviu dalyvaujant gamybos ir paslaugų įmonėms. Duomenys buvo renkami Albanijoje nuo 2013 m. kovo mėnesio iki 2013 m. liepos mėnesio vykdant penktąjį BEEP – bendros Pasaulio banko ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko iniciatyvos – etapą. Imtis buvo atrinkta naudojant stratifikuotą atsitiktinę atranką. Kaip matyti 8 lentelėje Albanijoje buvo naudojami trys stratifikacijos lygiai: pramonės šaka, įmonės dydis ir regionas. Pramonės stratifikacija buvo sukurta taip: gamybos pramonė ir dvi paslaugų pramonės šakos (mažmeninė prekyba ir kitos paslaugos). Buvo apibrėžta įmonės dydžio stratifikacija, mažų (nuo 5 iki 19 darbuotojų), vidutinių (nuo 20 iki 99 darbuotojų) ir didelių (daugiau nei 100 darbuotojų). Regioninė stratifikacija buvo apibrėžta 4 regionuose: Duresas ir Škoderis, Elbasanas ir Korčė, Fieri ir Vlore, ir Tirana (Kalaj, 2015).

8 lentelė. Verslo aplinkos ir įmonių veiklos tyrimas (BEEP) (Pasaulio Bankas, 2013)

Regionas	Darbuotojų skaičius	Gamybos pramonė	Mažmeninė prekyba	Kitos paslaugos	Iš viso
Duresas ir Škoderis	5-19	26	25	59	110
	20-99	14	7	16	37
	100+	8	0	0	8
	Iš viso	48	32	75	155
Elbasanas ir Korčė	5-19	32	11	95	138
	20-99	8	0	5	13
	100+	1	0	0	1
	Iš viso	41	11	100	152
Fieri ir Vlore	5-19	20	9	50	79
	20-99	14	0	4	18
	100+	2	0	2	4
	Iš viso	36	9	56	101
Tirana	5-19	197	107	253	557
	20-99	55	20	45	120
	100+	11	0	5	16
	Iš viso	263	127	303	693
Iš viso		388	179	534	1101

Buvo atlikta apklausa remiantis BEEP sudarytu klausimyno rinkiniu, kur kyšio mokėjimo mato kintamasis – korupcija konstruojamas naudojant įmonių atsakymus į klausimą - „Sakoma, kad įstaigos kartais privalo dovanoti dovanas ar neoficialius mokėjimus valstybės pareigūnams, kad „sutvarkytų reikalus“ dėl muitų, mokesčių, licencijų ir t.t. Vidutiniškai, kiek procentų nuo visų metinių pardavimų tokia įmonė moka neoficialiais mokėjimais“. Kitas kintamasis – mokesčių slėpimas yra sudarytas naudojant įmonių atsakymus į klausimą - „Pripažindami, su kokiais sunkumais susiduria daugelis įmonių, visiškai laikydamos mokesčių teisės aktų, kiek procentų nuo visų pardavimų įvertintumėte tipišką savo veiklos srities ataskaitų teikimą mokesčių tikslais?“ (Kalaj, 2015).

Autoriaus Kalaj (2015) teigimu įdomus ryšys yra tarp mokesčių slėpimo ir korupcijos, ar konkrečiau kyšio mokėjimų, kaip parodyta 9 lentelės antrame stulpelyje. Regresijos rezultatai rodo, kad kuo didesnis kyšių sumokėtas pardavimo procentas, tuo didesnis mokesčių slėpimas. Tyrimas parodė, jog 1 proc. padidėjus mokesčių slėpimui korupcija sudaro apie 4,4 proc. Didesnės įmonės (-0,05%), moterų nuosavybės teisė (-0,99%), išorės audito buvimas(-4,78%) (sumažina korupcijos procentą

dovanų ar neoficialių mokėjimų srityje. Korupcija ir mokesčių slėpimas didėja įmonių, kurių apyvartinis kapitalas yra finansuojamas iš bankų, atveju (+3,9%). Eksportuojančios įmonės yra korupcijos ir mokesčių slėpimo objektas, o koeficientai yra statistiškai reikšmingi. Šis faktas gali būti susijęs su prašymu dovanoti neoficialius mokėjimus, kai prašoma gauti veiklos licencijas (Kalaj, 2015).

9 lentelė. Korupcijos ir mokesčių slėpimo OLS regresijos rezultatai (Kalaj, 2015)

	Korupcija (neoficialūs mokėjimai kaip % nuo pardavimo pajamų)	Mokesčių slėpimas (mokesčių tikslais nurodytas % nuo pardavimų)
Maža	.302 (.121)	2.014 (1.35)
Vidutinė	.128 (.123)	1.104 (1.24)
Didelė	-.005 (.129)	.002 (0.75)
Savininkės moterys	-.099 (.025)	.006 (0.65)
Išorinis auditas	-.478 (1.75)	-.005 (6.86)
Individuali veikla	.026 (3.21)	1.106 (1.22)
Mažoji bendrija	.005 (2.80)	.007 (2.34)
Korporacija	-.046 (1.63)	.112 (0.95)
Užsienio kapitalas	.003 (0.62)	-.187 (1.07)
Pasiskolinta iš bankų	.039 (2.81)	.071 (2.73)
Eksportas	.012 (4.43)	.001 (0.44)
Mokesčių slėpimas	.044 (1.52)	-
Įmonės	360	360
R ²	0.38	0.42

Šiame tyrime išanalizuoti Albanijos gamybos įmonių duomenų rezultatai parodė (žr. 9 lent.), kad mokesčių slėpimas ir korupcija yra susiję, tačiau tai nėra vien mažų ar vidutinių įmonių problema. Tai vyksta ir didelėse, stipriose įmonėse. Tačiau empiriniai rezultatai rodo, kad didelėse organizacijose korupcijos ir mokesčių slėpimo tikimybė yra mažesnė. Mokslininkas Kalaj (2015) mano, jog taip gali būti dėl to, jog didelių organizacijų profesionalūs vadovai saugo savo reputaciją vengdami atlikti neteisėtus veiksmus. Be to, šiame tyrime buvo paminėta, jog yra labai svarbi įmonės savininko lytis. Empiriniai rezultatai rodo, kad įmonė, kurios savininkas yra vyras, bus labiau linkusi į kyšininkavimą ir neteisėtus mokėjimus valstybės pareigūnams siekiant naudos, lyginant su įmonėmis, kurių savininkės yra moterys. Tyrime yra teigiama, kad moterų dalyvavimas įmonėse gali padėti sumažinti organizacijų korupciją ir mokesčių slėpimą o tai reiškia, kad vyriausybės institucijos gali apsvarstyti galimybę skatinti moterų verslumą ir nuosavybę (Kalaj, 2015).

Atlikus mokslinės literatūros analizę išryškėjo korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšio bendri aspektai. Susisteminta ir apibendrinta išanalizuotų tyrimų informacija pateikta žemiau (žr. 10 lent.).

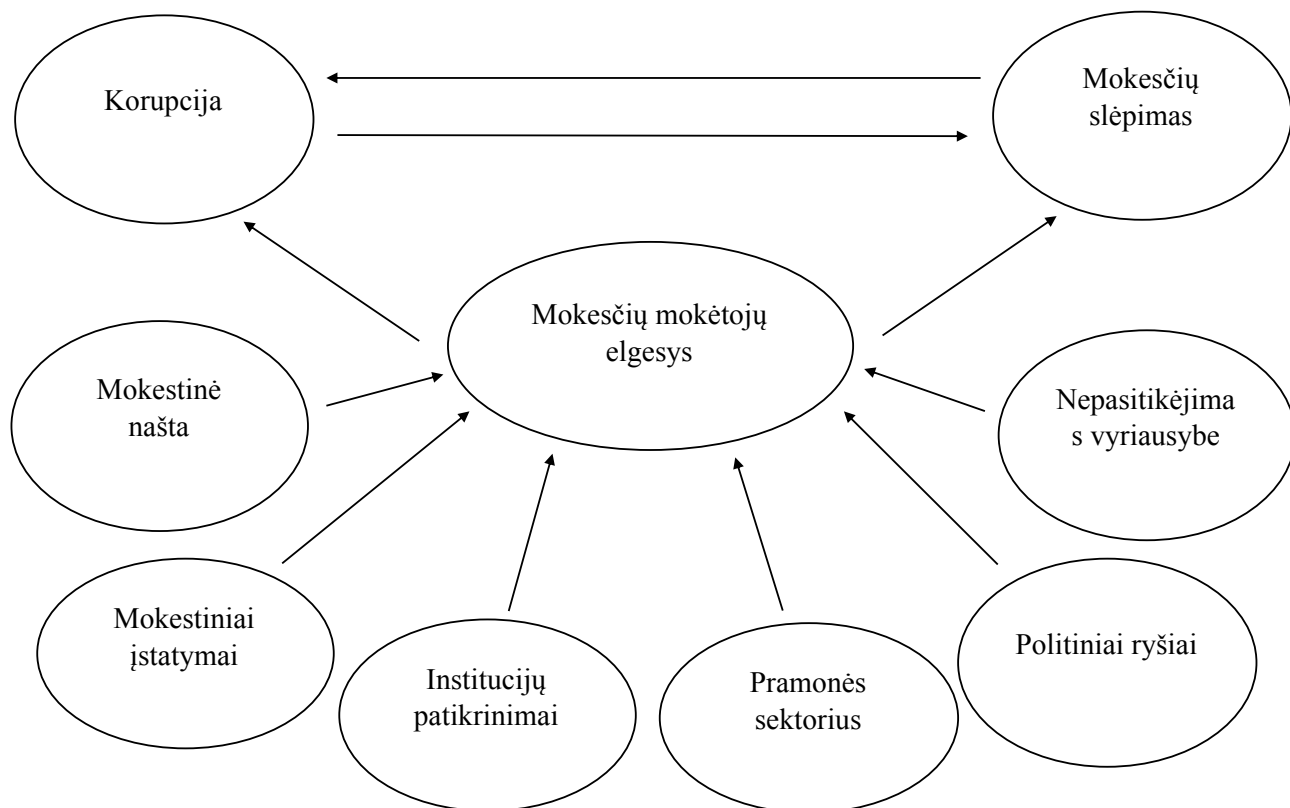
10 lentelė. Korupcijos ir mokesčių slėpimo teorinių tyrimų apibendrinimas

Autoriai	Tyrimo tema /metodas	Hipotezės/ginamieji teiginiai	Rezultatai
Alm, Martinez-Vazquez ir McClellan (2016)	Korupcija ir įmonių mokesčių slėpimo ryšys./Apklauso metodas, instrumentinių kintamųjų metodas, IV-kintamojo regresijos analizė.	Veiksniai, lemiantys įmonių polinkį į mokesčių slėpimą bei korupciją.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Korupcijos lygis šalyje lemia mokesčių slėpimo lygį. 2. Mokesčių pareigūnų korupcija yra mokesčių slėpimo juridiniams asmenims veiksnys. 3. Kyšininkavimas lemia didesnę mokesčių slėpimą. 4. Audituotos įmonės yra mažiau linkusios į finansinius nusikaltimus.
Payne, Saunoris ir Econ (2020)	Korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšio atsiradimo aspektai./Apklauso metodas.	Didesnis įmonių pelnas ir mokestinės prievolės lemia didesnę korupciją ir mokesčių slėpimą. Šalys, kuriose mokesčių slėpimas yra paplitęs – mokesčiai bus slepiami daugumoje sektorių.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Individualių veiklų atstovai – dažniau slepia mokesčius negu kitų teisinių statusų atstovai. 2. Atskleista, jog politika, kuria bus siekiama kontroliuoti korupciją, mokestinę naštą bus efektyvesnė ten, kur yra stipriai paplitęs mokesčių slėpimas.
Amara ir Klif (2018)	Finansiniai nusikaltimai: korupcija ir mokesčių slėpimas, tarpvalstybinis tyrimas. /Aprašomoji statistinė analizė.	H1. Finansiniai nusikaltimai teigiamai siejami su mokesčių slėpimu H2. Stipresnis teigiamas ryšys tarp mokesčių slėpimo, kur vyrauja didesnė korupcija.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Šalys, kurioms būdingas didelis finansinių nusikaltimų lygis (pvz. korupcija), būdingas didelis mokesčių slėpimo lygis. 2. Pripažįstamas neigiamas korupcijos bei mokesčių slėpimo poveikis valstybės biudžetui.
Akdede (2006)	Kyšininkavimo ir mokesčių slėpimo ryšys./Atvejo (modelio) analizė.	Ar kyšininkavimas ir mokesčių slėpimas gali egzistuoti nepriklausomai?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Patvirtinta, kad korupcijos forma – kyšininkavimas ir mokesčių slėpimas gali egzistuoti nepriklausomai. 2. Buvo pastebėta, jog neretai valstybės pareigūnai įkuria savo verslus ir užsiima korupcija siekdami nuslėpti mokesčius.
Kalaj (2015)	Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys įmonės lygmeniu. /Apklauso (interviu) metodas.	Ar lytis lemia korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšį? Ar korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšys priklauso nuo įmonės dydžio?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rezultatai parodė, kad kuo didesnis sumokėtas kyšių procentas, tuo didesnis mokesčių slėpimas. 2. Didesnė korupcija ir mokesčių slėpimas, kai įmonėms vadovauja vyrai. 3. Didesnis šių kintamųjų atsiradimas, kai įmonės nėra audituojamos. 4. Korupcija lemia mokesčių slėpimą ne tik mažose ir vidutinėse, bet ir didelėse įmonėse.
Luzgina (2017)	Korupcijos ir mokesčių slėpimo problema./Apklauso metodas.	Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio daroma įtaka įmonių pelnui, vidutinių atlyginimų dydžiui.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atlyginimai mokami vokeliuose, tokiu būdu slepiami mokesčiai. 2. Kyšininkavimas valstybės institucijoms siekiant liudijimų ar procesų pagreitinimo. 3. Neoficialus darbuotojų samdymas.
Amara ir Klif (2019)	Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys, veikiamas politinių ryšių.	H1. Teigiamas ryšys tarp politinių ryšių ir mokesčių slėpimo yra stipresnis jurisdikcijoje, kuriose yra didesnis korupcijos lygis.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Politiniai ryšiai yra teigiamai siejami su mokesčių slėpimu, o šis ryšys yra stipresnis vyraujant aukštai korupcinei aplinkai.

Išanalizavus skirtingus mokslininkų atliktus empirinius tyrimus buvo nustatyta, kad nors korupcija ir mokesčių slėpimas ir yra dvi skirtingos, tačiau viena kitą papildančios problemos. Buvo pastebėta, jog korupcija sukelia palankias sąlygas juodajai ekonomikai veikti, o tai reiškia, jog korupcija yra palankus veiksnys mokesčių slėpimo atsiradimui. Mokslininkams atliekant tyrimus buvo tikrinamos skirtingos hipotezės bei ginamieji teiginiai (žr. 10 lent.) Analizuotoje literatūroje buvo patvirtinta, jog stipresnį teigiamą ryšį tarp finansinių nusikaltimų ir mokesčių slėpimo turi šalys, kurioms būdingas aukštas korupcijos lygis. Buvo patvirtinta, kad korupcija ir mokesčių slėpimas nors ir gali egzistuoti nepriklausomai, tačiau tai yra dvi susiję problemos, kurios randamos ne tik mažose, vidutinėse, tačiau ir didelėse įmonėse. Taip pat kaip ir ne tik besivystančiose, tačiau ir ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse. Gauti empirinių tyrimų rezultatai patvirtino, jog tose šalyse, kuriose korupcija ir mokesčių slėpimas yra mažesni, šių dviejų veiksnių paplitimas gali apsiriboti tik keliuose veiklos sektoriuose, o tose šalyse ar įmonėse, kur šie du veiksniai yra paplitę, tuomet tiek korupcija, tiek mokesčių slėpimu bus užsiimama daugumoje veiklose sektorių. Tyrimai atskleidė, jog didesnis kyšininkavimas nulemia didesnę mokesčių slėpimą. Taigi, galima teigti, jog korupcija turi didelę įtaką kitiems finansiniams nusikaltimams ir lemia mokesčių slėpimą.

2.4 Korupcijos ir mokesčių slėpimo konceptualus modelis

Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize ir anksčiau šiame darbe aprašytais sąsajomis tarp korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio yra sudaromas konceptualus modelis (žr. 9 pav.).

9 pav. Teorinis tyrimo modelis

Išanalizavus mokslininkų atliktus tyrimus korupcijos ir mokesčių slėpimo tematika buvo pastebėta, jog korupcija ir mokesčių slėpimas yra dvi viena kitą lemiančios veikos. Jų tarpusavio ryšys priklauso nuo tam tikrų veiksnių. Mokesčių mokėtojų pasirinkimą užsiimti korupcija bei mokesčių slėpimu lemia: didelė mokestinė našta, kuomet mokesčių mokėtojai negali sumokėti per didelių mokesčių arba nori tiesiog sutaupyti, sudėtingi mokestiniai įstatymai, įvairūs instituciniai patikrinimai, kai perdėtai įvairios valstybinės institucijos tikrina ir kontroliuoja mokesčių vykdytojus, politiniai ryšiai – teigiamai siejami su mokesčių slėpimu, o dar stipresnis ryšys pastebimas esant aukštai korupcinei aplinkai, nepasitikėjimas vyriausybe – kai mokesčių mokėtojai negali jausti pasitikėjimo mokesčių įstatymų leidėjais, tuomet yra linkę tiek į korupciją, tiek į mokesčių slėpimą, taip pat tai priklauso nuo skirtingo pramonės sektoriaus – skirtingose pramonės šakose vyrauja skirtingas požiūris į korupciją ir mokesčių slėpimą, pavyzdžiui statybų sektoriuje šis ryšys yra labai paplitęs. Šie visi veiksniai vienas kitą veikia, mokslinėje literatūroje yra patvirtina, kad korupcinę veiklą vykdančias asmenys yra linkę į mokesčių slėpimą.

3. Korupcijos įtakos organizacijų polinkiui į mokesčių slėpimą tyrimo metodologija

Mokslininkai pateikia įvairias teorijas, apibūdinančias korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį. Remiantis pateiktu teoriniu modeliu (žr. 9 pav.), siekiant atlikti korupcijos įtakos organizacijų polinkiui slėpti mokesčius tyrimą, aprašoma tyrimo metodologija. Šiam tyrimui buvo pasirinktas mišrus tyrimo būdas – kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa) ir kokybinis tyrimas (interviu).

Tyrimo objektas. Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys.

Tyrimo tikslas. Ištirti korupcijos įtaką mokesčių slėpimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, ar korupcija lemia mokesčių slėpimą logistikos įmonėse Marijampolės mieste.
2. Patikrinti, ar ekspertų nuomonė bei patirtis įrodo, jog korupcija lemia mokesčių slėpimą organizacijose.
3. Ištirti, ar iš tiesų korupcijos buvimas organizacijose lemia mokesčių slėpimą.

Hipotezės:

Hipotezė 1 (H1): Logistikos įmonės yra linkusios į korupciją/mokesčių slėpimą.

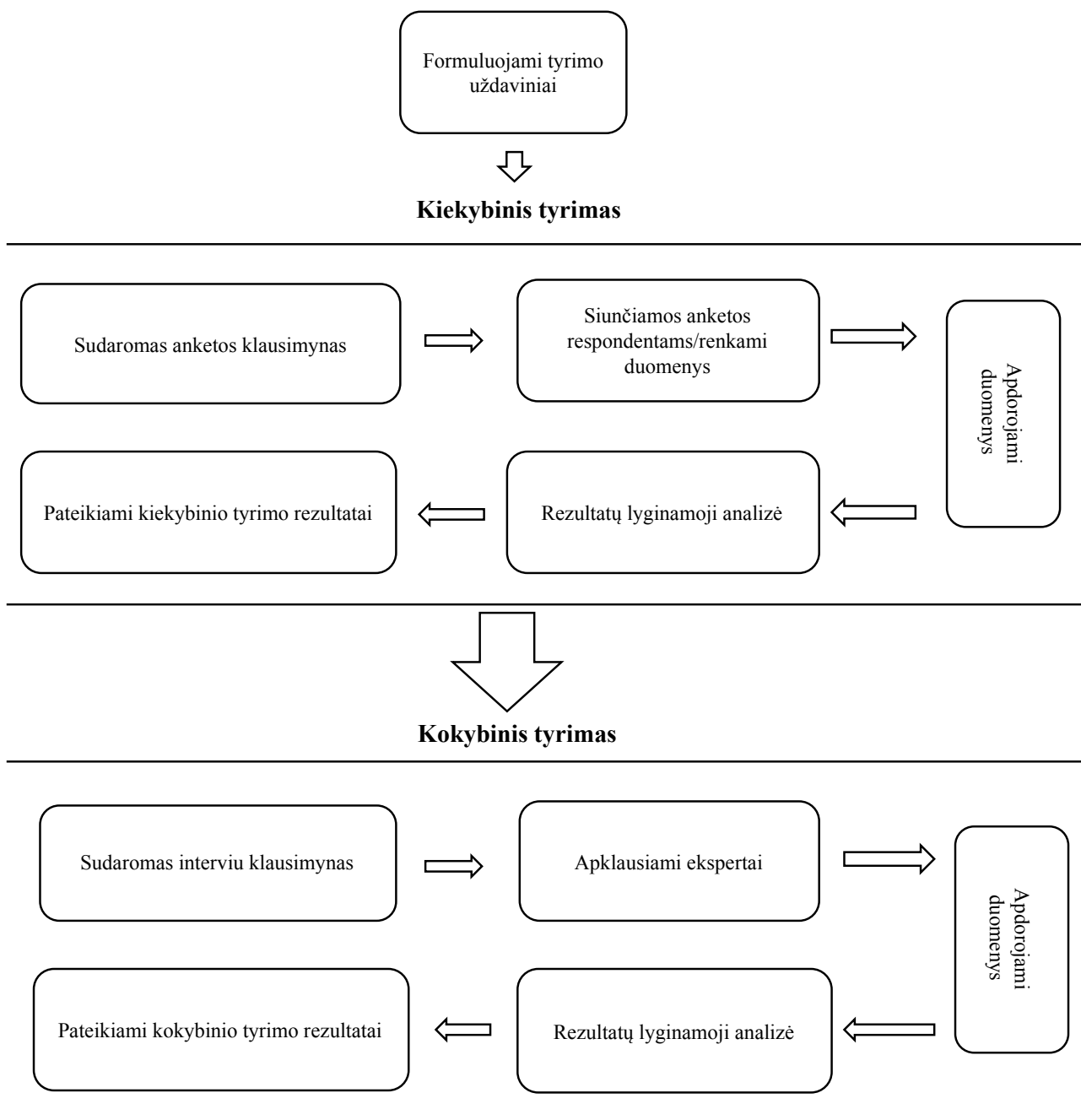
Hipotezė 2 (H2): Kyšininkavimas yra pagrindinė mokesčių slėpimo atsiradimo priežastis.

Tyrimo metodai:

1. **Kiekybinis (anketinė apklausa internetu)** – Siekiant ištirti korupcijos įtaką organizacijų polinkiui į mokesčių slėpimą buvo pasirinktas kiekybinis (anketinė apklausa) tyrimas. Šis tyrimo metodas leis išsiaiškinti korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio ypatybes logistikos įmonėse. Respondentams yra suteikiamas anonimiškumas atsakant į jautrius klausimus apie korupciją ir mokesčių slėpimą. Anot Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014) šio metodo tikslas – surinkti sistemingus kiekybinius duomenis apie populiaciją. Apklausa internetu buvo pasirinkta dėl patogumo respondentui, kadangi klausimynas parengtas kompiuteriu yra patogus ir greitai užpildomas, nes yra sukuriama filtri, kuriais naudojantis automatiškai galima peršokti prie reikiamo klausimo. Tačiau svarbiausias šio metodo privalumas – anonimiškumas (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014).
2. **Kokybinis (struktūrizuotas interviu)** – Siekiant gauti daugiau duomenų ir užtikrinti kiekybiniame tyrime gautus rezultatus buvo pasirinktas kokybinis (struktūrizuotas interviu) tyrimo metodas. Anot Kardelio (2016), šis tyrimo metodas yra tinkamiausias norint duomenis patikrinti arba pagrįsti. Todėl norint patikrinti, ar anketinės apklausos rezultatai, gauti iš apklaustų įmonių sutampa su ekspertų nuomone, buvo pasirinktas struktūruotas interviu. Struktūruotas interviu yra vykdomas klausimus paruošiant iš anksto (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014). Kiekvienam ekspertui buvo užduodami vienodi klausimai, siekiant gauti kuo reprezentatyvius atsakymus.

10 paveiksle pateiktas empirinio tyrimo modelis, kuriame pateikta tyrimo eiga. Pirmasis tyrimo žingsnis – formuojami uždaviniai. Tuomet buvo atliekamas kiekybinis tyrimo metodas tokia eiga: sudaromas anketos klausimynas, siunčiamos anketos respondentams, tuomet duomenys apdorojami Microsoft Excel programos pagalba, toliau buvo atliekama rezultatų lyginamoji analizė bei daromos

išvados ir pateikiami galutiniai tyrimo rezultatai. Atlikus kiekybinį tyrimą buvo atliekamas kokybinis – ekspertų interviu. Tyrimo metu buvo sudaromas interviu klausimynas, apklausiami ekspertai, apdorojami duomenys, vykdoma rezultatų lyginamoji analizė bei pateikiami galutiniai rezultatai.

10 pav. Empirinio tyrimo modelis.

Kiekybinio tyrimo imtis. Atliekant tyrimą buvo išskaičiuota būtina minimali tyrimo imtis, kad tyrimo rezultatai būtų reprezentatyvūs. Nustatant tiriamąją imtį pasirinkta tikslinė atranka. Buvo siekiama tyrimą atlikti Marijampolės miesto logistikos įmonėse, todėl, kad šio miesto didžiausią verslo dalį sudaro logistikos sektorius, o korupcijos ir mokesčių slėpimo tyrimų dar nėra atlikta daug. Tyrimo atlikimo metu Marijampolės mieste remiantis www.rekvizitai.lt buvo veikiančios 89 logistikos įmonės, todėl pagal pateiktą formulę buvo išskaičiuota, kad apklaustųjų respondentų imtis turi būti 72 įmonės.

$$n = \frac{t^2 N p (1-p)}{\Delta^2 N + t^2 p (1-p)} \quad (5)$$

čia,

n= imties dydis;

t=Stjudento koeficientas, išreiškiantis patikimumo lygmenį;

p=numatomas pasiskirstymas;

N=populiacijos dydis;

Δ=imties paklaidos dydis.

Remiantis mokslininkų Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014) imties formulės samprata buvo pasirinkti tokie rodmenys:

kadangi buvo pasikliaujama 95% patikimumu, tai t-Stjudento koeficientas buvo pasirinktas 1,96, p (požymio tikimybė) buvo nežinoma, todėl buvo pasirinkta 5, o imties paklaidos dydis buvo naudojamas 5%.

Tyrimui atlikti anketinės apklausos klausimai sugalvoti taip, kad geriausiai atspindėtų nagrinėjamą problemą. Anketos klausimynas sudarytas remiantis išanalizuota mokslinė literatūra (žr. 11 lentelė).

11 lentelė. Anketinė apklausos klausimyno pagrindimas

Diagnostinis blokas	Klausimo nr.	Turinys	Pagrindimas
Įmonės duomenys	1,2,3	Pareigos, dydis pagal darbuotojų sk., pagal turto vertę.	-
Korupcijos vertinimas Lietuvoje	4,5	Korupcijos atvejai versle, svarbūs aspektai korupcijos mažinimui.	Alm, Martinez-Vazquez, MacClellan(2016), Alm ir Liu (2018).
Korupcijos kovos programos vertinimas	6	Pasiektų korupcijos mažinimo siekių vertinimas.	Coca, Ulian ir Faída Yra (2014), Alm ir kt. (2016), Amoh ir Ali-Nakye (2019).
Kyšininkavimas	7,8,9,10	Kyšio davimas valstybinėms institucijoms, pareigūnams; Žinojimas apie kyšio davimą iš artimos aplinkos; Kyšininkavimas verslo naudai/išlaikymui; Aspektai, nulemiantys kyšio davimą.	Akdede (2006), Alm ir kt.(2016), Kalaj (2015).
Mokesčių slėpimas	11,12,13	Mokesčių slėpimo faktas, jo dažnumas ir priežastys.	Alm ir kt.(2016), Alm ir Liu (2018), Amara ir Klif (2019), Amara ir Klif (2018)
Valstybinių institucijų vertinimas	14	Labiausiai korumpuotos (pasidavusios korupcijai) institucijos išskyrimas.	Akdede (2006), Payne ir Saunoris (2020).
Korupcijos rizikos vertinimas	15	Korupcijos rizikos stiprumas skirtingose srityse.	Payne ir Saunoris (2020), Luzgina (2017).

Kaip matyti aukščiau pateiktoje 11 lentelėje anketinės apklausos klausimyną sudarė 15 klausimų. Jie buvo orientuoti tiek į korupciją, tiek į mokesčių slėpimą, siekiant atskleisti jų tarpusavio ryšį.

Apklausos organizavimas. Buvo sudarytas kiekybinio tyrimo klausimynas (žr. 2 pried.). Apklausą buvo atliekama 2022 m. vasario-kovo mėnesiais. Anoniminė apklausą buvo patalpinta

www.manoapklausa.lt ir tuomet klausimyno nuoroda buvo siunčiama respondentams elektroniniu paštu.

Kokybinio tyrimo imtis. Siekiant gauti kuo reikšmingesnius rezultatus buvo apklausti 5 ekspertai: FNTT Marijampolės apskrities skyriaus vyr. specialistė, DNB banko pinigų plovimo prevencijos specialistė, VMI vyr. specialistas, STT korupcijos rizikos skyriaus specialistė, Marijampolės apylinkės teismo advokato padėjėja. Siekiant užtikrinti respondentų anonimiškumą jiems buvo suteikiami slapyvardžiai: E1, E2, E3, E4, E5.

Siekiant patvirtinti kiekybinio tyrimo metu gautus rezultatus ir remiantis išanalizuota moksline literatūra buvo sudaromas interviu klausimynas (žr. 12 lentelė).

12 lentelė. Interviu klausimyno pagrindimas

Diagnostinis blokas	Klausimo nr.	Turinys	Šaltinis
Eksperto duomenys	1 (I dalis)	Eksperto užimamos pareigos, atliekamos funkcijos.	-
Kyšininkavimas	1,2 (II dalis)	Kyšininkavimo atvejai iš verslo pusės valstybės institucijoms, pareigūnams.	Alm, Martinez-Vazquez, MacClellen(2016), Alm ir Liu (2018), Payne ir Saunoris (2020).
Mokesčių slėpimas ir korupcija	3 (II dalis)	Korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys organizacijose.	Alm, Martinez-Vazquez, MacClellen(2016).
Korupcijos mažinimas	4 (II dalis)	Korupcijos mažinimo įgyvendinimas.	Coca, Ulian ir Faída Yra (2014), Alm ir kt. (2016), Amoh ir Ali-Nakye (2019).
Mokesčių slėpimas	5 (II dalis)	Mokesčių slėpimo priežastys.	Alm ir kt.(2016), Alm ir Liu (2018), Amara ir Klif (2019)

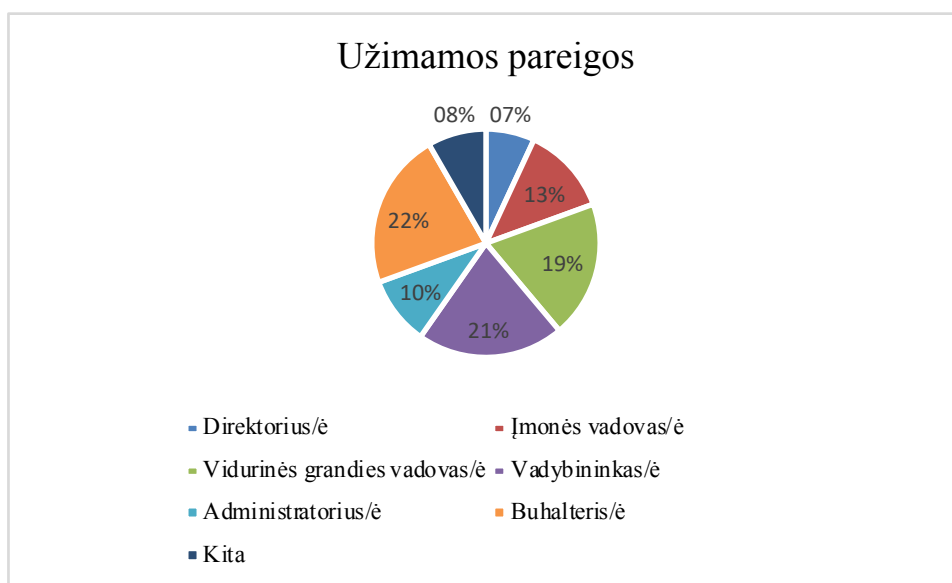
Kaip matyti iš aukščiau pateiktos lentelės klausimyną sudarė dvi dalys. Pirmoje dalyje buvo išsiaiškinti ekspertų užimamų pareigų duomenys. Antroje dalyje buvo užduodami 5 klausimai siekiant patikrinti gautus rezultatus korupcijos ir mokesčių slėpimo tema kiekybiniame tyrime.

Interviu organizavimas. Buvo sudarytas kokybinio tyrimo klausimynas (žr. 4 pried.). Interviu buvo atliekamas 2022 m. balandžio mėnesį nuotoliniu būdu (Zoom, Microsoft Teams bei telefonu). Vieno interviu trukmė buvo apie 30 min, struktūrizuotas interviu su kiekvienu ekspertu buvo vykdomas atskirai sutartu laiku.

4. Korupcijos įtakos organizacijų polinkiui slėpti mokesčius tyrimas

4.1 Anketinės apklausos tyrimo rezultatai

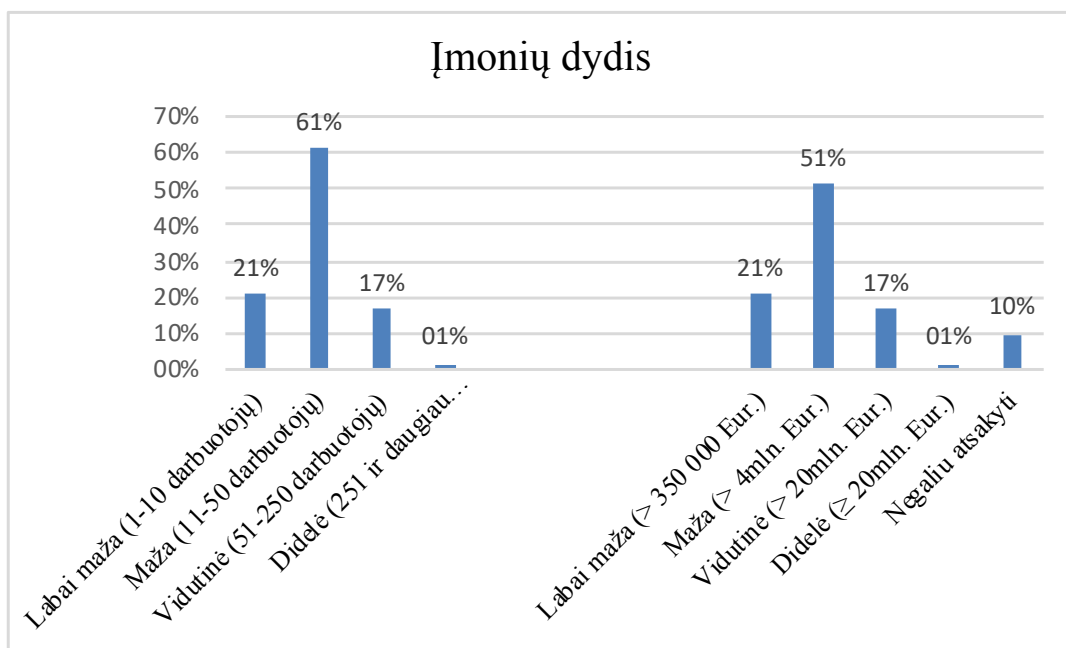
Kiekybinis tyrimas buvo atliktas Marijampolės miesto logistikos įmonėse, kadangi šiame mieste logistikos sektorius sudaro didžiąją verslo dalį, o korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio tyrimų šiame sektoriuje nėra atlikta daug. Atliekant kiekybinį tyrimą buvo apklaustos 72 (žr. 3 pried.) logistikos įmonės Marijampolės mieste. Atliekant tyrimą buvo svarbu išanalizuoti tokius įmonių demografinius duomenis kaip: užimamos pareigos, įmonės dydis pagal turtą bei įmonės dydis pagal darbuotojų skaičių. Analizuojant gautus bendruosius duomenis apie tirtas įmones, matyti, kad didžiąją dalį respondentų, sutikusių atsakyti į klausimus apie korupciją ir mokesčių slėpimą, sudarė vadybines bei buhalterines pareigas einantys asmenys (žr. 11 pav.)

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas.

Nors didžiausią dalį sudarė buhalteris/ė (22%), tačiau šių respondentų pasiskirstymas buvo labai panašus: vidurinės grandies vadovas/ė (19%), o vadybininkas/ė (21%).

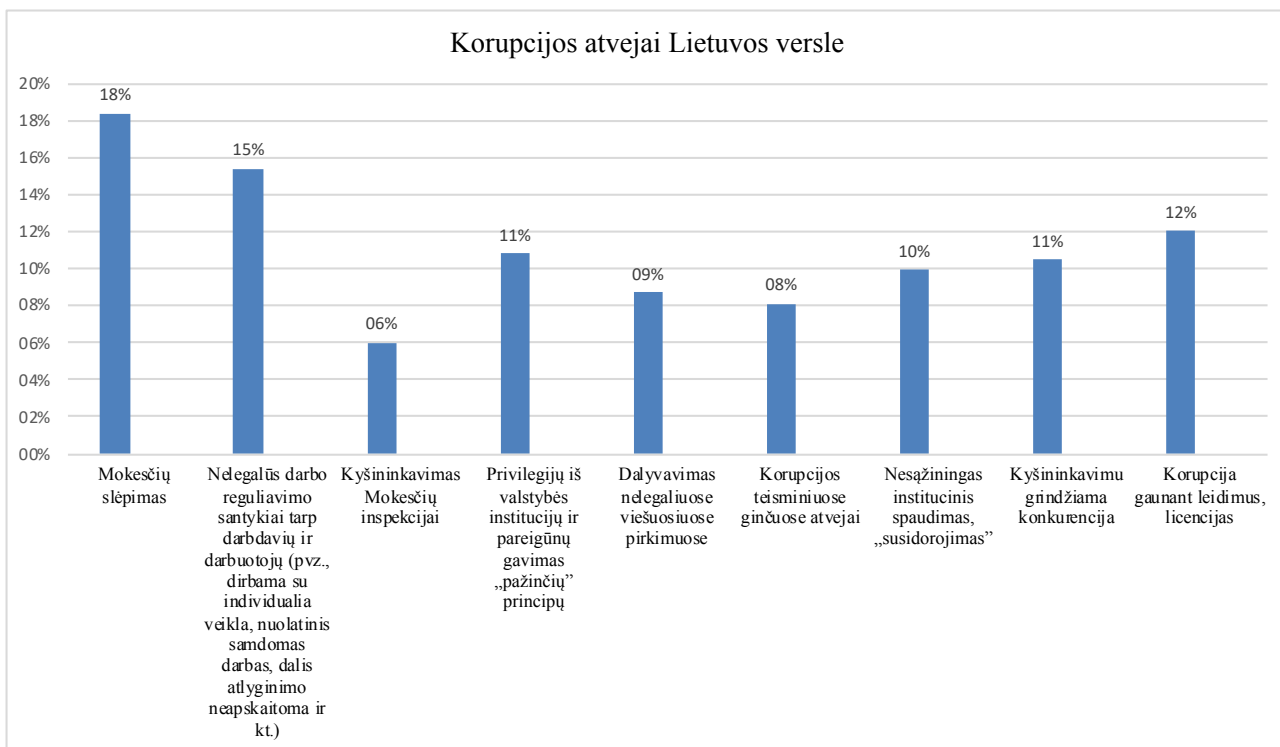
Siekiant išsiaiškinti įmonės dydį pagal darbuotojų skaičių ir turto vertę, buvo nustatyta, jog daugiausiai buvo apklausta mažų įmonių, o mažiausiai didelių (žr. 12 pav.).

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės dydį.

Kaip matyti (žr. 12 pav.) tik 1% apklaustųjų atstovavo dideles įmones ir net 61% pagal darbuotojų skaičių ir 51% pagal turto vertę sudarė mažas įmones.

Pirmiausiai atliekant tyrimą siekta atskleisti, kiek korupcija yra paplitusi versle iš respondentų perspektyvos (13 pav.). Įmonių atstovams buvo užduotas klausimas „Kokie, Jūsų nuomone, korupcijos atvejai egzistuoja Lietuvos versle?“.

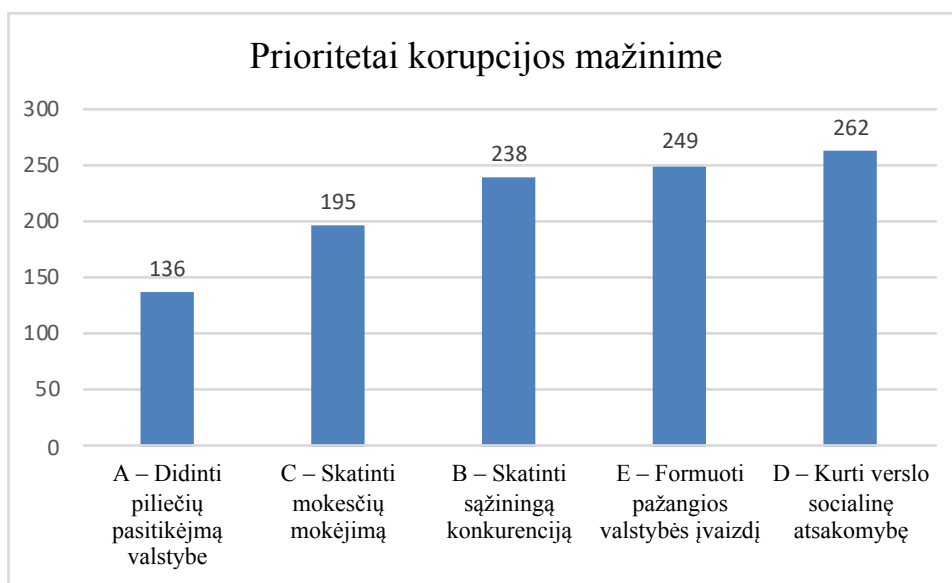
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal korupcijos atvejų versle vertinimą.

Atsakydami į klausimą apie korupcijos atvejų paplitimą, tyrimo dalyviai nors ir sutiko beveik su visais teiginiais, kurie buvo nurodyti apklausos anketoje apie korupcijos atvejus versle. Tačiau vis

tiek pateikė skirtingas pozicijas. Kaip labiausiai vyraujančius atsakymus ir, respondentų nuomone, stipriausias korupcines veiklas galima išskirti mokesčių slėpimą (18%) ir nelegalius darbo reguliavimo santykius tarp darbdavių ir darbuotojų (15%). Iš to galima daryti išvadą, jog mokesčių slėpimas yra vienas iš stipriausių poveikį turinčių korupcijos atvejų Lietuvos versle. Likusieji atsakymai pasiskirstę įvairiai, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog apie kyšininkavimo Mokesčių inspekcijai atvejus kalbėjo tik mažuma (6%). Tai parodo, kad nors korupcija ir yra paplitusi versle, o ypač mokesčių slėpimas, tačiau tai nebūtinai yra susiję su valstybine institucija - Mokesčių inspekcija.

Kadangi korupcijos mažinimas yra aktuali tema, tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti dalyvių nuomonę apie įvairius veiksmus, kurie turėtų būti taikomi mažinant korupciją. Jų buvo paprašyta taškais (nuo 1-svarbiausias iki 5-mažiausiai svarbus) įvertinti nurodytą prioritetų svarbą korupcijos mažinime (14 pav.).

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal prioritetų reikšmingumą mažinant korupciją vertinimą (taškais).

Iš gautų rezultatų matyti (žr. 14 pav.), kad tyrimo dalyvių nuomone korupcijos mažinimo svarbiausias veiksnys – didinti piliečių pasitikėjimą valstybe. Šis prioritetas surinko mažiausią skaičių taškų, kas reiškia, jog yra pats reikšmingiausias. Tai parodo, kad Marijampolės miesto logistikos įmonių atstovų nuomone, korupcijos atvejų atsiradimo priežastis - piliečių pasitikėjimo valstybe trūkumas, todėl respondantai mano, jog padidintas piliečių pasitikėjimas valstybe galėtų sumažinti korupcijos atvejus. Analizuojant, kuris prioritetas yra mažiausiai reikšmingas, yra gana sunku išskirti, kadangi pažangios valstybės įvaizdžio formavimas, verslo socialinės atsakomybės kūrimo bei sąžiningos konkurencijos skatinimas skiriasi tarpusavyje nereikšmingai, tik keletu taškų.

2015-2022 m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje numatyti įvairūs siekiai. Išryškinant jų esminius elementus buvo klausta, kiek, tyrimo dalyvių vertinimu, savo praktinėje patirtyje jie pajuto šių siekių įgyvendinimą. Respondantai turėjo siekius įvertinti naudojant Likerto skalę (nuo visiškai nesutinku iki visiškai sutinku (žr. 13 lent.)). Siekiant reprezentatyviau atskleisti gautus tyrimo rezultatus buvo paskaičiuotas įvertis.

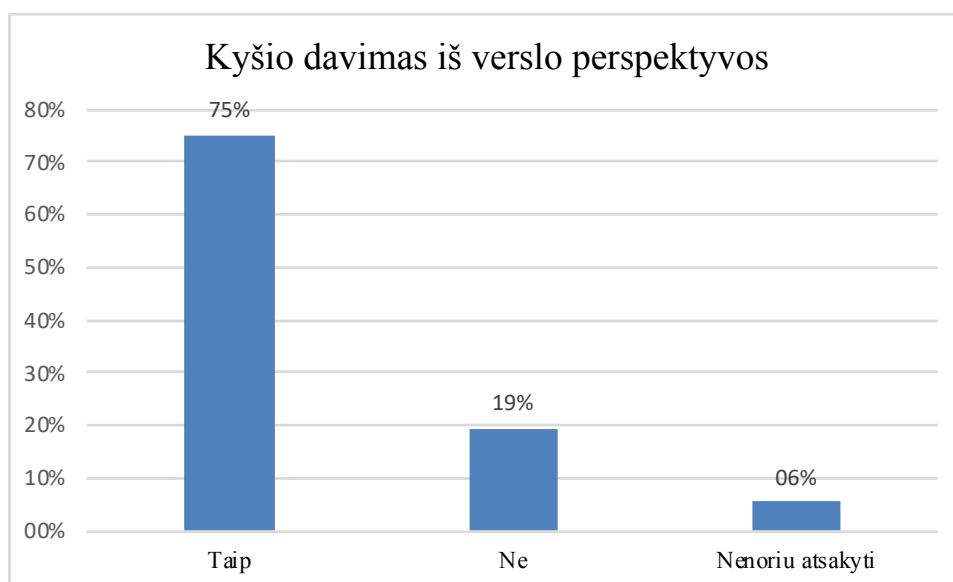
13 lentelė. 2015-2022m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje numatytų siekių vertinimas

Siekis	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nežinau	Sutinku	Visiškai sutinku	Įvertis

Didesnis viešojo sektoriaus valdymo efektyvumas	15,3%	41,7%	13,9%	25%	4,2%	2,61
Didesnis viešųjų institucijų sprendimų ir procedūrų skaidrumas	18,1%	34,7%	13,9%	29,2%	4,2%	2,67
Geresnis valstybės tarnybos atsparumas korupcijai	15,3%	40,3%	19,4%	16,7%	8,3%	2,62
Viešojo valdymo didesnis viešumas	12,5%	29,2%	19,4%	31,4%	6,9%	2,91
Valstybės institucijų ir pareigūnų geresnis atskaitingumas visuomenei	13,9%	43,1%	13,9%	20,8%	8,3%	2,67
Atsakomybės neišvengiamumo principo pritaikymas	13,9%	34,7%	19,4%	23,6%	8,3%	2,71
Veiklos priežiūros ir administracinės naštos sumažėjimas ūkio subjektams	16,7%	41,7%	20,8%	13,9%	6,9%	2,53
Skaidresnis prekių, paslaugų pirkimas vykdant viešuosius darbus	15,3%	36,1%	22,2%	16,7%	9,7%	2,69
Padidėjęs racionalumas perkant prekes, paslaugas už valstybės pinigus	23,6%	41,7%	13,9%	11,1%	9,7%	2,42
Korupcijos pasireiškimo sumažėjimas konkrečiose srityse	13,9%	30,6%	18,1%	33,3%	4,2%	2,45
Visuomenės įsitraukimas į antikorupcinę veiklą	1,4%	13,9%	5,6%	72,2%	6,9%	3,69
Visuomenės didesnis nepakantumas korupcijai	1,4%	11,1%	11,1%	66,7%	9,7%	3,72

Išanalizavus rezultatus (žr. 13 lent.) nors ir galima matyti, kad gauti rezultatai yra labai panašūs, vis tiek galima išskirti, kas turėjo didžiausią įvertinimą, o kas mažiausią. Didžiausias įvertis (3,72) buvo gautas vertinant siekį „Visuomenės didesnis nepakantumas korupcijai“, tai reiškia, jog respondentai labiausiai sutiko, kad Nacionalinėje kovos su korupcija programoje visuomenės didesnis nepakantumas buvo įgyvendintas labiausiai. Analizuojant šio siekio vertinimą galima pastebėti, jog net 66,7% respondentų su juo sutiko ir tik 1,4% visiškai nesutiko. Labai panašus įvertis gautas ir vertinant „Visuomenės įsitraukimas į antikorupcinę veiklą“ (3,69), čia net 72,2% respondentų sutiko su jo įgyvendinimu ir tik 1,4% visiškai nesutiko. Iš lentelės (žr. 13 lent.) matyti, kad mažiausias įvertis buvo gautas vertinant „Padidėjęs racionalumas perkant prekes, paslaugas už valstybės pinigus“ (2,42) ir „Korupcijos pasireiškimo sumažėjimas konkrečiose srityse“ (2,45), tai parodo, kad logistikos įmonių atstovai nesutinka su šių siekių įgyvendinimu. Analizuojant likusius rezultatus, galima teigti, jog jie labai panašūs ir nedaug besiskiriantys tarpusavyje, tai reiškia, kad respondentai yra linkę nesutikti su šių siekių įgyvendinimo efektyvumu. Pavyzdžiui, jie yra linkę nesutikti, kad kovos su korupcijos programoje buvo įgyvendintas valstybės institucijų ir pareigūnų geresnis atskaitingumas visuomenei ar didesnis viešojo sektoriaus valdymo efektyvumas. Taigi, galima teigti, jog respondentų nuomone, korupcijos mažinimui didžiausią įtaką turėtų tiek visuomenės įsitraukimas į antikorupcinę veiklą, tiek visuomenės didesnis nepakantumas korupcijai.

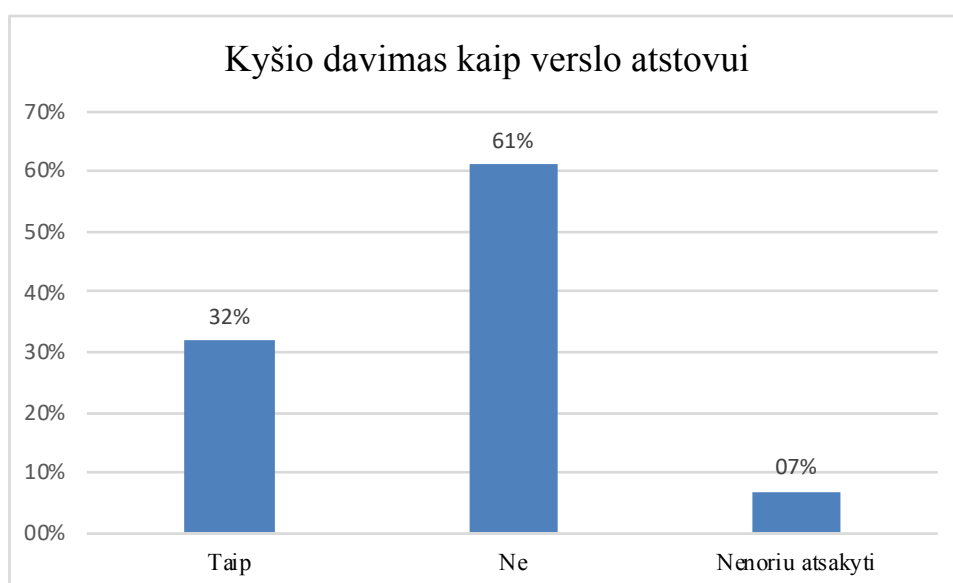
Labai svarbu buvo išsiaiškinti, kiek logistikos įmonių atstovų verslo aplinkoje yra tekę girdėti apie kyšio davimo atvejį (žr. 15 pav.).

15 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar verslo aplinkoje jiems yra tekę girdėti kyšio davimo atvejų valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams.

Tyrimas atskleidė nemalonią tendenciją (žr. 15 pav.): dauguma respondentų, net 75% atsakė, jog verslo aplinkoje yra tekę girdėti apie kyšio davimo atvejus. Tai parodo, kad tyrimo dalyviai vystydami bei plėtodami verslą yra susidūrę su korupcijos atvejais.

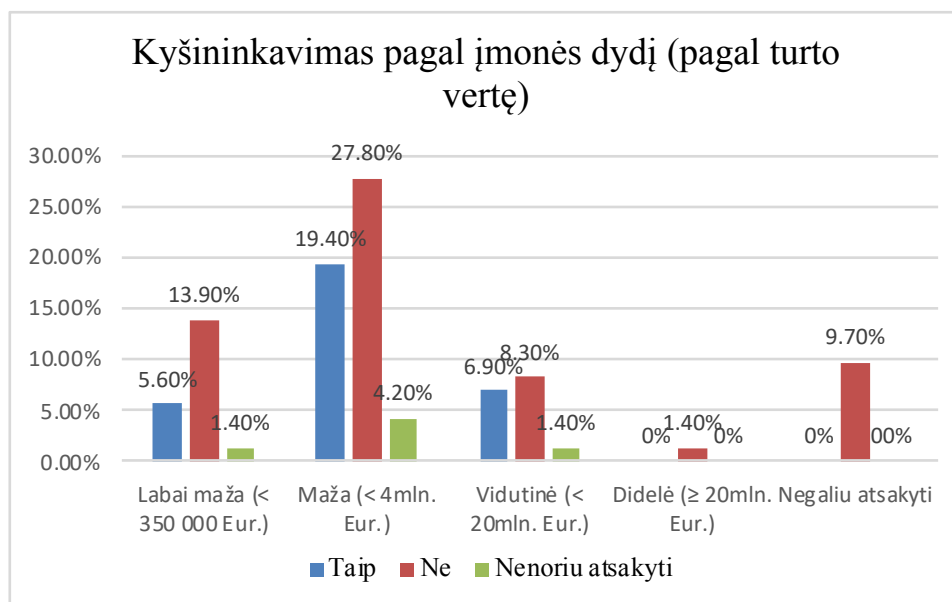
Gavus atsakymą į šį klausimą buvo siekta patikrinti, ar patys respondentai, kaip verslo atstovai, yra davę kyšį valstybės institucijoms ar galbūt bandę papirkti valstybės pareigūnus (žr. 16 pav.).

16 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems, kaip verslo atstovams, yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams.

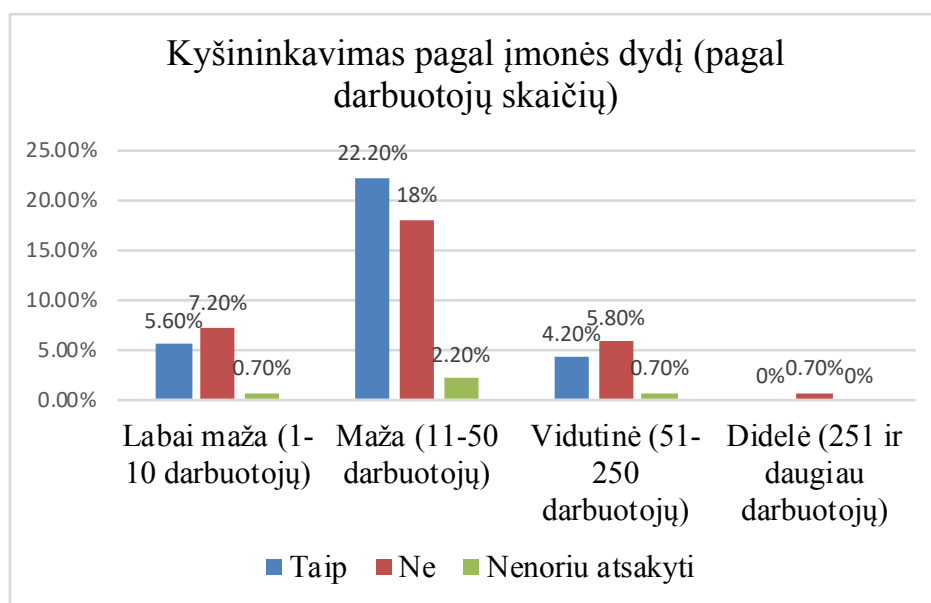
Gauti rezultatai parodė (žr. 16 pav.), kad daugiau nei pusė (61%) apklaustųjų nėra nei karto davę kyšio kaip verslo atstovai. Vis dėl to, net trečdalis (32%) logistikos įmonių atstovų yra užsiėmęs kyšininkavimu.

Siekiant dar tiksliau išanalizuoti kyšininkavimo ryšį tarp verslo atstovų yra pateikiami rezultatai pagal įmonių dydį (žr. 17 ir 18 pav.).

17 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems, kaip verslo atstovams yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams (pagal įmonės dydį)

Apžvelgiant gautus rezultatus (žr. 17 pav.) galima matyti, kad labai mažos įmonės nėra labai linkę į kyšininkavimą. Pagal diagramą galima teigti, jog daugiau nei pusė mažų įmonių atstovų atsakė, jog jiems nėra tekę duoti kyšio. O žiūrint į vidutinių įmonių rezultatus galima teigti, kad skirtumas tarp davusių ir nedavusių kyšį yra labai mažas, todėl galima daryti išvadą, kad vidutinės įmonės iš dalies yra linkusios į kyšininkavimą.

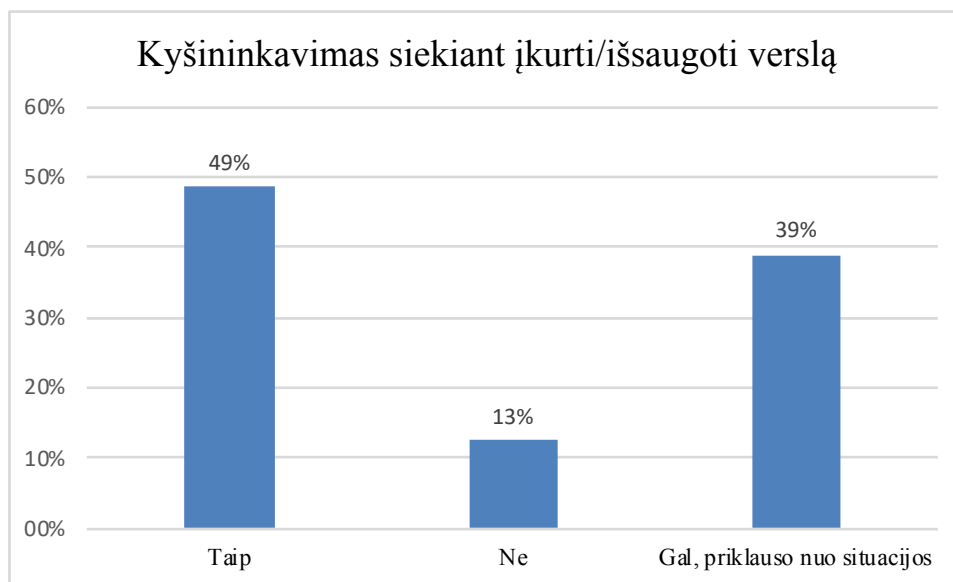

18 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems, kaip verslo atstovams yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams (pagal įmonės dydį)

Išanalizavus pateiktą diagramą (žr. 18 pav.) galima matyti, kad remiantis įmonės dydžiu pagal darbuotojų skaičių mažos įmonės yra daugiau davę negu nedavę kyšį valstybės institucijoms ar pareigūnams, o lyginant mažų ir vidutinių įmonių duomenis galima pastebėti, jog skirtumas tarp davusių ir nedavusių kyšį yra labai mažas. Taigi, galima daryti išvadą, kad nors mažos įmonės pagal turto vertę yra mažiau linkusios į kyšininkavimą, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos yra linkę

užsiiminėti kyšių davimu, vidutinių įmonių rezultatai tiek pagal turto vertę, tiek pagal darbuotojų skaičių yra labai panašūs.

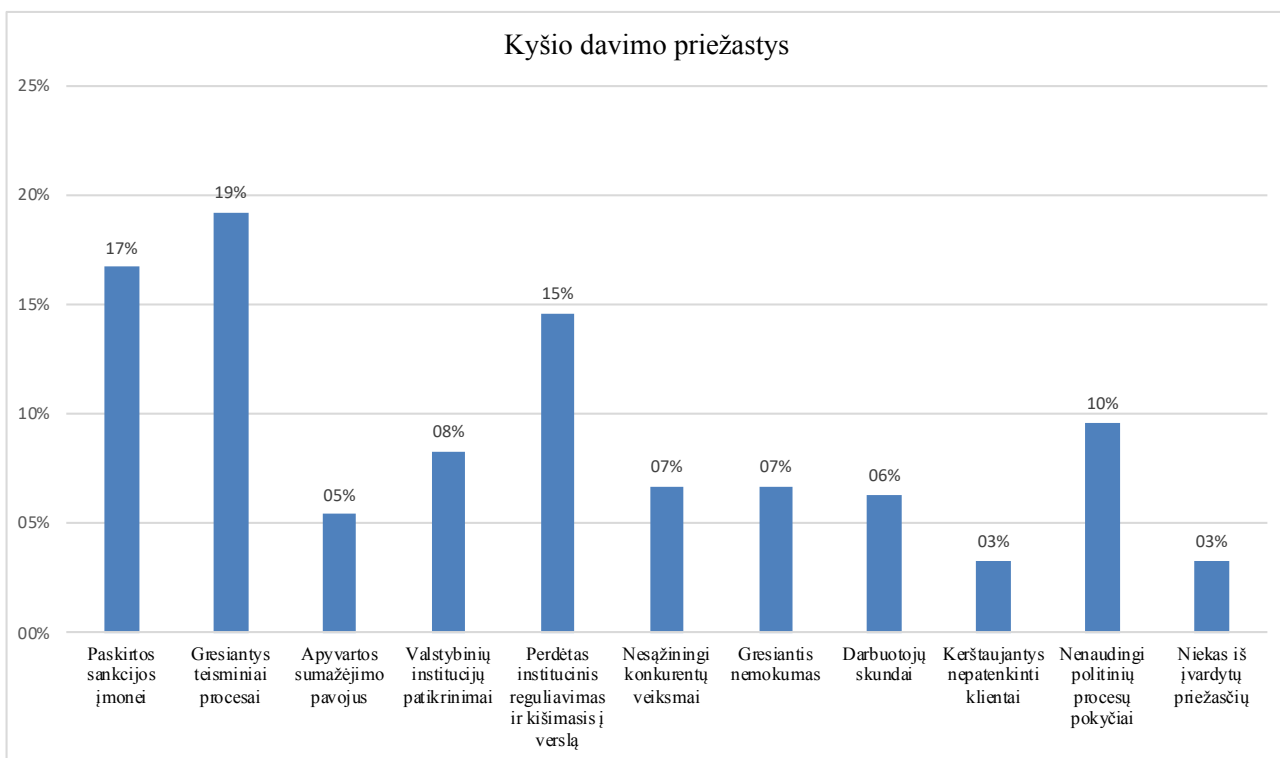
Atliekant tyrimą, buvo labai svarbu išsiaiškinti, ar verslo įmonių atstovai ryžtųsi duoti kyšį esant didelei verslo rizikai. Siekiant tai patikrinti respondentams buvo užduotas klausimas: „Jeigu kyšio davimas valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams būtų vienintelė priemonė įkurti verslą arba jį išlaikyti, ar duotumėte kyšį?“ (žr. 19 pav.).

19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vertinimą, ar jie duotų kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams, jei tai būtų vienintelė priemonė įkurti arba išlaikyti verslą.

Analizuojant šio klausimo gautus rezultatus yra matoma (žr. 19 pav.), kad beveik pusė (49%) apklaustųjų atsakė, kad jie sutiktų duoti kyšį valstybės institucijoms, įstaigoms ar sutiktų papirkti valstybės pareigūnus tam, kad išsaugotų arba įkurtų verslą. Daugiau negu trečdalis (39%) respondentų nurodė, kad galbūt duotų kyšį, tačiau tai priklausytų nuo situacijos ir tik 13% atsakė, jog vis tiek net ir kilus didelei rizikai verslui nesutiktų duoti kyšio. Tai reiškia, jog logistikos įmonių atstovai yra linkę į kyšininkavimą, o ypač kritinėse situacijose, kai yra susiję su verslo išsaugojimu ar jo įkūrimu.

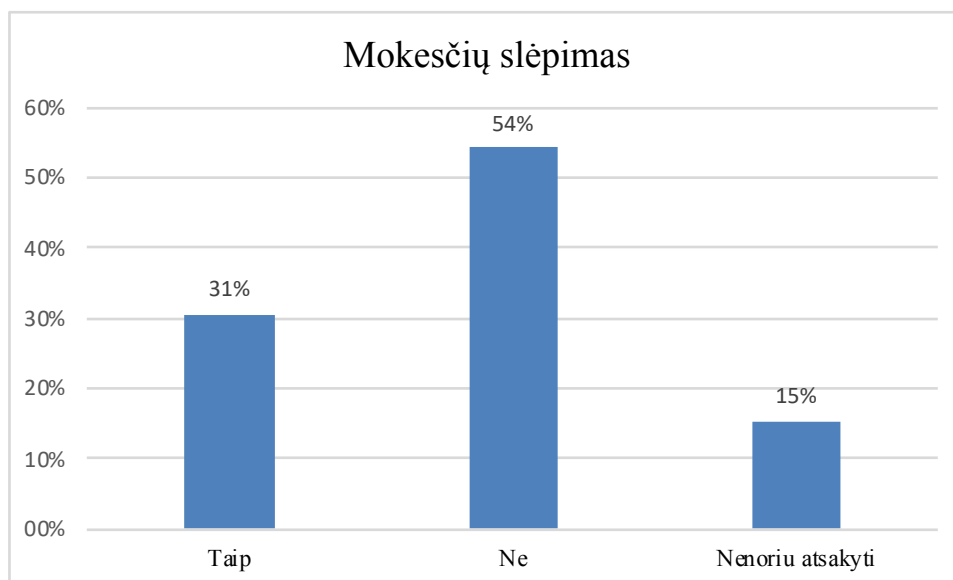
Siekiant ištirti įmonių polinkį į kyšininkavimą galiausiai buvo paprašyta sukonkretinti savo atsakymus, nurodant atvejus, dėl kurių būtų apsispręsta duoti kyšį (žr. 20 pav.).

20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, koku atveju jie ryžtųsi duoti kyšį valstybės institucijoms/įstaigoms/pareigūnams.

Kaip matyti iš apibendrintų respondentų atsakymų (žr. 20 pav.), paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų kyšį duotų konfrontacijos su valstybės institucijomis ir teisėsauga atveju – jie nurodė, kad kyšį ryžtųsi duoti, jei grėstų teisminiai procesai (19%) ir jeigu įmonei būtų paskirtos sankcijos (17%). Šios dvi priežastys buvo išskirtos kaip pagrindinės, dėl kurių verslo atstovai ryžtųsi duoti kyšį. Iš to galima spręsti, kad respondentai bet kokia kaina siektų išvengti susidūrimo su teisėsauga. Anot verslo atstovų, perdėtas institucijų kišimasis į verslą ir jo reguliavimas taip pat lemtų kyšio davimą, maždaug šeštadalis (15%) rinkosi šį atsakymą. Visa tai įrodo, kad verslo atstovams yra didelė baimė susidurti su valstybinėmis institucijomis. Jie nenori, kad būtų atliekami patikrinimai, kurių metu galimai būtų rastos spragos, dėl kurių grėstų tam tikros sankcijos ar teisminiai procesai. Tai atskleidė šio klausimo atsakymai, nes daugiausia respondentų rinkosi minėtus tris atsakymus kaip kyšio davimo priežastis.

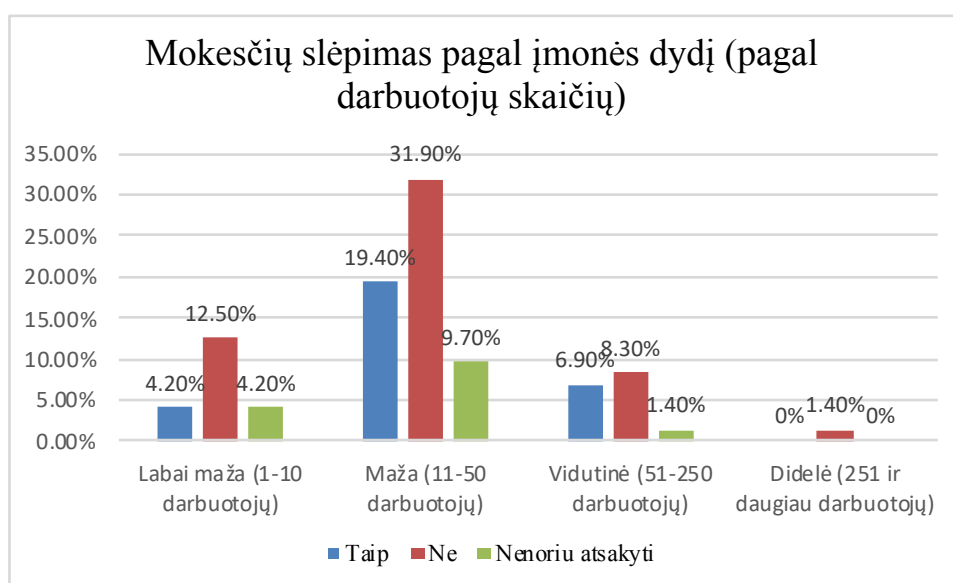
Siekiant išsiaiškinti korupcijos bei mokesčių slėpimo ryšį, yra svarbu ne tik apklausti respondentus dėl korupcinės veiklos, tačiau ir dėl mokesčių slėpimo. Todėl verslo atstovų buvo klausiama, ar jiems yra kada tekę slėpti mokesčius (žr. 21 pav.).

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems kaip verslo atstovams, yra tekę slėpti mokesčius.

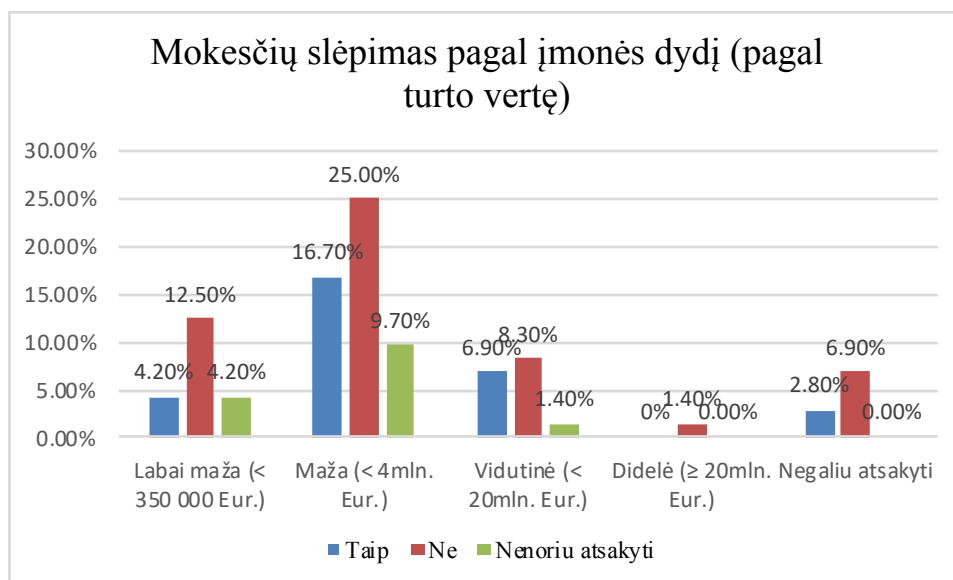
Gauti rezultatai (žr. 21 pav.) pasiskirstę įvairiai, tačiau daugiau nei pusė (54%) apklaustųjų nurodė, jog jiems nėra tekę slėpti mokesčių, o trečdalis (31%), kad vis dėlto jie yra nuslėpę mokesčius. 15% apklaustųjų nurodė, jog nenori atsakyti į šį klausimą.

Siekiant išanalizuoti šiuos duomenis dar tiksliau pateikiami rezultatai pagal įmonės dydį (žr. 22 ir 23 pav.).

22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems kaip verslo atstovams, yra tekę slėpti mokesčius. (Pagal įmonės dydį.)

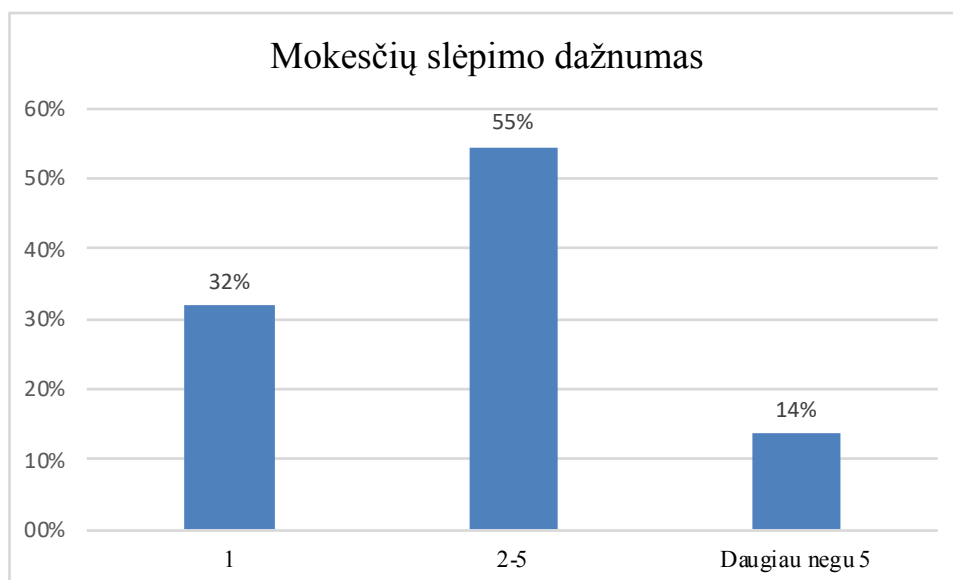
Apžvelgus rezultatus (22 pav.) galima daryti išvadą, kad didžiausias skirtumas tarp slėpusių ir neslėpusių mokesčius įmonių yra tarp labai mažų įmonių, o mažiausias skirtumas tarp vidutinių įmonių. Todėl galima teigti, kad vidutinių įmonių atstovai nėra nei labai linkę slėpti mokesčius nei labai prieštaraujantys mokesčių slėpimui, o labai mažų įmonių arba mažų įmonių atstovai yra mažiau linkę slėpti mokesčius.

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems kaip verslo atstovams, yra tekę slėpti mokesčius. (Pagal turto vertę.)

Iš pateiktos diagramos (žr. 23 pav.) galima matyti, kad visų dydžių įmonių atstovai nėra labai stipriai linkę į mokesčių slėpimą. Vis dėl to, aiškiai pastebima, jog vidutinių įmonių polinkis į mokesčių slėpimą ir to nedarymą pasiskirsto beveik vienodai. Todėl galima teigti, kad vidutinių įmonių tiek pagal darbuotojų skaičių, tiek pagal turto vertę polinkis į mokesčių slėpimą yra vienodas.

Tyrimo dalyvių, kurie nurodė, kad jiems yra tekę slėpti mokesčius, buvo teiraujama apie mokesčių slėpimo dažnumą, paprašyta jį įvardinti kartais (žr. 24 pav.).

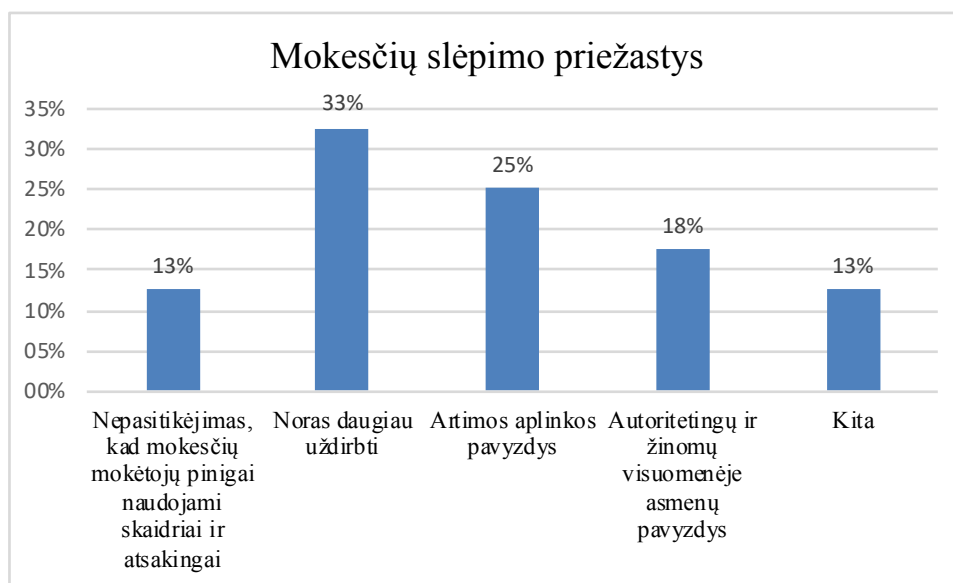
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek kartų jiems tekę slėpti mokesčius.

Iš gautų rezultatų matyti (žr. 24 pav.), kad net 55% verslo atstovų nurodė, jog slėpti mokesčius jiems yra tekę nuo 2-5 kartų. Tik visiškai mažuma (14%) nurodė, jog mokesčius slėpę yra daugiau negu 5 kartus, o trečdalis (32%) apklaustųjų yra užsiėmę mokesčių slėpimu tik vieną kartą. Tai reiškia, kad verslo atstovai, kurie yra linkę į mokesčių slėpimą, dažniausiai tai yra darę nuo 2 iki 5 kartų, tai yra

labiausiai pasikartojantis atsakymas ir įrodymas, jog tokia veikla užsiimantys asmenys dažniausiai to nedaro tik vieną kartą, tačiau ir nėra linkę tuo piktnaudžiauti.

Siekiant išsiaiškinti, kas verslo atstovus paskatina taip elgtis, buvo klausama, kokios priežastys nulemia mokesčių slėpimą (žr. 25 pav.).

25 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, kas juos paskatino slėpti mokesčius.

Tyrimas atskleidė (žr. 25 pav.), kad dažniausia priežastis, dėl kurios respondentai yra linkę slėpti mokesčius – noras daugiau uždirbti. Šį atsakymą pasirinko net 33%. Kadangi yra žinoma, jog mokestinė bazė šalyje yra didelė ir sumokėjus visus mokesčius automatiškai sumažėja pelnas, respondentai yra linkę juos slėpti tam, kad kuo daugiau uždirbtų. Taip pat nemažai respondentų pasirinko, jog tokį jų sprendimą lemia ne tik artimos aplinkos, tačiau ir autoritetingų ir žinomų visuomenėje asmenų pavyzdys. Tai reiškia, kad verslo atstovai yra linkę imti pavyzdį iš aplinkos net ir tuomet, kai jis yra neteisėtas.

Kadangi tyrimo metu buvo tiriama respondentų kyšininkavimo bei mokesčių slėpimo ryšio versle egzistavimas, buvo svarbu sužinoti, kaip verslo atstovai vertina institucijų korumpuotumą. Todėl buvo paprašyti nuo 1 (nekorumpuota) iki 5 (labai korumpuota) įvertinti, kiek institucijos yra korumpuotos.

14 lentelė. Institucijų korumpuotumo vertinimas balais (proc.)

Reikšmės aspektas	1	2	3	4	5
Mokesčių inspekcija	23,6	26,4	22,2	18,1	9,7
„Sodra“	27,8	26,4	13,9	23,6	20,8
Leidimus išduodančios institucijos	13,9	13,9	22,2	29,2	20,8
Savivaldybė	33,3	5,6	9,7	16,7	34,7
Švietimo/ugdymo įstaigos	45,8	18,1	22,2	8,3	5,6
Darbo inspekcija	9,7	41,7	30,6	8,3	9,7
Policija	6,9	15,3	18,1	12,5	47,2
Teisėsauga	84,7	6,9	4,2	1,4	2,8
Bažnyčia	11,1	6,9	19,4	15,3	47,2

Tyrimas parodė (žr. 14 lentelė), kad verslo atstovai labiausiai korumpuotomis institucijomis išskyrė bažnyčia ir policiją. Šioms institucijoms beveik pusė tyrimo dalyvių (47,2%) suteikė aukščiausią 5 balų įvertinimą, kuris reiškia didžiausią korumpuotumą. Kaip mažiausiai korumpuota institucija absoliučios daugumos (84,7%) respondentų vertinama teisėsauga, o po jos švietimo/ugdymo institucijos, nes pastarosios didžiosios daugumos respondentų nuomone įvertintos žemiausiu (1) korumpuotumo balu. Tyrimo metu buvo pastebėta, jog kaip vienas iš mažiausiai korumpuotų institucijų yra Darbo inspekcija, šios institucijos korumpuotumą 2 balais įvertinimo beveik pusė tyrimo dalyvių (41,7%). Likusiųjų institucijų korumpuotas vertinamas gana skirtingai, todėl vieningos nuomonės tarp respondentų apie jas nėra.

Respondentų buvo paprašyta penkiabalėje skalėje įvertinti korupcijos rizikos stiprumą skirtingose srityse. 1 balas reiškė, jog rizikos beveik nėra, o 5 balai, kad rizika labai didelė.

15 lentelė. Korupcijos rizikos stiprumo įvertinimas penkiabalėje skalėje (proc.).

Reikšmės aspektas	1	2	3	4	5
Viešieji pirkimai	4,2	2,8	20,8	38,9	33,3
Sąsajos su nusikalstamu pasauliu	2,8	6,9	16,7	23,6	52,8
„Pinigų plovimas“	2,8	4,2	16,7	23,6	52,8
Įdarbinimo ir darbo normatyvų nesilaikymas	11,1	20,8	33,3	20,8	13,9
Žmogaus teisių pažeidimų dangstymas	13,9	19,4	41,7	9,7	15,3
Klaidingi pirkimo/pardavimo dokumentai	6,9	13,9	22,2	25,0	31,9
Dalyvavimas savivaldybės veikloje	20,8	12,5	16,7	18,1	31,9
Asmeninių ir viešųjų interesų konfliktai	6,9	22,2	33,3	9,7	27,8

Akivaizdu, kad tyrimo dalyvių nuomone, daugelyje įvardintų veiklų korupcijos rizika yra gana ryški. Antai net pusė respondentų (52,8%) (žr. 15 lent.) aukščiausiu 5 balų įverčių įvertino korupcijos rizikos stiprumą kalbant apie sąsajas su nusikalstamu pasauliu bei „pinigų plovimo“ operacijas. Daug veiklos atstovų taip pat visiškai nesitikėjo, kad gali sąžiningai būti vykdomi viešieji pirkimai, mat net 33,3% respondentų korupcijos rizikos stiprumą viešuosiuose pirkimuose įvertino 5 balais, 38,9% įvertino 4 balais. Nestipriai besiskiriančią nuomonę tyrimo dalyviai turėjo apie klaidingus pirkimo/pardavimo dokumentus, nes daugelis jų čia pasitaikančią korupcijos riziką labiau vertino aukštesniais balais negu žemesniais. Tačiau tyrimo dalyviai daugiau abejonių turėjo dėl korupcijos rizikos laikantis įdarbinimo ir darbo normatyvų, žmogaus teisių pažeidimų, asmeninių ir viešųjų interesų konfliktų – dauguma verslo atstovų korupcijos riziką šiuose aspektuose vertino 3 balais.

Apibendrintai galima teigti, kad išanalizavus tyrimo rezultatus išryškėjo, jog įmonės ne retai yra linkę ne tik į korupcinę, bet ir mokesčių slėpimo veiklą. Dėl įvairių priežasčių, tokių kaip noras uždirbti daugiau, nepasitikėjimo valstybės institucijų veikla, baimė susidurti su teisėsauga ar bendras korupcijos rizikos egzistavimas yra priežastys, dėl kurių nevengiama slėpti mokesčius. Tyrimo dalyviai teigė susidūrę su įvairiais korupcijos versle atvejais ar patys buvo į juos linkę. Todėl galima teigti, kad korupcija lemia juridinių asmenų polinkį į mokesčių slėpimą.

4.2 Ekspertų nuomonės tyrimo rezultatai apie korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšį organizacijose

Analizuojant ekspertinį vertinimą korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio tematika respondentams buvo užduoti 5 klausimai. Pirmasis klausimas buvo orientuotas į kyšininkavimą. Ekspertų buvo klausiama,

ar kyšininkavimas tarp verslo atstovų ir valstybės institucijų/ pareigūnų yra dažnas reiškinys. Šiame klausime atsiskleidė įvairi nuomonė. Galima sakyti, kad 80% apklaustų ekspertų atsakė, jog jiems per savo darbo patirtį yra tekę susidurti su kyšininkavimo reiškiniu iš verslo pusės valstybės tarnautojams ar tam tikroms institucijoms. Tačiau, buvo pastebima tendencija, kad tai nėra labai dažnas reiškinys. Vienas iš ekspertų (E3) teigė, jog dabar kyšininkavimo atvejų yra dvigubai mažiau nei jų buvo prieš 20 metų. Buvo teigiama, jog šiuo metu viskas yra daug labiau skaitmenizuota, sumažėjęs gyvas kontaktas dėl to ir kyšininkavimo atvejų yra fiksuojama mažiau. Išanalizavus pirmąjį klausimą pateikiami ekspertų vertinimu kyšininkavimo pavyzdžiai (žr. 16 lent.).

16 lentelė. Ekspertų vertinimu kyšininkavimo pavyzdžiai

Ekspertai	Kyšininkavimo atvejų pavyzdžiai
E1	„Piniginio ar kitokio atlygio (nemokamų paslaugų/prekių gavimas ar jų gavimas sumažinta kaina) gavimas už neįformintą nustatytą mokesčio įstatymo pažeidimą.“
E2	„Banko darbuotojų papirkimas siekiant gauti finansinę naudą apeinant sistemą.“
E3	„Leidimų gavimas arba procesų pagreitinimas kyšio pagalba.“
E4	„Valstybės tarnautojų papirkinėjimas finansinių patikrinimų metu siekiant išvengti atsakomybės už suklastotas finansines ataskaitas.“
E5	„Kyšininkavimas varžytinių metu – siekiant papirkti varžytinių vykdytoją, kad gauti aukcione esantį pastatą/patalpas. Kyšininkavimas siekiant gauti leidimus bei siekis papirkti valstybės tarnautoją bandant išvengti tapti PVM mokėtoju.“

Iš lentelėje pateiktų kyšininkavimo pavyzdžių galima matyti, jog daugiausiai kartų buvo paminėta kyšininkavimas siekiant gauti leidimus. Taip pat buvo išskiriama kyšininkavimas už paslaugų gavimą sumažinta kaina, už procesų pagreitinimą, už bandymą išvengti finansinės atsakomybės už suklastotas finansines ataskaitas.

Antruoju struktūrizuoto interviu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti pagrindines priežastis, dėl kurių verslo atstovai yra linkę į kyšininkavimą. Respondentų atsakymai buvo įvairūs, tačiau kelios priežastys buvo pasikartojančios. Viena iš daugiausiai pasikartojančių priežasčių buvo **nenoras mokėti mokesčius – bandymas juos nuslėpti** taip pat **siekis išvengti atsakomybės už jau padarytus finansinius nusikaltimus** bei **geresnių verslo sąlygų ir leidimų gavimas ar jų gavimo proceso pagreitinimas** pasitelkiant kyšininkavimą. Respondentų išskirtos pagrindinės kyšininkavimo priežastys pateiktos žemiau esančioje 17 lentelėje.

17 lentelė. Ekspertų išskirtos kyšininkavimo priežastys

Kyšininkavimo priežastys	Pagrindimas
Mokesčių slėpimas	<ul style="list-style-type: none"> ● E1: „Nenoras mokėti mokesčius.“ ● E3: „Mokesčių slėpimas siekiant didesnio pasipelnymo.“ ● E5: „Nenoras mokėti mokesčius – bandymas juos nuslėpti.“
Atsakomybės vengimas	<ul style="list-style-type: none"> ● E1: „Siekis išvengti finansinės atsakomybės ar kiek galima ją labiau sumažinti.“ ● E2: „...siekiant išvengti atsakomybės dėl jau padarytų finansinių nusikaltimų.“ ● E3: „Noras išvengti finansinės atsakomybės.“ ● E4: „Bijojimas atsakomybės už nusikalstamą finansinę veiklą.“ ● E5: „Bandymas, kuo labiau išvengti finansinės atsakomybės.“
Geresnių sąlygų/leidimų gavimas (pagreitinimas)	<ul style="list-style-type: none"> ● E2: „Dėl geresnių sąlygų ar sandorių gavimo ir patvirtinimo, kada abi pusės gauna finansinę naudą.“ ● E3: „Atskirų verslo sričių sąlygų pagerinimas.“; „Noras, kad verslui reikalingi procesai vyktų greičiau.“ ● E4: „Siekis greičiau išspręsti problemas, gauti paslaugas, leidimus.“ ● E5: „Siekiant lengvesnių sąlygų verslui vystytis arba slėpti vykdomą neteisėtą veiklą.“

Nors daugiausiai kartų buvo minimos kyšininkavimo priežastys yra išvardintos 17 lentelėje, tačiau buvo kalbama ir apie teisės aktams prieštaraujančios veiklos vykdymą, kuri padeda verslui sukurti sąlygas vystyti arba slėpti jau vykdomą neteisėtą veiklą. Įdomu ir tai, jog vienas iš ekspertų paminėjo, jog kartais kyšininkavimą tarp verslo atstovų ir valstybės tarnautojų/institucijų lemia: „perdėtas valstybės tarnautojų priekabumas“. Atliekant kiekybinį tyrimą Marijampolės miesto logistikos įmonėse viena iš pagrindinių kyšininkavimo priežasčių buvo įvardinta – gresiantys teisminiai procesai, kas reiškia, jog respondentai bijo atsakomybės už padarytas nusikalstamas finansines ar kitokio pobūdžio verslui kenksmingas veikas. Kadangi apklausus ekspertus paaiškėjo, jog dažniausiai įvardinta kyšininkavimo priežastis buvo atsakomybės vengimas, galima teigti, kad ekspertai patvirtino, jog dažniausia kyšininkavimo priežastis atsiranda dėl bijojimo prisiimti padarytą atsakomybę už jau padarytus finansinius nusikaltimus. Taip pat logistikos įmonių atstovai įvardino, jog perdėtas institucijų kišimasis į verslą ir jo reguliavimas taip pat lemia kyšininkavimą, o kokybinio tyrimo metu vienas iš ekspertų taip pat įvardijo šią priežastį, kas leidžia teigti, jog perdėta institucijų priekabumas iš tiesų nulemia įmonių kyšininkavimą.

Apžvelgiant gautus rezultatus galima teigti, kad ekspertų nuomonė dėl kyšininkavimo priežasčių sutampa su anksčiau kiekybiniame tyrime gautais rezultatais. Tiek ekspertų nuomone, tiek verslo atstovų nuomone viena iš pagrindinių kyšininkavimo priežasčių yra mokesčių slėpimas. Taip pat abejuose tyrimuose buvo išskirtas perdėtas valstybės tarnautojų kišimasis į verslą bei siekis lengvesnių sąlygų, paslaugų ar prekių gavimas pasitelkiant kyšininkavimą valstybės tarnautojams. Taigi, galima teigti, kad ekspertai patvirtina kiekybiniame tyrime gautus kyšininkavimo priežasčių rezultatus.

Siekiant patikrinti, ar korupcija lemia mokesčių slėpimą verslo sektoriuje, ekspertams buvo užduodamas klausimas: „Kaip manote, ar korupcijos buvimas tam tikrame verslo sektoriuje lemia

įmonių polinkį slėpti mokesčius? Atsakymą pagrįskite.“. Nors galima sakyti, kad į šį klausimą visi ekspertai atsakė 100% teigiamai. Vienas iš ekspertų pateikė dvejopą nuomonę (žr. 18 lent.).

18 lentelė. Ekspertų nuomonė, ar korupcija lemia mokesčių slėpimą

Ekspertai	Ar korupcijos buvimas lemia mokesčių slėpimą?	Pagrindimas.
E1	Taip	„Nes korupcija siekiama mažinti arba išvengti savo finansinių įsipareigojimų vykdymą.“
E2	Taip	„Nesąžininga rinka ir sutarti sandoriai padeda slėpti mokesčius ir konkuruoti tarp rinkos, todėl korupcija sukelia juodąją terpę, kurioje gali atsirasti mokesčių slėpimas.“
E3	Taip	„Išlaidas kyšiui dažniausiai bandoma „padengti“ nesumokėtais mokesčiais.“
E4	Taip/Ne	„Taip, nes mokesčių slėpimas yra viena iš korupcijos formų.“/„Siekiant paslėpti mokesčių slėpimą naudojamosi kyšininkavimu.“
E5	Taip	„Korupcijos pagalba yra bandoma išvengti finansinių įsipareigojimų vykdymo valstybės biudžetui.“

Iš 18 lentelėje pateiktų rezultatų galima matyti, kad visi ekspertai turi nuomonę, jog korupcija lemia mokesčių slėpimą, tačiau E4 nors ir pritaria tokiai nuomonei vis tiek pabrėžia, jog gali būti ir atvirkščiai, kad mokesčių slėpimas sukelia korupciją. Ekspertas pateikia įžvalgą, kad jeigu įmonės slepia mokesčius, jos automatiškai taip besielgdamos vykdo finansinį nusikaltimą ir siekiant jį uždangstyti gali pasitelkti kyšininkavimu. Nors tyrimo metu ir buvo pastebėta šiek tiek kitokia įžvalga, vis tiek galima teigti, jog remiantis ekspertų nuomone korupcija lemia mokesčių slėpimą.

Kiekybiniame tyrime buvo analizuojama 2015-2022 m. atliekama Nacionalinė kovos su korupcija programa, kurioje išryškėjo, kad verslo atstovai labiausiai pajuto šiuos išsikeltus programos siekius: visuomenės didesnis nepakantumas korupcijai bei visuomenės įsitraukimas į antikorupcinę veiklą. Atsižvelgiant į gautus rezultatus buvo klausta ekspertų, kas, jų nuomone, padėtų išspręsti, kad korupcija būtų mažinama ne tik deklaratyviai, tačiau ir praktiškai (žr. 19 lent.).

19 lentelė. Korupcijos mažinimo būdai ekspertų vertinimu

Korupcijos mažinimo būdai	Pagrindimas

Sąžininga teisėsauga	<ul style="list-style-type: none"> • E1: „Atsakomybės neišvengiamumas už kyšininkavimą ir tinkamos bausmės įvykdymo užtikrintumas.“ • E2: „Teismuose šie atvejai neretai yra nagrinėjami nesąžiningai remiantis ta pačia korupcijos forma – kyšininkavimu. Tikrai ne kartą visi esame girdėję apie teisėjų ar advokatų papirkimą.“ • E4: „Korupciniai nusikaltimai turi būti išaiškunami ir jų dalyviai sulaukti adekvačios bausmės, o ne išteisinimo teismuose.“ • E5: „Kad nebūtų galima išvengti atsakomybės už kyšininkavimą.“
Švietimas jauno amžiaus asmenims	<ul style="list-style-type: none"> • E1: „Lietuvos Respublikos piliečių sąmoningumo ir pilietiškumo ugdymas nuo mokyklinio amžiaus.“ • E2: „Visuomenės švietimas.“ • E3: „Finansinis raštingumas turėtų būti įtrauktas į švietimo programą nuo pakankamai jauno amžiaus.“ • E5: „Dar mokyklose turėtų būti ugdomas finansinis raštingumas bei pilietiškumas, susiformavusios vertybės dar jauname amžiuje, daug ką nulemia ateityje.“
Mokesčių naštos kaita	<ul style="list-style-type: none"> • E1: „Vienodos mokesstinės naštos nebuvimas visuose verslo sektoriuose bei skirtingo amžiaus įmonėse.“ • E2: „Mokesčių stabilizavimas padėtų mažinti korupciją.“
Viešumas	<ul style="list-style-type: none"> • E4: „Geriausias ginklas kovojant su korupcija – viešumas.“ • E2: „Dauguma korupcinių atvejų yra nutylimi.“
Administracinių procesų skaitmeninimas	<ul style="list-style-type: none"> • E1: „Administracinių procesų skaitmenizavimas, jų protinga kontrolė, pačio proceso nepadarančio sudėtingu.“ • E5: „Skaitmenizuoti procesus, kad „gyvo“ bendravimo būtų kuo mažiau.“

Analizuojant gautus rezultatus (žr. 19 lent.) galima teigti, kad ekspertų vertinimu didžiausią įtaką korupcijos mažinimui turėtų visuomenės švietimas apie korupciją nuo jauno amžiaus bei sąžiningas teisėsaugos darbas. Kadangi remiantis pavyzdžiais yra žinoma, jog neretai teismuose taip pat vyrauja korupcija bei nusižengę asmenys negauna adekvačios bausmės, šis aspektas yra labai svarbus siekiant sumažinti korupciją. Taip dar vienas kaip iš korupcijos mažinimo būdų buvo minimas – 0 dovanų politika organizacijose ir valstybinėse institucijose, tokiu būdu siekiant užtikrinti skaidrumą.

Ekspertinis vertinimas taip pat buvo labai svarbus tiriant mokesčių slėpimo priežastis. Atlikus apklausą tarp logistikos įmonių atstovų Marijampolės mieste buvo išsiaiškinta, jog respondentų nuomone, pagrindinė mokesčių slėpimo priežastis – noras daugiau uždirbti. Siekiant išsiaiškinti, kokios priežastys lemia mokesčių slėpimą ekspertų akimis buvo išskirti keli aspektai: nelegalus įdarbinimas, kas lemia darbo užmokesčio mokėjimą vokeliuose, didelė mokesstinė našta,

papildomos lėšos bei taikomi tie patys mokesčių tarifai tiek jaunoms, tiek jau įsidirbusioms įmonėms (žr. 20 lent).

20 lentelė. Ekspertų nuomone mokesčių slėpimo priežastys

Mokesčių slėpimo priežastys	Pagrindimas
Papildomos lėšos	E1: „Papildomos lėšos į savo asmeninę kišenę, kurios gali būti panaudojamos įvairiais tikslais.“ E2: „Siekis daugiau turėti, daugiau uždirbti.“ E3: „Godumas, noras kuo daugiau turėti, nes juk niekada negana.“ E4: „Apgaulingai daugiau uždirbti.“ E5: „Noras turėti daugiau asmeninių pajamų ir pinigų kyšiams, kad įmonės veikla būtų sėkmingesnė.“
Mokestinė našta	E2: „Dideli mokesčiai.“ E3: „Didelė mokestinė našta.“; „Tie patys mokesčiai yra taikomi tiek jaunoms, tiek jau įsidirbusioms įmonėms.“ E4: „Įmonės, siekiamos sumažinti mokestinę našta, bando nuslėpti mokesčius.“
Nelegalūs atlyginimai	E2: „Nelegalūs atlyginimai (vokeliuose). Jaunų žmonių samdymas trumpam laikotarpiui ir nelegalaus atlyginimo mokėjimas yra abipusiai geri susitarimai. Jaunas žmogus gauna daugiau pinigų, o įmonei nereikia mokėti mokesčių ir tokiu būdu sutaupomi pinigai.“ E4: „DU mokėjimas vokeliuose, nelegalus įdarbinimas, šie veiksniai sukelia mokesčių slėpimą.“
Įstatymų spragos	E2: „Visa tai kyla dėl to, kad mūsų mokestinėje bazėje yra daug spragų.“ E3: „Tai lemia ir valstybės sukurtų įstatymų spragos.“

Išanalizavus mokesčių slėpimo priežastis ekspertų vertinimu (žr. 20 lent.) galima teigti, jog pagrindinė įvardinta mokesčių slėpimo priežastis – papildomos lėšos. Kadangi visi 5 apklausti ekspertai turėjo tokią pačią nuomonę, jog mokesčių slėpimas dažniausiai atsiranda dėl siekio daugiau uždirbti, papildomų lėšų į savo kišenę, galima teigti, jog ekspertinis vertinimas patvirtino kiekybiniame gautus rezultatus, kad pagrindinė mokesčių slėpimo priežastis buvo noras daugiau uždirbti.

4.3 Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Tyrimo dalyviai nurodė, kad yra susidūrę su įvairiais korupcijos atvejais versle arba tiki, kad jie yra, tai – nelegalus darbo santykių reguliavimas, korupcija siekiant nuslėpti mokesčius, gaunant leidimus, licencijas, privilegijas, nagrinėjant teisminius ginčus, nelegalūs viešieji pirkimai, nesąžiningi sprendimai, institucinis kontroliavimas bei spaudimas ir kt.

Anketinės apklausos metu gauti rezultatai parodė, kad mokesčių slėpimas – viena opiausių problemų versle, kaip ir nelegalūs įdarbinimo aspektai bei darbo santykių reguliavimo nesilaikymas. Ši problema atsiskleidžia respondentams pastebint mokesčių slėpimo atvejus savo aplinkoje. Kalbant apie korupciją ir mokesčių slėpimą išryškėjo, kad tokia valstybės institucija kaip Mokesčių inspekcija

neturi esminio vaidmens šioje problemoje, kadangi kyšininkavimo atvejais Mokesčių inspekcijai nepasirodė ryškus.

Tyrimo metu gauti duomenys leidžia teigti, kad korupcijos mažinimo procese didžiausia atsakomybė tenka bendradarbiavimui ir skaidrių savitarpio ryšių palaikymui valstybės viduje. Kaip parodė gauti rezultatai, logistikos įmonių atstovai yra įsitikinę, kad korupcijos atvejų versle mažinimas susijęs su atsakomybe (pirmiausiai valstybės institucijų), pažangumu ir sąžiningumu. Mokesčių mokėjimo skaidrumo didinimas, tiriamųjų vertinimu, nėra esminis veiksnys mažinant korupciją.

Apžvelgiant kiekybinio tyrimo metu gautus rezultatus, galima teigti, kad bendrai korupcijos lygis versle yra vertinamas kaip aukštas. Tai parodė 2015-2022 m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje numatytų siekių įgyvendinimo vertinimas, kurio didžioji dalis vertinami kaip neįgyvendinti. Tai apima ir viešųjų institucijų sprendimų ir procedūrų skaidrumą, valstybės tarnybos atsparumą korupcijai, veiklos priežiūros ir administracinės naštos sumažėjimą ūkio subjektams, padidėjusį valstybės racionalumą ir skaidrumą vykdant viešuosius pirkimus. Toks rezultatas parodo, kad nepasitikima korupcijos mažinimu valstybės mastu veiksmais, jos buvimo silpninimu valstybės institucijose, kas gali lemti ir verslo atstovų polinkį į mokesčių slėpimą. Tačiau tyrimo dalyviai iš esmės buvo linkę manyti, kad programos tikslai įgyvendinti skatinant aktyvesnę visuomenės įsitraukimą į korupcijos mažinimą.

Tyrimas atskleidė, kad Marijampolės miesto logistikos įmonių atstovai yra susidūrę su korupcijos atvejais. Dalis jų yra patys davę kyši valstybės institucijoms ir pareigūnams. Kalbant apie korupciją iš verslo atstovų pusės, siejamos su kyšio davimu ir polinkiu slėpti mokesčius, nustatyta, kad toks ryšys egzistuoja. Galima išvelgti tendenciją tarp polinkio duoti kyši ir nuslėpti mokesčius: maždaug trečdalis apklausoje dalyvavusių respondentų nurodė, kad yra davę kyši (32%) ir yra slėpę mokesčius (31%). Tokį respondentų pasirinkimą paskatinusios priežastys buvo siekis daugiau uždirbti, per mažos lėšos, kai kurie atsakydami į atvirąjį klausimą nurodė abstraktų atsakymą „aplinkybės“. Tyrimo rezultatai leidžia atkreipti dėmesį, jog tikima, kad kyšio davimas galėtų būti verslo išsaugojimo ar įkūrimo priemonė, nes beveik pusė respondentų (49%) tokią priemonę laikytų tinkama. Tyrimas pabrėžia tendenciją, kad tirtų verslo atstovų polinkis duoti kyši valstybės tarnyboms gali būti susijęs su veiksmais, kurie būtų suprasti kaip intencija varžyti jų laisvę, pradėti teismines bylas prieš juos.

Anketinės apklausos rezultatai išryškina sąsajas tarp korupcijos lygio kaip aukšto valstybėje vertinimo bei tikėjimo, kad juo galima išspręsti kai kurias problemas ir polinkio slėpti mokesčius. Nors tyrimo pradžioje buvo atskleista, kad Mokesčių inspekcijos vaidmuo nėra esminis veiksnys polinkiui į korupciją, be to, manoma, jog piliečių skatinimas atsakingiau mokėti mokesčius nebūtų ženklus mažinant korupciją, pastebima, kad tyrimo dalyvių yra tikima, jog kyšininkavimu galima spręsti įvairias „problemas“, slėpti mokesčius. Tyrimas parodė, kad tikima aukštu korupcijos lygiu ne tik versle, bet ir aplamai visoje valstybėje, nes daugelis valstybės institucijų (įskaitant bažnyčią) vertinamos kaip pakankamai korumpuotos, išskyrus teisėsaugą ir švietimo įstaigas. Logistikos įmonių atstovų nuomone, daugelyje veiklų korupcijos rizika yra ryški. Atlikta anketinė apklausa atskleidė ryšį tarp korupcijos ir verslo organizacijų polinkio į mokesčių slėpimą.

Atlikus ekspertų apklausą paaiškėjo, kad net 80% iš apklaustųjų per savo darbo patirtį bent kartą esą susidūrę su kyšininkavimu. Kaip ryškiausius pavyzdžius atstovai išskyrė: kyšininkavimas siekiant

gauti leidimus, už paslaugų gavimą sumažinta kaina, už procesų pagreitinimą, už bandymą išvengti finansinės atsakomybės už suklastotas finansines ataskaitas.

Ekspertų interviu atskleidė, kad dažniausios kyšininkavimo priežastys yra mokesčių slėpimas, atsakomybės vengimas, perdėtas valstybės tarnautojų priekabumas, siekis geresnių sąlygų ar leidimų gavimas. Išanalizavus kyšininkavimo priežasčių aspektą paaiškėjo, jog kokybinio tyrimo metu atliktas ekspertų interviu patvirtino kiekybiniame tyrime gautus rezultatus: tiek ekspertai, tiek verslo atstovai laikosi nuomonės, jog pagrindinė kyšininkavimo priežastis yra mokesčių slėpimas, o tai patvirtino išsikeltą H2, kad pagrindinė kyšininkavimo priežastis yra mokesčių slėpimas. taip pat abejos pusės mano, kad perdėtas valstybės pareigūnų kišimasis į verslą, noras greičiau gauti leidimus ar paslaugas taip pat lemia kyšininkavimą.

Išanalizavus interviu paaiškėjo, jog ekspertų nuomone didžiausią įtaką korupcijos mažinimui turėtų visuomenės švietimas nuo jauno amžiaus bei sąžiningas teisėsaugos darbas. Remiantis anketinėje apklausoje gautais rezultatais galima teigti, kad tiek ekspertų nuomone, tiek logistikos įmonių atstovų nuomone korupcijos mažinime labai svarbus veiksnys atsakomybės laikymasis institucijose.

Kokybinio tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, jog korupcija versle sukelia mokesčių slėpimą. Ekspertai teigė, jog korupcija sukuria palankias sąlygas nesąžiningai rinkai, kuri padeda slėpti mokesčius. Ekspertų nuomone išlaidos kyšiui yra bandomos padengti nesumokėtais mokesčiais bei kad korupcija yra vengiama finansinių įsipareigojimų vykdymo valstybės biudžetui. Išanalizavus mokesčių slėpimo priežastis kokybinio tyrimo metu buvo pagrįsti anketinės apklausos metu gauti rezultatai. Kadangi tiek ekspertų, tiek verslo atstovų nuomone pagrindinė mokesčių slėpimo priežastis – noras daugiau uždirbti. Išanalizavus ekspertų nuomonę apie korupciją ir mokesčių slėpimą buvo rastas ryšys, jog korupcija lemia mokesčių slėpimą, todėl galima teigti, kad pasitvirtino išsikelta H1- jog logistikos įmonės yra linkusios tiek į korupciją, tiek į mokesčių slėpimą.

Išvados

1. Išanalizavus mokslinės literatūros šaltinius išryškėjo, jog šių dienų vieni ryškiausių finansinių nusikaltimų yra korupcija ir mokesčių slėpimas. Ryškiausios korupcijos rūšys buvo išskirtos pagal: sferas, pasireiškimo lygį, laiko kriterijų arba trukmę, korupcijos pasmerkimą visuomenėje, pagal formas. Korupcijos pasireiškimas yra stipriausias remiantis kyšininkavimu bei sukčiavimu tarp aukštas pareigas užimančių asmenų. Analizuojant mokesčių slėpimo sampratą paaiškėjo, jog šis veiksnys yra pripažįstamas pačiu šiurkščiausiu mokesčių nemokėjimo būdu. Kaip esminiai mokesčių slėpimo būdai buvo išskirti šie: dokumentų iškraipymas/klastojimas (klaidingų duomenų apie pajamas, turtą pateikimas), sukčiavimas. Analizuojant šių dviejų veiksmų sampratą išryškėjo, jog kuo statistiškai didesnis mokesčių slėpimo lygis visoje šalyje, tuo stipriau mokesčių mokėtojai užsiima korupcija, kuri veda į dar didesnę mokesčių slėpimą. Remiantis moksline literatūra galima teigti, kad korupcijos ir mokesčių ryšys priklauso nuo šalies ekonominio požiūrio į mokesčių sistemą.
2. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad korupcija ir mokesčių slėpimas yra dvi viena kitą lemiančios bei papildančios finansinės problemos. Korupcija yra puikus veiksnys atsirasti ir veikti juodajai ekonomikai, kuri yra pagrindas mokesčių slėpimo atsiradimui. Išanalizuota literatūra išryškino, kad šalyse, kuriose yra aukštas korupcijos lygis, ryšys tarp mokesčių slėpimo ir finansinių nusikaltimų yra daug stipresnis negu tose šalyse, kuriose korupcijos lygis yra labai žemas. Vertinant korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšio atsiradimą įmonėse pagal dydį paaiškėjo, jog šis ryšys gali būti randamas mažose, vidutinėse bei didelėse įmonėse. Lygiai taip pat įvairiuose pramonės sektoriuose bei tiek išsivysčiusiose, tiek dar tik besivystančiose ekonomikose. Tačiau buvo pagrįsta, kad šalyse, kuriose būdingas mažas korupcijos ir mokesčių slėpimo ryšys, šių dviejų kintamųjų paplitimas gali būti tik keliuose veiklos sektoriuose, o tose šalyse ar įmonėse, kurioms būdingas didelis šių dviejų veiksmų ryšys, tuomet jų paplitimas yra būdingas daugumoje sektorių. Tyrimai parodė, kad viena pagrindinių korupcijos rūšių – kyšininkavimas lemia didesnę mokesčių slėpimą organizacijose. Apibendrinant išanalizuotus rezultatus buvo sudarytas teorinis tyrimo modelis, kuris parodė, kad mokesčių mokėtojų elgseną veikia: sudėtingi mokestiniai įstatymai, didelė mokestinė našta, įvairūs politiniai ryšiai, valstybės pareigūnų verslo patikrinimai, nepasitikėjimas valdžia, skirtingas pramonės sektorius. Remiantis moksline literatūra galima daryti išvadą, kad organizacijos, kurios užsiima korupcija (ypač kyšininkavimu) yra linkę į mokesčių slėpimą, o šio ryšio atsiradimą nulemia išvardinti veiksniai.
3. Remiantis teoriniu tyrimo modeliu buvo sudaryta metodologija tyrimui atlikti. Siekiant iširti korupcijos įtaką organizacijų polinkiui slėpti mokesčius buvo pasirinktas mišrus tyrimo būdas siekiant gauti kuo tikslesnius bei reprezentatyvesnius duomenis. Kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa) buvo atliekama Marijampolės miesto logistikos įmonėse, o duomenims pagrįsti buvo pasirinktas kokybinis tyrimo (interviu) metodas apklausiant ekspertus.
4. Atliktas kiekybinis tyrimas Marijampolės miesto logistikos įmonėse rodo, kad įmonių atstovai yra susidūrę tiek su korupcijos, tiek su mokesčių slėpimo reiškiniu. Anketinės apklausos rezultatai išryškino, kad verslo atstovų nuomone naudojantis korupcija galima išspręsti tam tikras problemas, pagreitinti procesus, tačiau visa tai veda į mokesčių slėpimą. Tyrimas atskleidė, kad dalis Marijampolės miesto logistikos įmonių atstovų yra patys užsiiminėję

kyšininkavimu bei mokesčių slėpimu. Įdomu tai, kad siekiant išsaugoti ar išlaikyti verslą didžioji dauguma pripažino, kad tikrai rinktųsi kyšininkauti. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad korupcija lemia mokesčių slėpimą įmonėse. Daugiau nei trečdalis apklausoje dalyvavusių dalyvių pripažino, kad yra davę kyši ir slėpę mokesčius. Savo tokį elgesį jie grindė noru daugiau uždirbti. Atlikus kokybinį tyrimą (ekspertų interviu) buvo patvirtina, kad korupcija daro įtaką organizacijoms slėpti mokesčius. Atlikus ekspertų interviu paaiškėjo, kad lygiai taip pat yra manoma kaip ir kiekybiniame tyrime gauti rezultatai parodė, jog kyšininkavimą ir mokesčių slėpimą lemia siekis daugiau uždirbti/turėti. Taip pat ekspertai patvirtino, jog korupcija sukuria palankias sąlygas nesąžiningai rinkai, kurios galutinis rezultatas mokesčių slėpimas. Taigi, tyrimo metu gauti rezultatai patvirtino išanalizuotoje mokslinėje literatūroje gautas išvadas, kad korupcija daro įtaką organizacijoms slėpti mokesčius.

Literatūros sąrašas

1. Achek, I., & Khlif, H. (2015). The Determinants of Tax Evasion: a Literature Review. *International Journal of Law and Management*, 57(5), 486-497 [žiūrėta 2022-01-08]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJLMA-03-2014-0027/full/html>
2. Akdede, S.H. (2006). Corruption and Tax evasion. [žiūrėta 2021-06-17] Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/47254413.pdf>
3. Allingham, M.G. & Sandmo, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics*, 1, 323-338 [žiūrėta 2022-04-02] Prieiga per internetą: <http://www3.nccu.edu.tw/~klueng/tax%20paper/1.pdf>
4. Alm, A., Martinez-Vazquez, J., & McClellan, C. (2016). Corruption and Firm Tax Evasion. *Journal of Economic Behavior & Organization*. Volume 124, 146-163 [žiūrėta 2021-06-11]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167268115002735>
5. Alm, J. (2012). Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion: Lessons from Theory, Experiments, and Field Studies. [žiūrėta 2022-01-17]. Prieiga per internetą: <http://repec.tulane.edu/RePEc/pdf/tul1213.pdf>
6. Alm, J., & Liu, Y., (2018). Corruption, Taxation, and Tax Evasion. [žiūrėta 2021-06-15] Prieiga per internetą: <http://repec.tulane.edu/RePEc/pdf/tul1802.pdf>
7. Amara, I., & Khlif, H. (2018). Financial Crime, Corruption and Tax evasion : a Cross Country Investigation. *Journal of Money Laundering Control*, 21(4), 545-554 [žiūrėta 2022-01-03]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-10-2017-0059/full/pdf?title=financial-crime-corruption-and-tax-evasion-a-cross-country-investigation>
8. Amara, I., & Khlif, H. (2019). Political Connections, Corruption and Tax Evasion: a Cross Country Investigation. *Journal of Financial Crime*, Vol. 26(2) 401-411 [žiūrėta 2022-01-03]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JFC-01-2018-0004/full/pdf?title=political-connections-corruption-and-tax-evasion-a-cross-country-investigation>
9. Amoh.J.K., & Nakye, A.A. (2019). Does corruption cause tax evasion? Evidence from the emerging economy. *Journal of Money Laundering Control*, vol. 22 (2), 217-232 [žiūrėta 2022-01-03]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-01-2018-0001/full/pdf?title=does-corruption-cause-tax-evasion-evidence-from-an-emerging-economy>
10. Anccocia, A., D'Amato, M., & Martina, R. (2003). Corruption and Tax Evasion with Competitive Bribes. [žiūrėta 2022-04-02] Prieiga per internetą: <https://www.csef.it/WP/wp112.pdf>
11. Anderson, B.B. (2015). Corrupting Activities and Economic Development. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, Vol. 11 (1), 64-70 [žiūrėta 2022-04-08]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/WJEMSD-07-2014-0020/full/html>
12. Armstrong, C.S., (2015). Corporate Governance, Incentives, and Tax Avoidance. *Journal* Volume 60, 1-17 [žiūrėta 2021-06-28]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165410115000178>
13. Bayer, R.C. (2006). A Contest with the Taxman - the Impact of Tax Rates on Tax Evasion and Wastefully Invested Resources. [žiūrėta 2022-04-08]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292105000590>

14. Baldock, G. (2020). The Potential Negative Impact of the Misuse of Transparency International's Corruption Index Financial Services Industry. *Journal of Financial Crime*, 28(1), 3-17 [žiūrėta 2021-11-03] Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JFC-05-2020-0091/full/html>
15. Becker, G.S. (1968). Crime an Punishment: An Economic Approach. *The Journal of Political Economy*, vol. 76 (2), 169-217 [žiūrėta 2022-04-02]. Prieiga per internetą: https://webarchiv.ethz.ch/soms/sociology_course/Lecture6/becker1968.pdf
16. Beliūnienė, L. (2020). Korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodikliai: ką jie atskleidžia apie situaciją. [žiūrėta 2021-06-19]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2021/02/Beliuniene_2020_1.pdf
17. Benk, S., Budak, T., Puren, S., & Erdem, M. (2015). Perception of Tax Evasion as a Crime in Turkey. *Journal of Money Laundering Control*, 18(1), 99-111 [žiūrėta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-04-2014-0012/full/html>
18. Bird, R., & Nozemack, K.D. (2016). Tax Avoidance as Sustainability Problem. *Journal of Business Ethics*. *Journal of Business Ethics* volume 151, 1009–1025 [žiūrėta 2021-06-24] Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-016-3162-2>
19. Blanthorne, C., Burton, H., & Karlinsky, S. (2005). [žiūrėta 2022-03-15]. Prieiga per internetą: https://espace.curtin.edu.au/bitstream/handle/20.500.11937/22115/147568_25133_05-01.pdf?sequence=2
20. Cebula, R.J., Douglass, R.F., & Douglass, M.I. (2014). Implications of Recent Federal Personal Income Tax Increases for Income Tax Evasion, Tax Revenues, and Budget Deficits. [žiūrėta 2022-04-02] Prieiga per internetą: https://mp.ra.ub.uni-muenchen.de/68405/1/MPRA_paper_68405.pdf
21. Celimene, F., Dufrenot, G., & Mophou, G. (2014). Tax evasion, Tax Corruption and Stochastic Growth. [žiūrėta 2022-04-02] Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/280289526_Tax_evasion_tax_corruption_and_stochastic_growth
22. Chabova, K. (2016). Measuring Corruption in Europe: Public Opinion Surveys and Composite indices. *Quality & Quantity* volume 51, 1877–1900 [žiūrėta 2022-04-03]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11135-016-0372-8>
23. Chiarini, B., Ferrara, M., & Marzano, E. (2022). Tax Evasion and Financial Accelerator: a Corporate Sector Analysis for the US Business Cycle. *Journal of Economic Modeling*, 108 [žiūrėta 2021-11-03] Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999322000268>
24. Coca, C.E., Ulian, G., & Faida, R.E. (2014). Tax evasion, an Integram Part of Corruption. *Journal of EIRP Proceedings*, vol 9 [žiūrėta 2022-01-15]. Prieiga per internetą: <http://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/view/1558/1695>
25. Cule, M., & Fulton, M. (2005). Some Implications of the Unofficial Economy-Bureaucratic Corruption Relationship ind Transition Countries. *Journal of Economic Letters*, vol. 89, 207-211 [žiūrėta 2022-04-02]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165176505002120>
26. Domashova, J., & Politova, A. (2021). The Corruption Perception Index: Analysis of Depence on Socio-Economic Indicators. *Journal of Procedia Computer Science*, volume 190, 193-203 [žiūrėta 2022-01-24]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050921012679>
27. Dowling, G.R. (2013). The Curious Case of Corporate Tax Avoidance: Is it Socially Irresponsible?. *Journal of Business Ethics* 124, 173–184 [žiūrėta 2021-06-28]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-013-1862-4>

28. Fuest, C., & Riedel, N. (2009). Tax Evasion, Tax Avoidance and Tax Expenditure in developing Countries: A Review of the Literature. [žiūrėta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08b3de5274a31e0000a66/60670_TaxEvasionReportDFIDFINAL1906.pdf
29. Gaizauskaitė, I., ir Mikėnė, S. (2014). Socialinių tyrimų metodai: apklausa. [žiūrėta 2022-04-14]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16910/9789955196426.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
30. Gauthier, B., Goyette, J., & Kouame, W.A.K. (2021). Why do firms pay bribes? Evidence on the demand and supply sides of corruption in developing countries. *Journal of Economic Behavior & Organization*. volume 190, 463-479. [žiūrėta 2022-01-17]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S016726812100281X>
31. Gavelis, V. (2010) Korupcijos klasifikacija ekonominių santykių kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2010. 1 (17). 51-56 [žiūrėta 2021-11-13]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367171168788/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
32. Gerxhani, K., & Wintrobe, R. (2019). Understanding Tax Evasion: Combining the Public Choice and New Institutional Perspectives. [žiūrėta 2021-11-03] Prieiga per internetą: <https://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/SPS/Profiles/Gerxhani/I-Understanding-tax-evasion-Gerxhani-Wintrobe.pdf>
33. Heitzman, M.H.S. (2010). A review of Tax Approach. *Journal of Accounting and Economics*, volume 50 (2;3), 127-178 [žiūrėta 2021-06-25]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165410110000340>
34. Yikona, S. (2011). How Corruption and Tax Evasion Distort Development. [žiūrėta 2021-11-03] Prieiga per internetą: <https://blogs.worldbank.org/governance/how-corruption-and-tax-evasion-distort-development>
35. International Atlantic Society. (2020). Corruption and Firm Tax Evasion in Transition Economies: Results from Censored Quantile Instrumental Variables Estimation. [žiūrėta 2021-06-18] Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11293-020-09666-2.pdf>
36. Kalaj, E.H. (2015) Corruption and Tax Evasion: Evidence from Albanian Enterprises. *International Journal of Business and Technology*, vol. 3 (2), article 5 [žiūrėta 2022-01-16]. Prieiga per internetą: <https://knowledgecenter.ubt-uni.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1031&context=ijbte>
37. Karuone, O., Kong, Y., Mago, S., Sun, H., Famba, T., & Muzamhindo, S. (2020). Tax Evasion, Political/Public Corruption and Increased Taxation: Evidence from Zimbabwe. *Journal of Financial Crime*, vol. 28 (1), 300-319 [žiūrėta 2022-01-12]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JFC-07-2020-0133/full/html>
38. Kardelis, K. (2002) Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. [žiūrėta 2022-04-14]. Prieiga per internetą: <https://verslas09.files.wordpress.com/2010/01/mtp.pdf>
39. Ketkar, K.W., Murtuza, A., & Ketkar, S.L. (2005). Impact of Corruption on Foreign Direct Investment and Tax Revenues. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, Vol. 17 (3), 313-341 [žiūrėta 2022-01-09]. Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JPBAFM-17-03-2005-B004/full/pdf?title=impact-of-corruption-on-foreign-direct-investment-and-tax-revenues>
40. Luzgina, A. (2017). Problems of Corruption and Tax Evasion in Construction Sector of Belarus. *Jornal of Entrepreneurship and Sustainability Issues, Entrepreneurship and Sustainability Center*, 5 (2), 263 - 282 [žiūrėta 2022-01-24]. Prieiga per internetą: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01705894/document>

41. McClellan, C.B., (2013). The Consequences of Poor Tax Administration: Collections, Growth, and Corruption.[žiūrėta 2022-04-02]. Prieiga per internetą: https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1090&context=econ_diss&httpsredir=1&referer=
42. Morris, D.S. (2011). Forms of Corruption. [žiūrėta 2021-06-24]. Prieiga per internetą: <https://www.ifo.de/DocDL/dicereport211-forum2.pdf>
43. OECD and The World Bank. (2018). Improving Co-operation between Tax Authorities and Anti-Corruption Authorities in Combating Tax Crime and Corruption. 232 [žiūrėta 2022-03-03]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/tax/crime/improving-co-operation-between-tax-authorities-and-anti-corruption-authorities-in-combating-tax-crime-and-corruption.pdf>
44. Palidauskaitė, J. (2005). Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje. Viešoji politika ir administravimas Nr. 13. [žiūrėta 2021-11-13]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155112750/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
45. Reinikka, R., & Svesson, J. (2006). Using Micro-Surveys to Measure and Explain Corruption. Journal of World Development, vol. 34 (2), 359-370 [žiūrėta 2022-04-03]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X0500166X>
46. Richardson, G. (2006). Determinants of Tax Evasion: a Cross-Country Investigation. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, vol. 15 (2,) 150-169 [žiūrėta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1061951806000280>
47. Rutkauskas, I., & Ivaškaitė-Tamošiūtė, V. (2015). Vengimas mokėti mokesčius ir jo vertinimas Baltijos šalyse. [žiūrėta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/publications/ps_2015_2_rutkauskas_ivaskaite.pdf
48. Sakalauskas, G. (2017). Bausmių tendencijos ir perspektyvos. [žiūrėta 2021-10-18]. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/11/Bausmiu-tendencijos-ir-perspektyvos-2017.pdf>
49. Schneider, F. (2004). The Size of the Shadow Economies of 145 Countries all over the World: First Results over the Period 1999 to 2003. [žiūrėta 2022-01-09]. Prieiga per internetą: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=622087009029069102100015070019002024022042010014033020088070078077090106091080105005011118030002007113008092087004072104116061061010032078082116101018120086089056034005024088080003086004067119072115126018110127093127102096083073123114005024093115&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
50. Schneider, F., Raczkowski, K., & Mroz, B. (2015). Journal of Money Laundering Control, Vol. 18(1), 34 - 51 [žiūrėta 2022-03-12]. Prieiga per internetą: Shadow Economy and Tax Evasion in the EU. <https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-jatalousrikollisuus/laajuus/jmlc-09-2015-0027fskrbm.pdf>
51. Schon, W. (2008). Tax and Corporate Governance: A legal approach. Part of the MPI Studies on Intellectual Property, Competition and Tax Law book series. [žiūrėta 2021-06-25]. Prieiga per internetą: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-77276-7_4
52. Slemrod, J., & Katuscak, P. (2002). [žiūrėta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w9200/w9200.pdf
53. Šlepetys, R. (2010). Finansiniai ir ekonominiai nusikaltimai globalizacijos epochoje, jų atskleidimo ir tyrimo ypatumai. [žiūrėta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17705/49170%202%20konferencijos%20p_ranesimu%20leidinys_2_201012-242-258.pdf?sequence=1&isAllowed=y
54. Tanzi, V. (1998). Corruption around the World: Causes, Consequences, Scope, and Curves. [žiūrėta 2022-01-24]. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf>

55. Tanzi, V. (2018). Corruption, Complexity and tax Evasion. *Journal of Tax Research*, 13 (6), 36–53 [žiūrēta 2022-04-04]. Prieiga per internetą: https://ecpolicy.ru/oldart/stories/2018_6/002_tanzi.pdf
56. Tanzi, V., & Davodi, H.R. (2000). Corruption, Public Investment, and Growth. [žiūrēta 2022-04-02] Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/5126484_Corruption_Public_Investment_and_Growth
57. Weigel, J., (2020). The Participation Divident of Taxation: How Citizens in Congo Engage More with the State When it Tries to Tax Them. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 135 (4), 1849–1903 [žiūrēta 2021-11-03]. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/qje/article/135/4/1849/5851770>
58. Wysmulek, I. (2019). Using Public Opinion Surveys to Evaluate Corruption in Europe: Trends in the Corruption Items of 21 International Survey Projects, 1989-2017. *International Journal of Methodology Quality & Quantity*, 53, 2589–2610 [žiūrēta 2022-04-02]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11135-019-00873-x>

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba. Korupcijos suvokimo indeksas. [žiūrėta 2021-06-07]. Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/korupcijos-suvokimo-indeksas-ksi/7436>
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, 2016. žiūrėta [2022-03-25] Prieiga per internetą: <https://www.vdi.lt/PdfUploads/SeselinEkonomika2016.pdf>
3. Transparency International Lietuvos skyrius. Korupcijos suvokimo indeksas. [žiūrėta 2021-06-07]. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.lt/korupcijos-suvokimo-indeksas-ksi/>

Priedai

1 priedas. Korupcijos ir mokesčių slėpimo statistika pagal šalį. (Sudaryta autorių Alm‘o ir kt, 2016.)

	Proportion evasion	Average reported sales (dollars)	Proportion bribing for taxes	Average bribes (percent of sales)
Albania	0.834 (0.372)	75.112 (22.759)	0.656 (0.475)	2.346 (3.685)
Belarus	0.489 (0.500)	92.802 (16.620)	0.402 (0.491)	1.019 (3.021)
Georgia	0.771 (0.421)	73.951 (30.182)	0.584 (0.493)	1.030 (2.592)
Tajikistan	0.740 (0.439)	82.596 (25.111)	0.592 (0.492)	2.863 (6.704)
Turkey	0.810 (0.392)	76.998 (26.355)	0.543 (0.498)	0.609 (3.134)
Ukraine	0.624 (0.485)	85.257 (25.849)	0.469 (0.499)	1.762 (4.147)
Uzbekistan	0.623 (0.485)	97.031 (8.840)	0.423 (0.494)	1.544 (4.564)
Russia	0.689 (0.463)	81.409 (23.833)	0.495 (0.500)	1.364 (3.344)
Poland	0.510 (0.500)	89.487 (16.423)	0.344 (0.475)	0.776 (2.092)
Romania	0.606 (0.489)	91.103 (15.932)	0.418 (0.493)	1.143 (2.729)
Serbia	0.705 (0.456)	82.275 (26.297)	0.536 (0.499)	1.007 (2.712)
Kazakhstan	0.570 (0.495)	89.740 (20.148)	0.507 (0.500)	1.510 (3.363)
Moldova				

	Proportion evasion	Average reported sales (dollars)	Proportion bribing for taxes	Average bribes (percent of sales)
	0.659 (0.474)	85.061 (21.796)	0.555 (0.497)	1.199 (2.866)
Bosnia and Herzegovina	0.767 (0.423)	68.737 (32.903)	0.553 (0.498)	0.534 (2.471)
FYR Macedonia	0.846 (0.361)	76.522 (28.921)	0.651 (0.477)	0.497 (1.499)
Armenia	0.539 (0.499)	91.560 (17.451)	0.526 (0.500)	1.053 (2.914)
Kyrgyz Republic	0.744 (0.437)	85.350 (21.656)	0.531 (0.500)	2.721 (4.678)
Estonia	0.683 (0.466)	91.951 (14.790)	0.420 (0.494)	0.210 (0.926)
Czech Republic	0.579 (0.494)	86.228 (21.720)	0.379 (0.486)	0.713 (1.882)
Hungary	0.583 (0.493)	88.166 (19.420)	0.320 (0.467)	0.667 (2.025)
Latvia	0.680 (0.467)	86.782 (20.249)	0.437 (0.496)	0.726 (2.025)
Lithuania	0.689 (0.463)	85.818 (20.764)	0.443 (0.497)	0.668 (1.628)
Slovak Republic	0.699 (0.459)	95.550 (11.925)	0.607 (0.489)	0.642 (2.507)
Slovenia	0.735 (0.442)	92.771 (14.635)	0.589 (0.493)	0.145 (0.904)
Bulgaria	0.467 (0.499)	90.745 (18.760)	0.501 (0.500)	1.022 (3.364)
Croatia	0.621	86.928	0.384	0.614

	Proportion evasion	Average reported sales (dollars)	Proportion bribing for taxes	Average bribes (percent of sales)
	(0.485)	(20.888)	(0.487)	(2.121)
Germany	0.449 (0.498)	94.308 (8.515)	0.148 (0.355)	0.403 (0.931)
Portugal	0.376 (0.485)	91.835 (13.382)	0.521 (0.500)	0.264 (1.071)
Greece	0.570 (0.496)	88.952 (13.84)	0.559 (0.497)	0.491 (1.413)
South Korea	0.458 (0.499)	90.023 (14.006)	0.213 (0.410)	0.056 (0.234)
Ireland	0.303 (0.460)	96.155 (8.146)	0.110 (0.313)	0.257 (1.796)
Spain	0.191 (0.394)	96.330 (9.286)	0.143 (0.351)	0.054 (0.364)

2 priedas. Tiriamojo objekto apklausos anketa.

1. Jūsų pareigos

- Direktorius
- Įmonės vadovas/ė
- Vidurinės grandies vadovas/ė
- Vadybininkas/ė
- Administratorius/ė
- Buhalteris/ė
- Kita

2. Jūsų įmonės dydis pagal darbuotojų skaičių

- Labai maža (1-10 darbuotojų)
- Maža (11-50 darbuotojų)
- Vidutinė (51-250 darbuotojų)
- Didelė (251 ir daugiau darbuotojų)

3. Jūsų įmonės dydis pagal balanse nurodytą turto vertę

- Labai maža (<350 000 Eur.)
- Maža (<4mln. Eur.)

- Vidutinė (<20mln. Eur.)
- Didelė (≥20mln. Eur.)
- Negaliu atsakyti

4.Pažymėkite, kokie, Jūsų nuomone, korupcijos atvejai egzistuoja Lietuvos versle?

- Mokesčių slėpimas
- Nelegalūs darbo reguliavimo santykiai tarp darbdavių ir darbuotojų (pvz., dirbama su individualia veikla, nuolatinis samdomas darbas, dalis atlyginimo neapskaitoma ir kt.)
- Kyšininkavimas Mokesčių inspekcijai
- Privilegijų iš valstybės institucijų ir pareigūnų gavimas „pažinčių“ principu
- Dalyvavimas nelegaliuose viešuosiuose pirkimuose
- Korupcijos teisiniuose ginčuose atvejai
- Nesąžiningas institucinis spaudimas, „susidorojimas“
- Kyšininkavimu grindžiama konkurencija
- Korupcija gaunant leidimus, licencijas

5.Suranguokite prioritetus pagal svarbą, kurie, Jūsų manymu, yra reikšmingi korupcijos mažinime (1 – svarbiausias, 5 – mažiausiai svarbus.)

- A– Didinti piliečių pasitikėjimą valstybe
- B – Skatinti sąžiningą konkurenciją
- C – Skatinti mokesčių mokėjimą
- D – Kurti verslo socialinę atsakomybę
- E – Formuoti pažangios valstybės įvaizdį

6.2015-2022 m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje buvo numatyti išvardinti siekiai. Įvertinkite pasiektus rezultatus.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nežinau	Sutinku	Visiškai sutinku
Didesnis viešojo sektoriaus valdymo efektyvumas.					
Didesnis viešųjų institucijų sprendimų ir procedūrų skaidrumas.					
Geresnis valstybės tarnybos atsparumas korupcijai					
Viešojo valdymo didesnis viešumas.					
Valstybės institucijų ir pareigūnų geresnis ataskaitingumas visuomenei.					
Atsakomybės neišvengiamumo principo praktinis pritaikymas.					
Veiklos priežiūros ir administracinės naštos sumažėjimas ūkio subjektams.					
Skaidresnis prekių, paslaugų pirkimas vykdant viešuosius darbus.					

Padidėjęs racionalumas perkant prekes, paslaugas už valstybės pinigus.					
Korupcijos pasireiškimo sumažėjimas konkrečiose srityse.					
Visuomenės įsitraukimas į antikorupcinę veiklą.					
Visuomenės didesnis nepakantumas korupcijai.					

7. Ar Jums savo aplinkoje yra tekę girdėti kyšio davimo atvejų iš verslo pusės valstybės institucijoms / įstaigoms / pareigūnams ?

- Taip
- Ne
- Nenoriu atsakyti

8. Ar asmeniškai Jums, kaip verslo atstovui, yra tekę duoti kyšį valstybės institucijoms / įstaigoms / pareigūnams?

- Taip
- Ne
- Nenoriu atsakyti

9. Jeigu kyšio davimas valstybės institucijoms / įstaigoms / pareigūnams būtų vienintelė priemonė įkurti verslą arba išlaikyti jį, ar duotumėte kyšį?

- Taip
- Ne
- Gal, priklauso nuo situacijos

10. Kas Jus, kaip verslo atstovą, paskatintų priimti teigiamą sprendimą dėl kyšio davimo valstybės institucijoms / įstaigoms / pareigūnams?

- Paskirtos sankcijos įmonei
- Gresiantys teisminiai procesai
- Apyvartos sumažėjimo pavojus
- Valstybinių institucijų patikrinimai
- Perdėtas institucinis reguliavimas ir kišimasis į verslą
- Nesąžiningi konkurentų veiksmai
- Gresiantis nemokumas
- Darbuotojų skundai
- Kerštauojantys nepatenkinti klientai
- Nenaudingi politinių procesų pokyčiai
- Niekas iš įvardytų priežasčių
- Kita

11. Ar yra tekę slėpti mokesčius? (Pvz. samdyti nelegaliai darbuotojus ir mokėti jiems atlyginimą vokeliuose, sąmoningai pateikti netikslius duomenis apie pajamas.)

- Taip
- Ne
- Nenoriu atsakyti

12. Jei į pastarąjį klausimą atsakėte teigiamai, kiek kartų yra tekę tai daryti?

- 1
- 2-5
- Daugiau nei 5

13. Jei į 11 klausimą atsakėte teigiamai, kas Jus paskatino priimti tokį sprendimą?

- Nepasitikėjimas, kad mokesčių mokėtojų pinigai naudojami skaidriai ir atsakingai
- Noras daugiau uždirbti
- Artimos aplinkos pavyzdys
- Autoritetingų ir žinomų visuomenėje asmenų pavyzdys
- Kita

14. Penkiabalėje sistemoje įvertinkite, kuri institucija, Jūsų nuomone, labiausiai korumpuota (1-nekorumpuota, 5-labai korumpuota)?

	1	2	3	4	5
Mokesčių inspekcija					
„Sodra“					
Leidimus išduodančios institucijos					
Savivaldybės					
Švietimo/Ugdymo įstaigos					
Darbo inspekcija					
Policija					
Gaisrinė					
Teisėsauga					
Bažnyčia					
Sveikatos priežiūros įstaigos					

15. Penkiabalėje skalėje įvertinkite korupcijos rizikos stiprumą šiose srityse (1- beveik nėra, 5- labai didelė rizika).

	1	2	3	4	5
Viešieji pirkimai					
Sąsajos su nusikalstamu pasauliu					
„Pinigų plovimas“					
Įdarbinimo normatyvų nesilaikymas					
Žmogaus teisių pažeidimų dangstymas					
Klaidingi pirkimo/pardavimo dokumentai					
Dalyvavimas savivaldybės veikloje					
Asmeninių ir viešųjų interesų konfliktai					

3 priedas. Apklaustų respondentų skaičius.

Korupcijos įtaka organizacijų polinkiui į mokesčių slėpimą

[Rezultatai](#)

[Respondentai](#)

[Excel](#)

[Siųsti rezultatus](#)

Respondentų statistika

Viso respondentų:

72

4 priedas. Ekspertų interviu.

Klausimas	Ekspertas 1	Ekspertas 2	Ekspertas 3	Ekspertas 4	Ekspertas 5
1. Iš Jūsų asmeninės darbo patirties, ar tarp verslo ir valstybės institucijų / pareigūnų dažnai pasireiškia kyšininkavimas? Jei galite, prašau pateikite kyšininkavimo pavyzdį.	Iš savo darbinės patirties tiesiogiai nesu susidūręs su šiuo reiškiniu, tačiau neatmetama galimybė, kad kyšininkavimo atvejų pasitaiko. Kadangi esu girdėjęs iš kolegų apie tirtą piniginių ar kitokio atlygio (nemokamų paslaugų/prekių gavimas ar jų gavimas sumažinta kaina) gavimas už neįformintą nustatytą mokesčio įstatymo pažeidimą.	Dirbant banke susiduriame su PEP`ais (politically exposed persons) jiems yra skiriamas padidintas dėmesys būtent dėl galimo kyšininkavimo ir mokesčių slėpimo. Kadangi esam susidūrę būtent su verslo atstovų bandymu papirkti mūsų darbuotojus dėl tam tikrų finansinių naudų gavimo apeinant sistemą.	Dirbant daugiau nei 25 metus šioje srityje tikrai ne kartą esu su tuo susidūrusi. Tačiau galėčiau teigti, jog šis reiškinys darosi vis retesnis, na, sakykim, jeigu lygintume, kiek tokių atvejų buvo prieš 20 metų ir dabar, tai tikrai daugiau nei dvigubai mažiau jų yra dabar. Kadangi viskas vyksta daugiau nuotoliniu būdu arba per sustiprintas informacines technologijas, apsaugos sistemas ir panašiai, dėl kurių kyšininkavimas nėra jau toks prieinamas ir paprastas, koks buvo anksčiau. Viskas yra labiau šiuolaikiška – skaitmenizuota, mažiau gyvo kontakto. Tačiau vis tiek pasitaiko verslo atstovų,	Labai dažnas reiškinys, kai įmonės klastoja finansines ataskaitas, o patikrinimų metu siekia papirkti valstybės tarnautojus, kad tai nublėpti ir išvengti finansinės atsakomybės. Tikrai esame ne kartą susidūrę su tokio atvejo tyrimu.	Na, kyšininkavimas tarp verslo atstovų ir valstybės institucijų nėra kasdienis reiškinys, tačiau jis nėra ir labai retas. Dažniausiai su kuo susiduriame, tai verslo atstovų kyšininkavimas varžytinių metu. Kuomet verslininkai siekia įsigyti pastatus varžytinėse, jie yra linkę papirkinėti varžytinių vykdytojus. Dažnas jų siekis – kyšio pagalba iš anksto susitarti kainą, kad prasidėjus varžytinėms pastatas atitektų jiems. Taip pat esame susidūrę su kyšininkavimu siekiant gauti leidimus. Dar vienas iš ryškesnių pavyzdžių, kuomet įmonės vadovas bandė papirkti

			kurie siekia gauti leidimus arba pagreitinti tam tikrus procesus kyšio pagalba		valstybės tarnautoją siekiant išvengti tapti (PVM) pridėtinės vertės mokėtoju, šis reiškinys yra gana dažnas, tačiau mums jis laikomas gana primityviu.
2. Jūsų nuomone, kokios pagrindinės priežastys, lemiančios verslą siūlyti / duoti kyšius valstybės įstaigoms, pareigūnams?	Siekis išvengti finansinės atsakomybės ar kiek galima ją labiau sumažinti. Tęsti teisės aktų reikalavimams prieštaraujančią ūkinę komercinę veiklą. Tokiu būdu susidarant lengvatines sąlygas verslui vystyti arba slėpti vykdomą neteisėtą veiklą. Nenoras mokėti mokesčius.	Manau, kad pagrįste tai vyksta dėl geresnių sąlygų ar sandorių gavimo ir patvirtinimo, kada abi pusės gauna finansinę naudą. Ne retai įmonės yra linkusios į kyšininkavimą siekiant išvengti atsakomybės dėl jau padarytų finansinių nusikaltimų.	Manau, kad atskirų verslo sričių sąlygų pagerinimas, viešieji pirkimai, mokesčių slėpimas siekiant didesnio pasipelnymo, taip pat noras išvengti finansinės atsakomybės. Noras, kad verslui reikalingi procesai vyktų greičiau.	Na, sakyčiau siekis greičiau išspręsti problemas, gauti paslaugas, leidimus. Geriau pagalvojus dauguma verslininkų yra linkę į kyšininkavimą dėl aukšto verslo rizikos lygio ir lavravimo tarp įstatymų atitikties. Taip pat manau, jog tokį verslo atstovų pasirinkimą lemia bijojimas atsakomybės už nusikalstamą finansinę veiklą, o kartais perdėtas valstybės tarnautojų priekabumas.	Manau, kad pagrindinė priežastis nenoras mokėti mokesčius-bandymas juos nuslėpti. Bandymas kuo labiau išvengti finansinės atsakomybės. Siekiant lengvesnių sąlygų verslui vystyti arba slėpti vykdomą neteisėtą veiklą.
3. Kaip manote, ar korupcijos buvimas tam tikrame verslo sektoriuje lemia įmonių polinkį slėpti mokesčius? Atsakymą pagrįskite.	Taip, nes korupcija siekiama mažinti arba išvengti savo finansinių įsipareigojimų vykdymo. Tokiu būdu lieka papildomos piniginės lėšos, kurios panaudojamos tam pačiam kyšininkavimui, nelegaliam darbo užmokesčiui, atsiskaitymui už prekes/paslaugas kurios egzistuoja	Manau, kad korupcijos buvimas visuose sektoriuose lemia mokesčių slėpimą. Nesąžininga rinka ir sutarti sandoriai padeda slėpti mokesčius ir konkuruoti tarp rinkos, todėl korupcijos egzistavimas sukelia juodąją terpę, kurioje gali atsirasti mokesčių slėpimas ir tokiu	Tikrai taip. Išlaidas kyšiui dažniausiai bandoma „padengti“ nesumokėtais mokesčiais.	Manau, kad taip, nes mokesčių slėpimas yra viena iš korupcijos formų. Tačiau į šį klausimą galima pažvelgti ir iš kitos pusės, juk pagalvokime, jeigu įmonės slepia mokesčius – jos savaime daro stiprų finansinį nusikaltimą, o siekiant jį paslėpti ir	Taip, nes korupcijos pagalba yra bandoma išvengti finansinių įsipareigojimų vykdymo valstybės biudžetui. Tokiu būdu lieka papildomos piniginės lėšos, kurios panaudojamos tam pačiam kyšininkavimui, nelegaliam darbo užmokesčiui,

	šešėlyje arba savo asmeninių poreikių tenkinimui.	būdų mokesčių mokėtojai (nesvarbu, ar fiziniai, ar juridiniai asmenys) turi „galimybę“ nuslėpti mokesčius ir tokiu būdu gauti sau finansinę naudą.		uždangstyti yra naudojamasi kyšininkavimu.	atsiskaitymui už prekes/paslaugas kurios egzistuoja šešėlyje arba savo asmeninių poreikių tenkinimui.
4. Jūsų nuomone, kaip būtų galima išspręsti, kad korupcija būtų mažinama ne tik deklaratyviai, bet ir praktiškai? Pateikite pavyzdį.	<p>Išvardinsiu kelis būdus:</p> <p>1. Lietuvos Respublikos piliečių sąmoningumo ir pilietiškumo ugdymas nuo mokyklinio amžiaus.</p> <p>2. Tam tikrų administracinių procesų skaitmenizavimas, jų protinga kontrolė, pačio proceso nepadarančio sudėtingu.</p> <p>3. Atsakomybės neišvengiamumas už kyšininkavimą ir tinkamos baudmės įvykdymo užtikrintumas.</p> <p>4. Vienodos mokestinės naštos nebuvimas visuose verslo sektoriuose bei skirtingo amžiaus įmonėse.</p>	<p>Mokesčių stabilizavimas padėtų mažinti korupciją. Tačiau, manau, kad pagrindinis korupcijos mažinimo įrankis yra viešinimas ir sąžiningas teismų darbas. Dauguma korupcinių atvejų yra nutylimi, o netgi teismuose šie atvejai neretai yra nagrinėjami nesąžiningai remiantis ta pačia korupcijos forma – kyšininkavimu. Tikrai ne kartą visi esame girdėję apie teisėjų ar advokatų papirkimą. Be to, reikia nepamiršti svarbiausio aspekto – visuomenės švietimas. Kuo labiau šis aspektas bus išvystytas visoje šalyje, tuo mažiau susidursime su korupcijos atvejais.</p>	<p>Visuotinis turto ir pajamų deklaravimas neleistų nuslėpti neteisėto praturtėjimo. Taip pat, manau, kad finansinis raštingumas turėtų būti įtrauktas į švietimo programą nuo pakankamai jauno amžiaus. Tokiu būdu jaunas žmogus įgautų supratimą apie finansinius nusikaltimus ir supras, kokią atsakomybę už tai turi prisiimti ir kuo tai žalinga visuomenei. Tokiu būdu korupcija tikrai būtų mažinama efektyviau.</p>	<p>Manau, kad reikėtų kuo daugiau viešinti korupcijos atvejus (geriausias ginklas kovojant su korupcija – viešumas). Korupciniai nusikaltimai turi būti išaiškunami ir jų dalyviai turi sulaukti adekvačios baudmės, o ne išteisinimo teismuose. Organizacijose, o ypač valstybės institucijose turėtų būti vadovaujamas 0 dovanų politika ir tokiu būdu būtų išlaikytas skaidrumas.</p>	<p>Dar mokyklose turėtų būti ugdomas finansinis raštingumas bei pilietiškumas, susiformavusios vertybės jauname amžiuje daug ką nulemia ateityje. Tuo pačiu skaitmenizuoti procesus, kad „gyvo“ bendravimo būtų kuo mažiau. Ir, kad nebūtų galima išvengti atsakomybės už kyšininkavimą.</p>

<p>5. Kaip manote, dėl kokių priežasčių kai kurios įmonės yra linkusios nuslėpti mokesčius</p>	<p>Nuslėpti mokesčiai – papildomos lėšos į savo asmeninę kišenę, kurios gali būti panaudojamos įvairiais tikslais.</p>	<p>Trumpa tariant siekis daugiau turėti, daugiau uždirbti. Dideli mokesčiai ir nelegalūs atlyginimai (vokeliuose). Jaunų žmonių samdymas trumpam laikotarpiui ir nelegalaus atlyginimo mokėjimas yra abipusiai geri sutarimai. Jaunas žmogus gauna daugiau pinigų, o įmonei nereikia mokėti mokesčių ir tokiu būdu sutaupomi pinigai. O visa tai kyla dėl to, kad mūsų mokestinėje bazėje yra daug spragų.</p>	<p>Galvoju, kad visa tai yra atėję dar iš sovietmečio, kuomet finansiniai nusikaltimai buvo labai stipriai paplitę. Žinoma, tai lemia ir valstybės sukurtų įstatymų spragos, didelė mokestinė našta. O kartais tai tiesiog žmonių charakterio savybė – godumas, noras turėti kuo daugiau, nes juk niekada ne gana. Dar manau, kad viena iš esminių mokesčių slėpimo priežasčių, jog tie patys mokesčiai yra taikomi tiek jaunoms, tiek įsidirbusioms įmonėms.</p>	<p>Mano nuomone, įmonės, siekdamos sumažinti mokestinę naštą, bando nuslėpti mokesčius. Tokiu būdu įmonės gauna mokestinę naudą ir apgaulingai daugiau uždirba. Vienas iš tokių pavyzdžių yra dažnas DU mokėjimas vokeliuose, nelegalus įdarbinimas, šie veiksniai sukelia mokesčių slėpimą.</p>	<p>Noras turėti daugiau asmeninių pajamų ir pinigų kyšiams, kad įmonės veikla būtų sėkmingesnė.</p>
--	--	--	---	--	---